

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

30 NOIEMBRIE 2007

NR. 11 (1502),

ANUL XIX

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

11

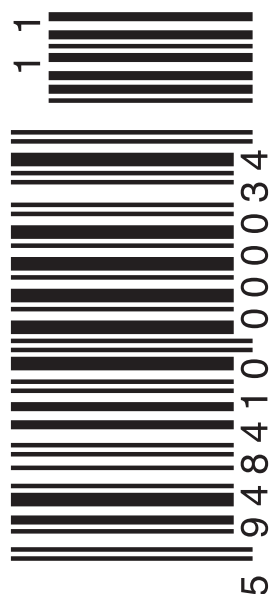
www.revistaorizont.ro

PORTIA DE LECTURĂ

Lucrare de JÓZSEF TASI

Număr realizat cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Timișoara,
în cadrul proiectului "Născut pentru a citi"

LUCIAN BOIA
ISTORICUL SI
VÂRSTELE DE AUR
4-5
CARTEA CU BUNICI
16-17

Șerban Foartă

Radu Cioabanu

Livius Clocărie

Dan C. Mihalăscu

Luminița Marcu

Lucian Dan Teodorovici

Daniel Vighi

Viorel Marineasa

Florin Iaru

Matei Florian

Miloš Crnjanski

Anavi Adam

Tudor Crețu

Marius Chivu

Richard Wagner

Filip Florian

Herta Müller

Adrian Buz

Claudia Komartin

George Gheorghiu

Camil Petrescu

Paul Eugen Banciu

Mariana Șera

Méhusz József

Costel Baboș

Cătălin Dorlan Florescu

Ioan Radin

Eugen Bunaru

Petru Stoica

Eugen Dorceescu

Marcel Tolosa

TIMIȘOARA

citește

REDES

COPER

I READ

IVERS

ITĂȚII

revista
ORIZONT
canta
scriitorilor
din revistă

ALTI LOCTIITORI

CORNEL UNGUREANU

19 MAI 1978 ISTORIA VĂZUTĂ
DIN CER

Întâi a murit unchiul Ion, pe urmă Puchi și, la un an după, tatăl meu. Ion se apropia de șaizeci de ani, era sănătos, era puternic; devenise cu o lună în urmă important funcționar județean, prietenii săi din tinerețe conduceau România. Se deschidea în fața lui o bătrânețe fără de sfârșit. Venise la Zăgujeni după țuică, în gară era ceață. Locomotiva l-a agățat ușooooor de manșeta pantalonului. Atâta tot.

Puchi era un copil minune. În câteva poze suntem împreună: eu în cărucior sau în brațele mamei, ea lângă, zâmbind. La nouă ani a făcut meningită, antibioticele trimise din America de unchiul ei n-au mai ajuns. Începuse războiul rece.

Tatăl meu era un om vesel care știa să petreacă. Din 1940 trecuse de mai multe ori pe lângă moarte. În noiembrie 1940 era notar la Zăgujeni, dar i-a spus prefectului că nu-i plac legionarii, fiindcă nu știu să facă politică. A fost mutat la Bărăștii de Vede, la marginea județului Olt. Era un sat mizerabil, scria mama, te înfundai în noroaie până la genunchi. În decembrie 1941 a cerut să fie trimis în Basarabia și a fost numit notar la Vărticăuți. În Vărticăuți nu erau decât rusoaiice și evrei, spunea mama. În 1943 a fost dat în judecată fiindcă adăpostise evrei, în 1944 era în pușcărie la Cernăuți, apoi la Craiova. Prieteni ai lui din pușcăriile de la Cernăuți deveniseră șefi mari la Budapesta și la Varșovia, el voia să rămână notar la Zăgujeni. În 1946 reușea, în fine, să ajungă notar în comunele învecinate. Ofertele erau mari, dar el visa să fie notar la Zăgujeni. În 1948 proverbia la lui energie părea că se apropie de sfârșit. Respira greu, obosea repede. În 1949 doctorii i-au descoperit o cavernă în plămânul stâng. A murit la Marila, la câțiva kilometri de Ciclova. Se născuse la Ciclova Montană în 1900, la întâi ianuarie. Tocmai când începea secolul.

De fapt, aceștia erau morții de pe tabloul principal. Cei care muriseră în imediata noastră apropiere. În aceeași perioadă mai muriseră în prizonierat. În război. În munți, la întoarcerea acasă, în lagăre. În închisori. Mai muriseră sau așteptau să moară. Moartea este un nimic, o bagatelă. Nici nu înțelegeai bine dacă cei care nu sunt azi acasă vor lipsi o zi, o lună sau o veșnicie. Știrile care veneau erau mereu înjumătățite de teama sau de fantezia aducătorului. În definitiv, dacă atâta lume *pleacă*, oare nu a apărut un *dincolo* mult mai important decât lumea noastră, care vrea să-și să-și populeze, să-și civilizeze nesfârșitele ținuturi? Cum, odinioară, se întâmplase cu Vestul sălbatic?

Tanti Beti, învățătoarea, mama lui Puchi descoperise o prietenă a ei care știa să facă spiritism. Cu masa sau cu un păhărel care alerga pe un cerc de litere. Ea reușise să stea de vorbă cu cei plecați. Ne invita la ea în mare secret fiindcă în sat se introducea ateismul științific, iar ea era unul dintre stâlpii puterii. Așa că totul se petrecea cu luminile stinse. Iar dumnealor veneau, loveau cu masa în podea în semn de bună vecinătate (noi țineam mâinile pe masă, transpirând de teamă sau de căldură) și pe urmă plecau înapoi la domiciliul lor obligatoriu. Câte unul mai curajos rămânea să miște păhărelele printre litere, ca să ne spună: peste două zile vin americanii. Peste o lună sau peste un an vin americanii. Să avem răbdare. Ciorcil tocmai a ieșit de la frizer, acum e în drum spre armata a șasea ca să dea ordinele de plecare. Unchiul Ion era cel care promitea că Petru Groza va face el șmecheria să-i dea jos pe comuniști, tatăl meu ținea cu americanii, iar Puchi ne dădea informații cu privire la prietenii și cunoscuții de dincolo. Ce mai fac unii-alții. Pe cine mai sunt ei supărați, pe cine au mai iertat. Ei sunt cu noi, n-o să ne lase. Să facem bine să rămânem puțin aici fiindcă va fi bine. Poate.

*

După ce-am terminat facultatea, în 1965, am început să-l întâlnesc pe Vasile. Îl recunoșteam ușor când intra în visul meu fiindcă ducea degetul arătător la gură. Era încă sub interdicție, trebuia să păstreze tăcerea. Pe urmă am început să-l întâlnesc la Ciclova, îmi petreceam verile acolo, cu Doamna Iustina. Prima oară a apărut când, într-o seară cu furtună s-a întrerupt curentul electric. S-a așezat (sau aștepta acolo?) în fotoliul bunicii. Eu manevram casetofonul, făceam reportaje, luam interviuri. Dictam la casetofon tot ce vedeam. Despre ce se vorbește și despre ce s-ar putea vorbi. El terminase ceva mai repede carantina. Cineva acolo sus îl iubea, se lămurise că el nu va putea promova niciodată. N-are vocație de sfânt. Așa că l-a lăsat să plece cât vrea și când vrea; i-a dat liber să vorbească despre cele care au fost.

Mi-a dat liber, aud de pe bandă. De altfel, înregistrările sunt perfecte: i-a dat liber. Iar el avea un chef nebun de povești. Avea un chef nebun. Jumătate din cele ce urmează sunt spuse sau confirmate de el. Așa a fost. Cum să zic? Venit din cer.

Uite, zice Vasile, să știi că poți să-i chemi nu numai pe cei morți, poți să-i chemi și pe cei vii care, de fapt, sunt dincolo. Pe lumea asta trec inși care sunt în catastifele de dincolo. Te uiți la ei, sunt mereu încruntați, furioși, sumbri: nu-s de-ai locului. Le-a trecut vremea. Dar vezi, dumneaei n-a făcut hârtiile, actele fiindcă trebuie să-ți spun că și la noi e o harababură, o dezordine... Așa-i cum zice neamțul tău:

"Dumnezeu a murit înainte de a-și fi terminat lucrarea... Planurile Lui erau cele mai frumoase și mai mari din lume și el avea cele mai potrivite mijloace ca să le împlinească. Pornise lucrul... Însă în toiul lucrului s-a stins. De aceea, totul e făcut în vederea unui scop care nu mai există. Noi, mai cu seamă, suntem purtătorii unei sorți de care nu ne putem face nici o idee".

Cum nu, îl întreb, cum nu. Tu ești acolo sus stăm de vorbă din când în când și spui că acolo sus ai obligațiile tale. Că abia îți aștepti prietenii ca să-i trageți un chef adevărat, ca pe vremuri, la Viena, cu Petru și cu Iosif. Da, e de acord Vasile, îi tragem un chef. Să știi că arhiva lui Körösi Csoma Sándor e la unul dintre fiii lui Tata Oancea.

Vasile nu mai stă de vorbă, e singur, a rămas singur. Și își zice mai departe textul lui, poezia:

"Semănăm cu niște ceasuri fără cadran și a căror mașinărie, înzestrată cu (oarecare) inteligență s-ar învărti până la distrugerea completă, fără a ști de ce". Și repetând: "Pentru că scriu pentru că scriu pentru că scriu, am desigur un rost".

Trebuia să spună (îl corectez eu în gând) *pentru că mă învătesc*. Sau: *pentru că mă mișc*. Dar cum vorbele au devenit egale între ele, de ce nu le-am putea substitui?

20 MAI 1978 FAMILIA YUHUS

E foarte cald, dar trebuie să ajung la Zăgujeni, fiindcă acolo va veni o comisie sau un inspector de la Viena care vrea să afle ce s-a întâmplat cu doamna Lazar, cu cei care au lucrat la castel, cu cei care au fost înmormântați în capelă. Oameni foarte importanți, îmi telefonează cu spaimă în glas, mama. Dar, îl întreb pe Dodi Finu, care vrea să scrie o istorie a castelului, când au dărâmat capela, nu i-au dus la Viena? Atunci când au dărâmat capela, nu i-au chemat pe fiii, nepoții, strănepoții contelui ca să-i înmormânteze unde vor ei?

Lucrurile sunt foarte încurcate. Dodi cunoștea bine capela fiindcă aici se jucau copiii: și el se juca prin capelă **de-a v-ați ascunselea** cu cei de vârstă lui. Geamurile erau sparte și ei se puteau ascunde înăuntru. Prin 1963 a venit un ordin de sus să dărâme capela ca să construiască aici case pentru muncitorii de la SMT. De la Stațiunea de Mașini și Tractoare. Cine vrea piatră pentru casă, să dărâme. N-au vrut cei din sat, ei nu mai aveau ce să construiască, au venit Ion Cărpaci, Pătruș, Nițu, Maștei. Lazăr Dragomir nu, fiindcă el avea casă și nu avea rost să dărâme o biserică. Dar a fost și el, fiindcă știa că acolo trebuia să fie Ernesto Szucs cu cărțile, hârtiile și scrisorile lui.

Surpriza a fost că în podeaua capelei exista un chepeng și, sub chepeng, trepte care duceau într-o pivniță. Era o încăpere mare, cu pereți zidiți cu cărămizi aduse din Italia. Pe fiecare dintre cei patru pereți era o cruce cu o inscripție, cu nume și steme. Rromul Nițu, care era mai zdravăn, a spart primul zid, acolo era un sicriu mai mic. L-au scos afară și pe urmă au scos de pe fiecare perete câte un sicriu. Dodi i-a rugat să nu le desfacă, dar cum să-i convingi să nu desfacă sicriele, fiindcă tot ce era aici era acum al lor. Acțiune comhooorile capitalisteeee, țipa Ion Cărpaci. Dacă erau ale lor cărămizile, dacă erau ale lor bănele acoperișurilor, țigla, cum să nu fie copârșeele? Și cu tot ce e în ele? Cu comorile, cu aurul, cu diamantele?

Nu ne mai duce nimeni în Indii, țipa la ei Lazăr, proștilor, în satul ăsta nenorocit o să vă putrezească oasele, o să furați găini și o să mergeți în fiecare an o lună la pușcărie! Sicriele nu se desfaceau, au încercat întâi cu topoarele, pe urmă au venit cu câteva răngi și a mers. Ce e ciudat este că în dimineața aceea nimeni nu mai trecea pe acolo, spunea Dodi. A venit de la primărie cineva, dar n-a rămas. Eu eram lângă ei, îmi era frig, îmi era frică, dar trebuia să stau acolo, delegat din partea SMT-ului. Eram un funcționar conștiincios, îmi era frig, dar trebuia să rămân acolo. Atât: să stau acolo.

Nimic nu mai era al SMT-ului, totul era al lor, dar eu primisem ordin să nu mă mișc. Să văd și să spun.

În primul sicriu era o fată cu păr lung, era foarte frumoasă – și era foarte frumoasă fiindcă se păstrase așa cum a murit. Toți s-au păstrat așa cum au murit. Parcă erau vii, pielea obrazului lucea. Sicriele erau de lemn, dar erau învelișuri de metal care probabil i-a păstrat așa – cum muriseră. În sicriul cel mic era o fată cu păr lung, într-altul era un ofițer: semăna cu Franz Joseph, cu perciuni lungi și cu musteți răsucite, cu uniformă cu fireturi, cu multe decorații, într-altul un preot – un prelat cu o cruce maaaare de aur pe piept, iar în al patrulea un domn mai tânăr cu suluri de hârtie la dreapta și la stânga lui. Și, cred, o carte. Sau două.

Am vrut să-l întreb pe Dodi dacă a luat el hârtiile. Nuuuu, cum să le ia? La câteva minute după ce au deschis sicriele totul a început să se facă pulbere. Îi vedeai cum se acoperă de cenușă. Cum rămân doar oasele, scheletele. Scheletele. Ion a luat capul rămas fără musteți, fără perciuni, craniul contelui și a început să joace fotbal cu el. S-au desprins fălcile, apoi oasele capului s-au făcut țandări. Le-a adunat și le-a pus într-un sac. Fiecare os a fost pus într-un sac și îngropat noaptea în colțul cimitirului. Crucea cu **Yuhus** a pus-o băiatul lui Pătruș care este acum crâșnic al bisericii.

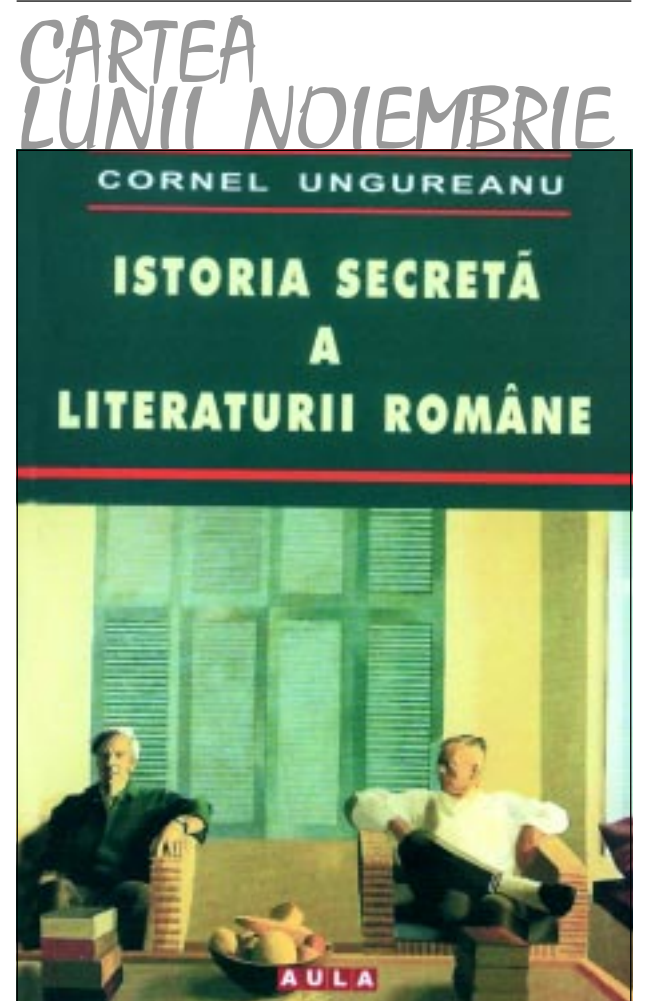
La puțină vreme după ce Ion a jucat fotbal cu capul generalului a fost aruncat din tren. Ion Cărpaci, care poftea la doamne bătrâne supărase pe cineva. Pe cineva pe care nu trebuia să-l supere. Pe certificatul său de înmormântare scrie **accident**, dar cei din sat știu că a căzut din tren fiindcă a jucat fotbal cu capul generalului, spune Dodi.

Nici Frau Lazar nu s-a întors la Viena. A rămas în sat și a murit repede, dar cei care o găzduiau au lansat zvonul că a plecat. Oare chiar au făcut rug în grădina lui Silivaș și au ars-o acolo? Doamna Iustina bănuia că în borcanul pe care Dragomir îl ținea pe pervazul ferestrei e cenușa doamnei Lazar.

PS. 24 NOIEMBRIE 2007.

Un telefon mă trezește din somnul de după-amiază și mă anunță că a murit Axente Sever Popovici. Îmi notez vestea, mă culc și visez că stăm de vorbă despre întâmplările lui din închisoare. Când toți din jurul lui credeau că murise, iar el...el urma să trăiască până la o sută de ani.

Fragment din **Șantier doi, un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade**.

ARS COQUINARIA

ȘERBAN FOARTĂ

Adrianei, & pour cause

Se ia o pulpă de oblete,
se bat două-trei ouă
cu pumnul, ca pentru omlete,
într-o buiotă nouă

(se poate și într-una veche,
dar nu mai veche d-un
an, doi); se-adaug-o ureche
de crab sau de lăstun;

se lasă-n geam, să se pătrunză,
în borș de fân cosit;

se-nfășură, apoi, în frunză
de arbore cotit

(iar dacă nu, în mai discretă,
o foaie de *cache-sexe*);
se tăvălește-n praf de cretă
și, într-un vas convex,

se fierbe-n sos de ploaie, după
ce, mai întâi, se trece
prin sita lingurii de supă
și se servește rece.

JURNAL

MARCEL TOLCEA

***Luni, 12 noiembrie.** De dimineată, Gabi o sună pe Moni să vorbească cu ea pentru mama. Are tensiune mare și ar trebui internată pentru un control mai amănunțit. Moni îi spune că nu poate vorbi. "Moșu e internat la terapie intensivă și e grav". Ajung la muzeu și sun la familia Drăgan acasă. Pe la 12 și jumătate. Asta după ce Panta mă întreabă ce mai face Dom Profesor Drăgan. Vorbesc cu Doamna Muki mai bine de o jumătate de oră. Dom Profesor e grav bolnav, se pare că i s-au blocat rinichii. Tocmai lui! Îmi spune ceva care mă tulbură: "Noi nu murim deodată. Mai întâi sufletul pleacă încet de la noi." Pe la 5, mă sună Moni: "Marcel, a murit Moșu!" Mă roagă să vorbesc la "Renașterea bănățeană" pentru anunțul din partea familiei. Înurmântarea va fi miercuri, la Jimbolia. *** Marți, 13 noiembrie.** Am cursuri de la ora 4 la 10. Intru în amfiteatru și, înainte de începe, le spun studenților că s-a stins un mare profesor și medic. Zic ce țin în mine de ieri și mi se pare că, așa, în public, îmi descarc sufletul mai ușor. Studenții mă privesc cu o politicoasă indiferență. Unii lasă capul în jos. Probabil au primit un sms. Mai vroiam să le povestesc cum, în 1983, dl. Ion Arieșanu mi-a oferit, în revista "Orizont", prima mea rubrică, *Idei în acțiune*, iar cel dintâi articol era despre medicul Petru Drăgan. La acea dată, Petru Drăgan era autorul primului transplant de rinichi din România. Renunț. După cursuri, pe la 10 și un sfert, seara, merg la Medicină, unde Dom Profesor e depus în sala de sport. Lângă pereți, o mulțime de coroane. Au un firesc straniu. Probabil că medicii se obișnuiesc cu moartea încă din anul I de facultate. *** Miercuri, 14 noiembrie.** Mă trezesc în gând cu versurile lui Nick Cave scrise de Tuțu în Cartea de condoleanțe. Nu știu cum să mă îmbrac. Unul dintre costume l-am cumpărat acum cinci ani special pentru ceremonia pensionării lui Dom Profesor. Pe la 11, vorbesc la telefon cu Petre Stoica. E tare marcat de moartea Profesorului. Îmi povestește cum l-a dus de mână la Spitalul Municipal și le-a spus medicilor de acolo că sunt rude. Stabilim că ne întâlnim la Jimbolia, în curtea Bisericii. Ajung la Jimbolia imediat după 3. Îl caut din priviri pe Petre Stoica însă nu-l văd. E frig. Îmi amintesc că, anul trecut, de Sfântul Petru, Profesorul Drăgan l-a sunat să îi ureze cele cuvenite. Petru Stoica i-a mulțumit politicos și, după ce a închis telefonul, și-a dat seama că ar fi trebuit să îi întoarcă urările. *** De la numărul 4 către Prefectură sau Medicină,** cum vreți, când trec pe strada C.D. Loga, mă gândesc la Dom Profesor Eugen Todoran, la Radu Todoran și la Profesorul Petru Drăgan.

FILIALA

9 noiembrie. Decernarea premiilor Filialei din Timișoara a USR. Au luat cuvântul Mircea Mihăieș, Eugen Dorcescu, Cornel Ungureanu, Gheorghe Ciuhandu, primarul municipiului Timișoara. Au vorbit despre proiectele lor laureații.
16 noiembrie. A fost prezentat scriitorul Mircea Cavadia, prozator, dramaturg, animator cultural. Au vorbit Ion Cocora (teatolog, director al editurii Palimpsest), Ion Jurca Rovina (evocând dificultățile dramaturgilor locali), Gheorghe Jurma (suporter de cursă lungă, exeget important al scriitorului), Cornel Ungureanu (care a subliniat calitatea prozelor de început ale lui Mircea Cavadia (încă un prozator al tradiției sudice a Brăilei).
23 noiembrie. A avut loc lansarea volumelor <i>Cartea celor două vârste</i> și <i>Viețile sufletului</i> de Liliana Ardelean. Au vorbit despre cele două volume, dar și despre alte împliniri ale scriitoarei, Pia Brînzeu, Rodica Bărbat, Vasile Frățilă.

PREMIILE

FILIALEI TIMIȘOARA A

UNIUNII

SCRIITORILOR

PE ANUL 2006

NOMINALIZĂRI

Juriul Filialei, format din Cornel Ungureanu (președinte), Eugen Dorcescu și Gheorghe Jurma, a nominalizat, pentru premiile pe anul 2006, următoarele volume:

Poezie:

IOSIF CARAIMAN – *Noaptea băutorilor de rom* (Editura Marineasa)
OCTAVIAN DOCLIN – *Pârgă III* (Editura Modus)
MONICA ROHAN – *Nostalgia grădinii* (Editura Anthropos)
IACOB ROMAN – *Sunetul pietrei* (Editura Palimpsest)
ROBERT ȘERBAN – *Cinema la mine-acasă* (Editura Cartea Românească)

Proză:

ION MARIN ALMĂJAN – *În afara gloriei* (Editura Excelsior)
DUȘAN BAISKI - *Păsări pătrate...*(Editura Marineasa)
NINA CERANU – *Duhul fluviului* (Editura Eubeea)
MIRCEA PORA – *Opere, I-II* (Editura Paralela 45)
NICOLAE STRÂMBEANU – *Scrisoarea pe care nu o vei citi niciodată* (Editura Humanitas)

Critică, istorie literară, eseu:

PAUL EUGEN BANCIU – *Exerciții de exil interior* (Editura Anthropos)
CRISTINA CHEVEREȘAN – *Apocalypse vesele și triste* (Editura Cartea Românească)
OTILIA HEDEȘAN – *Angoasele cititorului de antropologie* (Editura Marineasa)
DELIU PETROIU – *Cartea prietenilor mei* (Editura Cartea Românească)
VASILE PISTOLEA – *Sărbători religioase și datini la români* (Editura Marineasa)

PREMII

Poezie: ROBERT ȘERBAN – *Cinema la mine-acasă* (Editura Cartea Românească)

Proză: MIRCEA PORA – *Opere, I-II* (Editura Paralela 45)

Critică, istorie literară, eseu: DELIU PETROIU – *Cartea prietenilor mei* (Editura Cartea Românească)

Premii speciale pentru performanțe culturale deosebite în anul 2006 - MIRCEA POPA, ELENA JEBELEAN, ELENA TORJE pentru realizarea volumului *Victor Iancu – de la estetică la literatură comparată* (Editura Universității de Vest) și **BÖSZÖRMÉNYI ZOLTAN** pentru romanul *Vanda Örök* (Editura Ulpius-Ház Konyvkiadó)

UNIUNEA

SCRIITORILOR

DIN ROMÂNIA

COMUNICAT

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România s-a reunit în ședință de lucru marți 6 noiembrie 2007. Întrunirea a fost prezidată de Nicolae Manolescu, președintele USR. Comitetul Director a ascultat informări privind: stadiul derulării unor proiecte finanțate de USR în cadrul concursului propriu de proiecte, demararea proiectului comun ICR-USR: *Caravane literare în țările cu comunități românești, Maratonul de Poezie de la Sibiu*, promovarea literaturii române în spațiul francofon. Informările au fost prezentate de Nicolae Manolescu și Gabriel Chifu. Gabriel Chifu a mai informat comitetul despre continuarea proiectului *Postere în autobuze* și continuarea proiectului *27 de poeți ai Bucureștiului* (partea de video-clipuri). Irina Horea a prezentat informări privind participarea la forumul *Mare Nostrum* de la Trieste și la reuniunile *Consiliului European al Artiștilor*.

Alexandru Istrate, director general al USR, a prezentat comitetului situația încasării timbrului literar pe anul în curs, ofertele primite de la firmele de construcții pentru renovarea casei de la Neptun, ce au fost discutate cu acest prilej, și extinderea contractului de asociere pentru imobile ale USR. S-a discutat de asemenea programul de sărbătorire a centenarului *Societății Scriitorilor Români* (1908 - aprilie-mai 2008).

Comitetul Director al USR a rezolvat și diferite cereri curente ale membrilor și filialelor. Comitetul Director a hotărât să reamintească membrilor Uniunii Scriitorilor că neplata la timp a cotizației atrage, în conformitate cu statutul, suspendarea acordării unor drepturi (inclusiv a unora materiale).

ISTORICUL ȘI VÂRSTELE DE AUR LUCIAN BOIA

Cristian Pătrășconiu: În ce măsură e adevărat că, înainte de a vă descoperi România, v-a descoperit mai întâi Occidentul?

Lucian Boia: Este ceva adevăr în această afirmație, dar este un adevăr care e dus prea departe și, sigur, într-o anumită măsură, nici nu este "adevăr" aici. În primul rând, eu stau foarte mult timp în România, nu călătoresc prea des; nu îmi place să mă mișc foarte, foarte mult, dar nici să stau nemișcat. Îmi place să mă mișc cu măsură; asta înseamnă, cel puțin de un număr de ani încoace, vreo câteva ieșiri pe an, în Franța, desigur, în primul rând. Dar, bineînțeles, și în alte țări, în funcție, mai ales, și de programul colocviilor.

— Ieșiți, mă gândesc, acum totuși mult mai des decât înainte de 1989....

— Sigur că da. Înainte de 1989 nu ieșeam deloc des, sau mai bine zis, pînă în 1980, exceptînd 2-3 ieșiri în țările din zona comunistă, nu am ieșit deloc. În Occident, am început să ies din 1980, cînd am creat, am inventat Comisia Internațională de Istorie a Istoriografiei. În 1980, s-a întrunit la București Congresul Mondial de Istorie; e vorba despre un episod al marilor congrese de istorie, care se fac o dată la cinci ani. Bucureștii a beneficiat de un asemenea Congres, în 1980. E, cred, ultima mare acțiune - în zona academică - de acest gen care s-a petrecut în România comunistă, pentru că, istoric vorbind, ne apropiem, nu?, de sfîrșitul comunismului.

— Unde ați fost în străinătate între 1980-1990?

— Păi, asta vă spun... Cu doi ani înainte de organizarea efectivă a acestui congres, am propus înființarea unei Comisii Internaționale de Istorie a Istoriografiei. Eu predam deja la facultate istoria istoriografiei. Comitetul acesta de științe istorice funcționează prin comisiile naționale în zeci de țări și prin zeci de comisii și comitete specializate pe diverse probleme. Or, erau multe asemenea comisii - de istorie a orașelor, a universităților. Lipsea o comisie de istoriografie, adică o comisie în care istoricii să vorbească despre propria lor disciplină și despre istoria propriei lor discipline. Asta - istoria istoriei - îi interesează, de regulă, pe prea puțini istorici. E straniu! Or, din punctul meu de vedere, ceea ce contează cel mai mult este istoria istoriei: fiindcă pe toate celelalte le faci în funcție de cum îți decupezi propriul tău mecanism de a înțelege/scrie istoria. Cert este că propunerea pe care am făcut-o eu atunci a avut succes. S-a înființat la București această Comisie, cu un francez care a devenit președinte și cu mine, ca secretar general al ei, pentru motivul că ideea înființării fusese a mea. Începînd de atunci, am putut să călătoresc în Occident. O dată pe an, desigur (*zîmbește*).

— Și obțineți permisiunea în două luni, nu?

— A, două luni (*ride*). Asta e foarte bine ce spuneți, dar nu se întîmpla așa. Deja văd că începem să înfrumusețăm imaginea comunismului. Aveam întruniri ale Comisiei, colocvii; lucrurile astea se petreceau o dată pe an. Însă asta însemna foarte mult pentru mine - care nu ieșisem niciodată în Occi-

dent, dar și pentru România - fiindcă după '80 a început să se iasă tot mai greu. E un paradox în ce mă privește: în perioada în care se ieșea în Occident mult (e un fel de a spune; în realitate, în comunism, nu s-a ieșit cu adevărat mult în Occident), eu nu am ieșit deloc; am început să ies atunci cînd lumea ieșea tot mai puțin. Deci, ieșeam o dată pe an, vara. Din fericire, se petreceau vara, fiindcă atunci funcționa o lege potrivit căreia cei care lucrau în învățămînt nu puteau să iasă din țară decât în vacanță. Sigur că nu se prea ieșea nici în vacanță, dar în afara vacanțelor nici măcar nu trebuia să te gîndești că ai vrea să ieși.

— Mai mult de două luni?

— Bun: insistați cu două luni (*ride*). Cînd mă întorceam toamna... În sfîrșit, mai lăsam să treacă o lună, două cel mult...

— Dar cît stăteați acolo?

— Ca să ieși din România, îți trebuia o viză de ieșire. Sigur, îți trebuia și o viză de intrare, dar astea se dădeau destul de ușor fiindcă nu prea erau vize de ieșire. Viza asta ți se dădea strict pe zilele petrecute acolo, plus, să zicem că erau generoși, vreo două zile pentru dus-întors. Dacă era un colocviu pe 3 zile, îți dădeau pe 5 zile. 5 zile însă pe mine nu mă fereau prea tare; nu apucam să fac nimic, nu apucam să văd nimic din ce înseamnă Occident. Ar fi însemnat să stau doar într-o sală, să particip la o întîlnire de altfel foarte interesantă, dar nimic mai mult decât atît. Am reușit să depășesc acest interval foarte strîmt, cu mici tertipuri. Am convenit cu președintele comisiei, care era un francez, să îmi trimită invitații mai consistente, dar imaginare (*ride*). Fictive, pentru partea a doua a conținutului ieșirii mele. Se întîmpla, de regulă, în Franța, unde și eu eram interesat în mai mare măsură să văd și să citesc mai multe. Reușeam, în felul acesta, să stau ceva mai mult de 5 zile; cîteodată, 10 zile, uneori, chiar două săptămîni.

— Care e prima țară occidentală în care v-ați dus?

— Prima e Franța. Eram, îmi amintesc, foarte răcit cînd am aterizat la Paris. Parisul m-a întîmpinat cu o ceață teribilă. Prima mea relație cu Parisul a fost foarte proastă; a fost un oraș care nu mi-a plăcut chiar deloc. După aceea, s-a redresat. După aceea, în cursul anilor 80, am ajuns de mai multe ori în Franța. Am mai fost în Italia, Germania, Anglia. Însă asta e o poveste care trebuie spusă: pentru ieșirile astea care erau în general foarte scurte, în iulie sau în august, începeam formalitățile necesare din octombrie, anul precedent. În octombrie era prudent să le începi; dacă întîrzi ai, riscai să nu obții viza de ieșire pentru anul viitor, iunie sau iulie, cum v-am spus (*zîmbește*). Trebuia o aprobare, mai întîi, de la facultate; asta ți se dădea ușor. Apoi, următoarea aprobare era de la Universitate; aici puteau să apară primele respingeri. Apoi, dosarul mergea la Centrul Universitar de partid, unde tăiau cît puteau, bineînțeles. După care mergea la organizația municipală de partid, unde iarăși se tăiau aprobările. Apoi, ajungea la Ministerul Învățămîntului și, dacă trecea, ajungea la Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, pe care îl conducea atunci

Elena Ceaușescu; sita era și mai deasă. Am înșirat cîteva instanțe bune, nu? (*ride*). Treaba asta putea să dureze și jumătate de an. Cei puțini, care treceau de aceste furci caudine, mergeau la "pașapoarte", unde, de multe ori, așteptau trei sau patru luni. Sigur că, la "pașapoarte", după semnătura celor care se ocupau în numele Elenei Ceaușescu de treburile ei, nu erau cine știe ce probleme. Aceasta era "garnitura" groasă din jurul plecărilor mele (*ride*).

— După 1989, cît stați în Occident?

— Stau destul de puțin. O singură dată am stat 2 luni, cînd am fost profesor invitat la o universitate. În rest, sînt călătorii - de regulă, profesionale - de două, cel mult de trei săptămîni. În ultimii ani, e o tendință de scădere. Mă duc strict pentru cîte un colocviu, pentru încă o zi-două la bibliotecă. Sînt, maxim, 5-6 ieșiri pe an. În rest, sînt "foarte" de găsit la Universitate, în București.

— Se poate spune că ați fost descoperit mai întîi în Occident?

— Nu. Așa ceva nu se poate spune. E o legendă. În ciuda acestei legende, eu am lucrat și am publicat cîteva ceva și înainte de a ajunge în Occident. Am o carieră de istoric român. E drept, am devenit foarte cunoscut, după ce am publicat *Istorie și mit*, adică după 1997. Glumind, cariera mea de istoric român, se împarte în două părți: înainte și după 1997. Am rămas la Universitate în 1967, ca preparator, imediat după ce am terminat studiile. A fost un concurs de împărțiri. Poate și asta e important de spus: am avut o relație veche și foarte personală cu istoria. Eu și cu istoria ne înțelegem, cum să vă spun... Aveam intenția să studiez istoria

încă de cînd aveam 12 ani sau poate chiar mai puțin. În 1962, cînd am dat examen pentru a intra la Facultatea de istorie, terminasem Liceul Sfîntul Sava; s-au mirat foarte mulți. Cum adică să fac istoria? Trebuia să mă fac inginer, după gîndirea comună în epocă; asta părea că asigură gloria intelectuală în epocă. Nu vreau să mă arăt ca fiind foarte special prin ce vă spun acum: mai mult decât ce m-au învățat mulți profesori, mai mult decât ce am citit în cărți (și am citit destule cărți), pe mine m-au interesat proiectele mele. Am avut mereu proiecte în istorie. Acum mă mir cînd văd unii studenți care își pregătesc lucrări pentru licență și pentru master și nu știu prea bine ce vor. Eu am avut mereu, în zona istoriei, mai multe proiecte în cap decât am putut să realizez; asta, probabil pentru că am avut această obișnuință de a conviețui plăcut cu istoria de cînd eram mic copil. Inițial, am vrut să mă dezvolt pe istoria medievală pentru că asta era o istorie mai romantică - mă pasionaseră *Cei trei mușchetari*. Cînd aveam 14 ani știam lista completă a regilor Franței, cu anii lor de domnie, bineînțeles. Acum i-am uitat pe unii dintre ei; stăteam mai bine cu informația asta cînd aveam 14 ani. În facultate însă, am prins pasiunea pentru istoria contemporană, și mai ales pentru istoria celui de-al Doilea Război Mondial. Aveam atunci o foarte mare admirație pentru De Gaulle. Era momentul 1964; începuse să vină presa franceză în România. Am făcut chiar și o teză de licență despre Charles De Gaulle și relațiile cu anglo-americanii, în cel de-al Doilea Război Mondial. M-am deplasat, destul de repede, mai mult spre

istoria modernă. La un moment dat s-a întîmplat următoarea chestie. În toamna lui 1967, am fost desemnat să îl însoţesc – stătea 3 săptămîni în România – pe un profesor ceh. Josef Macurek. Ştia româneşte bine, fusese la noi în perioada interbelică. Venise aici, avea un proiect despre relaţiile dintre români şi cehi la jumătatea secolului 19. L-am ajutat, am fost cu el la bibliotecă, ne-am împreietenit oarecum în ciuda diferenţei de vîrstă. La cîteva luni după treaba asta, începe Primăvara de la Praga. Sîntem deja în 1968, profesorul ceh, din vechea gardă, e numit la Praga director al Institutului de istorie al Europei răsăritene. Şi mă invită la Praga cu o bursă. A fost prima mea călătorie în străinătate şi, totodată, singura bursă din viaţa mea. Şi e, de altfel, şi cea mai lungă perioadă pe care am trăit-o vreodată în străinătate. Era acolo o mică echipă care cerceta relaţiile dintre români, cehi şi slovaci; am lucrat foarte mult atunci. Era şi o perioadă interesantă - la Praga se întîmpleau evenimente istorice. M-am întors după aceea, Primăvara de la Praga se terminase, proiectul a căzut. Eu am rămas în braţe cu mult material şi astfel am ajuns să scriu prima mea carte. Am predat-o la Editura Academiei, în 1970; a stat acolo 7 ani. A apărut în 1977, în limba engleză; era acolo o colecţie în limba engleză. Nu e prima carte pe care am publicat-o în România, ci prima carte pe care am scris-o.

— **Apoi?**

— Apoi, de la Praga, de la cehi şi slovaci, am ajuns în Ardeal. Am început să mă ocup de istoria naţională din Transilvania din perioada dualismului austro-ungar, fiindcă se lega de ceea ce făcusem în legătură cu relaţiile dintre români, cehi şi slovaci. Pînă atunci nu mă interesase istoria românilor din Ardeal; cum vă spuneam, mă interesase istoria celui de-al Doilea Război Mondial şi Charles de Gaulle. Am bătut Transilvania în acea perioadă, vreme de cîţiva ani, în lung şi în lat, pe banii mei. Opream în diverse localităţi căutînd documente. Am scris cîteva articole care cred că au adus o contribuţie la problema asta şi am făcut şi o teză de doctorat, o monografie despre Eugen Brote, o persoană puţin cunoscută, aproape uitată. Brote era din cercul "Tribunei" de la Sibiu; a fost vicepreşedinte al Partidului Naţional din Transilvania, perioadă memorandumului. În 1972 mi-am susţinut teza de doctorat. Am publicat cartea despre Eugen Brote în 1974. Nu am găsit editură interesată să o publice, aşa că, pînă la urmă, am publicat-o pe banii mei la editura Litera. Şi aveam intenţia să continui şi cu alte biografii. Aş fi vrut să scriu şi o istoria a presei româneşti din Transilvania, în perioada dualismului. Aveam multe în cap. De atunci mă leagă prietenia cu Hitchhins. Şi a intervenit iarăşi o schimbare.

— **Previzibil, nu?**

— Da. Cum vedeţi, sînt multe conjuncturi în viaţa mea care au schimbat centrul meu de interes în istorie. Pur şi simplu, am primit cursul de istorie a istoriografiei la facultate. Îl ţin din 1973. L-am primit fiindcă rămăseseră orele astea disponibile la facultate, fiindcă eu eram într-o situaţie cu totul şi cu totul specială - eram preparator, asistent-stagiari se spunea atunci, nu ajunsesem încă asistent, nu erau ore la facultate. Deci, eram de 6 ani în stagiatură şi nu era o situaţie prea confortabilă. Plus că îmi dădusem doctoratul şi cred că am fost singurul preparator-doctor pe care l-a avut Universitatea din Bucureşti. Atunci, rămînînd aceste ore disponibile, le-am primit şi am fost şi promovat: am devenit asistent-doc-tor (*ride*). Eram foarte mîndru. Trei ani mai

tîrziu, am devenit lector şi aceasta a fost treapta cea mai înaltă pe care am atins-o în regimul comunist.

— **Dar cum aţi trecut de la slovaci şi cehi la analiza de tip mitologic?**

— Deci, am primit aceste ore despre care v-am spus. E un curs foarte greu, de fapt. Dacă vrei să îl faci cum se cuvine, trebuie să citeşti enorm de multă istorie. Ştiam din cultura mea generală cam ce ar fi, dar nu aş putea spune că ştiam multe. Prin urmare, m-am pus pe treabă. Am lăsat la o parte Transilvania, am lasat la o parte tot. Cînd mi-a apărut în 1977 cartea despre cehi, a apărut de capul ei; eu nu mai aveam treabă cu problematica de acolo. Deja în 1976 am publicat un volum de vreo 400 de pagini la editura Universităţii – *Evoluţia istoriografiei române*. De la cronicari şi pînă la 1944. Sigur că a fost o carte de circuit relativ închis. După care mi-a intrat în cap că trebuie să fac un dicţionar. L-am făcut, mi-a ieşit imperfect (nici nu se putea să iasă altfel): *Mari istorici ai lumii*. A apărut în 1978. Şi, pornind de aici, am avut ideea că trebuie neapărat înfiinţată o...

— **Comisie Internaţională de Istorie a Istoriografiei?**

— Da. Fiindcă eu vroiam să realizez, împreună cu membrii ei, un adevărat dicţionar al istoricilor din întreaga lume. Cu oameni care să fie competenţi, mai competenţi decît mine. În cîţiva ani, am făcut şi acest dicţionar. Îi spune *Great Historians*, a apărut în Statele Unite, în 1989 şi 1991, în două volume, cu o largă colaborare internaţională. A fost o nebunie; au fost vreo 200-300 de colaboratori. Eu stăteam la Bucureşti, în anii 80, şi coordonam vreo 200-300 de oameni prin scrisori. Am scris la scrisori pînă aproape am căpiat, cum se spune. Asta a fost povestea lansării mele în istoriografie, care m-a îndreptat spre istoria văzută mai mult dintr-o perspectivă culturală, inclusiv mitologică. Bun! Şi ce se întîmplă? În 1977, tocmai era pe punctul să apară cartea despre români şi slovaci, îmi oferă Ministerul Învămintului o călătorie de documentare în Cehoslovacia. Erau schimburile între ţările "frăţeşti". Am ajuns la Praga, am stat 2 săptămîni, a fost foarte frumos, pentru că nu am făcut mai nimic, fiindcă nu mai aveam de-a face cu asemenea probleme istorice. Am avut şi eu atunci un însoţitor (*ride*), că era o treabă oficială. M-a dus cu maşina, la Karlovy Vary, la Brno, unde l-am revăzut pe ultima oară pe Macurek care fusese în urmă cu zece ani în România. Într-o zi, am zis să merg şi la bibliotecă, fiindcă "nu se făcea" doar să mă plimb cînd statul plătea pentru mine. Am fost la Biblioteca Strahov, celebră în Praga, o clădire superbă, barocă, unde m-am uitat şi eu prin fişiere. Acolo era o altă persoană, care era şi ea cam lipsită de obiectul muncii. Eram cam singuri în sala aceea de cataloage. Am vorbit în franceză. Era nemţoaică, însă căsătorită în Franţa şi care preda literatura germană. Helga Abret o cheamă. A venit apoi în România. Din această relaţie intelectuală a ieşit ceva neaşteptat. Aveam ideea să public ceva în Occident, încă nu făcusem Comisia de Istoriografie, era în 1978. Prin 1980, îmi scrie ea: la noi e un mic grup, la facultatea de litere, care se ocupă de călătoriile pe Lună. Călătoriile literare. Şi mă întreabă: nu poţi găsi ceva în România? Ceva în România eu ştiam sigur că găsesc: H.Stahl. Pe Stahl l-a cunoscut foarte bine tatăl meu, ca discipol al lui. Stahl a făcut sistemul românesc de stenografie. Stahl mai făcea ceva de care s-a ocupat şi tatăl meu: grafologie şi expertiză grafică. Era o relaţie între ei şi, drept urmare,

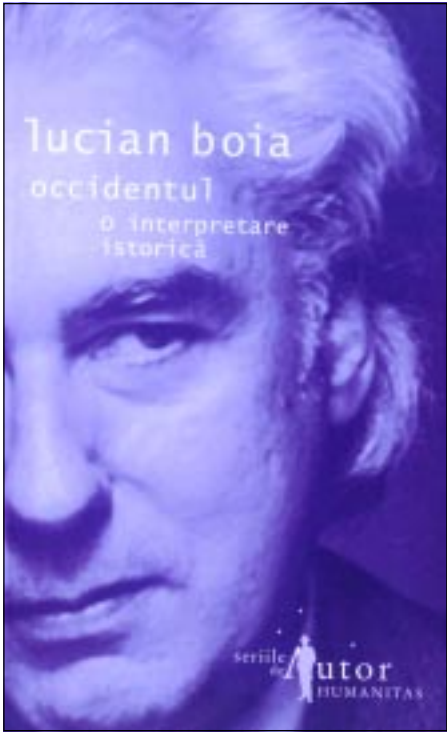
aveam în casă o carte de-a lui Stahl: *Un român pe Lună*. Românul ăsta pe Lună se întîlneşte acolo cu un marţian. Marţianul vine de pe planeta Marte, o planetă pe cale de aridizare, dar mai evoluată decît Pămîntul. Şi aşa am devenit un fel de "doctor" în marţieni. Se găsea mult material la noi la Biblioteca Academiei. Cartea care a rezultat de aici, *Secolul marţienilor*, semnată de mine şi de Helga Abret, a apărut la o editură din München în 1984. A fost prima mea carte publicată în străinătate. Aşadar, am scris *Istorie şi mit* începînd cu o incursiune în lumea marţienilor. Cartea despre marţieni e prima mea incursiune în lumea analizei mitologice. ăsta a fost punctul de plecare. Următoarea carte pe care am scris-o, lărgind perspectiva, a fost *Explorarea imaginară a spaţiului*, pe care am propus-o unei edituri franceze. A apărut în Franţa – e prima mea apariţie acolo - în 1987. Plină de poze de epocă, de marţieni, venusieni, selenieni. Din această carte s-a născut o alta, despre *Sfîrşitul lumii*, a doua apărută în Franţa, cu puţin înainte de 1989.

— **Cine sînteţi, ca istoric?**

— Sînt un om care scrie cărţi. Cred că este cea mai bună definiţie cu putinţă în ce mă priveşte.

— **Care a fost "vîrsta de aur" a dumneavoastră?**

— Îmi e foarte greu, aproape imposibil, să răspund la întrebarea asta. Fiecare perioadă a avut lucrurile ei interesante, frumoase, uneori dificile. Hm! Vîrsta de aur a mea? Cînd eram copil şi chiar şi puţin mai tîrziu, am mers vară de vară la Cîmpulung Muscel, unde se născuse bunicul meu şi unde mai

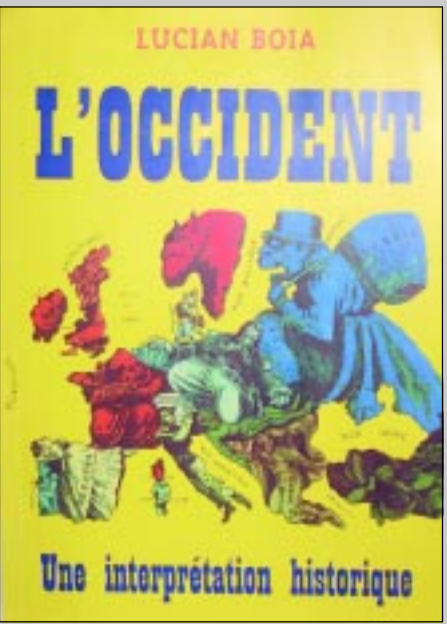
avea o soră, cu o casă mare, de piatră. Cu o pivniţă grozavă, dar asta mă interesa mai puţin. Însă avea un pod fabulos. Un pod în care se adunaseră tot felul de lucruri vechi. Acolo, în acel pod, era o altă atmosferă, care m-a marcat formidabil. Era o atmosferă de 1900, cu multe obiecte vechi. Şi mai ales, cu multe cărţi, reviste, chiar de dinainte de 1900. Stăteam tot timpul cu nasul în ele. Aceea a fost "vîrsta mea de aur".

Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂŞCONIU

OCCIDENTUL LA ȚANC CRISTIAN PATRAȘCONIU

La Humanitas continuă impresionanta serie de autor "Lucian Boia". Cu volumul *Occidentul. O interpretare istorică*, tradus după ediția în limba franceză. Cartea, cu presă semnificativă deja în Franța, ar trebui în mod normal să prindă și în România un context oportun, fie și numai dacă luăm în calcul faptul că în această lună electoralul va trimite la Bruxelles, în Parlamentul European, un desant de 35 de europarlamentari, prima garnitură de europarlamentari aleși din istoria României. Spun că ar trebui să pice pe un context favorabil, în condițiile în care la finele primului an de integrare europeană, cei 35 de europarlamentari vor ajunge exact în miezul lumii a cărei structură e scanată de analiza multietajată, rafinată, "policoloră" pe care o propune profesorul Lucian Boia.

Poate că europarlamentarii români vor pune în paranteză obiceiul colegilor lor politicieni (acela de a răsfoi doar ziarele și cărțile care au poze multe și colorate) și vor citi această carte; ar avea, în felul aceasta, o șansă în plus să nu pară, odată ce vor fi ajuns în "statul major" al UE, că au picat din Lună. Să zicem că, poate, nu vor avea timp să citească toate cele aproape 250 de pagini al cărții. Le-ar fi suficiente doar aproximativ 70, ultimul capitol al volumului (*Incertitudini – secolul XX și începutul secolului XXI*) și *Cîteva precizări și concluzii*. Ar putea, între două avioane, să reflecteze fie și numai la acest pasaj concluziv și vag

proiectiv despre Occident, deci despre lumea căreia și ei sînt chemați să îi pună noi sensuri: "previziunile pe termen lung sau mediu sînt absolut iluzorii. Nu știm nimic despre anul 2100. Singura cvasicertitudine e că va fi o lume diferită de cea în care trăim. Tehnologie, mediu, biologie umană, cultură, religie, sociabilitate, mod de viață...totul va fi remodelat după criterii noi. Astfel, Occidentul își va fi cîștigat pariul. Își va fi împlinit rațiunea de a fi, misiunea sa istorică: transformarea lumii și a condiției umane".

Încă ceva: cartea, lansată la Tîrgul de carte Gaudeamus, e deja în librării.

AXENTE SEVER POPOVICI ÎN TRE CONTEMPORANI

În octombrie discutam aproape zilnic cu el. Ca și altădată, preciza: ceea ce spun, spun numai pentru dumneata, să nu scrii. Nu scriam, înregistram. Seara mă suna uneori ca să corecteze: ți-am spus că am locuit la Nae, dar nu trebuie să înțelegi că locuiam la el fiindcă n-aveam din ce trăi. El m-a rugat să-i fac ordine în bibliotecă și cum nu trebuia să pierdem timpul...m-am mutat acasă la el. Urma descrierea bibliotecii, cu cărțile care erau pe fiecare raft. Ordine era și înainte, cum să nu fie? Să nu cumva să pricep că el îi făcea ordine în bibliotecă. Da, era apropiat de Cioran – ei, Cioran și cu el, erau ardeleni serioși în Bucureștii anilor 30. Erau toată ziua la bibliotecă. Și iar telefon, seara: să știi că Zaprațan avea geniu. Cioran nu greșeste când zice asta. Și iar: ei erau importanți (ei, adică Eliade, Cioran, Vulcănescu etc.), dar extraordinari erau cei care veneau după ei: filozofii, matematicienii, cei care se specializau în logică matematică. Ei ar fi fost cu adevărat eroii viitoarelor succese românești... Și, mereu, paranteza: dacă n-ar fi fost un interval de jumătate de veac. (Ei, adică Mihai Șora, Mariana Șora, Alice Botez, Jeny Acterian, Moșil, Onicescu). Cu vreo jumătate de veac în urmă, Emil Reus făcea un top al cărțurilor ieșite din închisori. Geniali, după Reus, ar fi Țuțea și Axente Sever Popovici, dar Axente Sever merita locul întâi fiindcă după închisoare s-a angajat vânzător la un aprozar. Și a refuzat – și refuză – orice dialog cu comuniștii. El a rămas cel mai demn dintre toți. Nu va mai scrie un rând.

Am reușit, de câteva ori în acești cinzeci de ani să-l smulg pe Axente Sever din tăcerile sale. De câteva ori mi se părea că l-am convins să-și scrie memoriile. Abia în octombrie toate păreau lămurite, în afara de chestiunea fotografiilor. Poate că ar merita să publicăm ce a scris el despre Iorga, Pârvan, Nae, Cioran, Ion Barbu, dar poze nu. Pe data de 24 noiembrie, dimineata, mi se părea că am găsit o formulă de compromis. Da, i-am spus fotografului cu care urma să trecem după-amiaza pe la el, Axente Sever Popovici e abordabil doar după-amiaza. Trecem după-amiaza. După-amiaza un telefon mă anunță că Axente Sever își încheiase istoria pământeană pe data de 23 noiembrie 2007.

Publicăm mai jos scrisoarea pe care Axente Sever Popovici ar fi trebuit să o încheie cu vreo trei ani în urmă ca să o trimită Doamnei Dora Mezdrea. Dora Mezdrea și-a încheiat volumul al patrulea al **Biografiei** lui Nae Ionescu (Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2005) fără lungul excurs al lui Axente Sever Popovici. Înțeleg că o corespondență a mai fost, din moment ce în capitolul **Moștenirea spirituală. Școala de filosofie a lui Nae Ionescu** i se rezervă două pagini (Axente Sever Popovici este alături de Sandu Tudor, G. Racoveanu, Pavel Costin Deleanu, Arșavir Acterian, Alice Botez, Octav Onicescu, Gr. C. Moșil, Vasile Băncilă, Constantin Floru, Mircea Vulcă-

nescu, Dumitru Cristian Amzăr, Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran, Mihai Șora, Alexandru Dragomir), cu precizarea: informațiile sunt obținute direct de la dl. Axente Sever Popovici. Cum Axente Sever Popovici se îndură greu să scrie ceva despre d-sa, presupun că următorul paragraf a fost realizat de autoare în urma unui dialog cu dl. Popovici:

"Axente Sever Popovici (n.1915), fiu de preot ardelean, urmează matematicile la Universitatea din București preocupat de chestiuni de logică matematică, mai ales de "moda", cum spune domnia-sa, lansată de Fregge și Russell, de a reduce logica la matematică; începând cu anul III se înscrie și la Facultatea de Litere și Filosofie (1937-1940) îndeosebi pentru a urma cursurile lui Nae Ionescu. Ceea ce reține până astăzi este definiția pe care Nae Ionescu o dă conceptului, care e fondul logicii, ce-i este proprie și pe care n-a mai dat-o nimeni. Încă de pe băncile universității colaborează la numeroase publicații ale vremii, precum *Gândirea* (1937), *Sfarmă Piatră* (1937-1938), *Cuvântul* (1938), *Universul literar* (1938-1939), *Meșterul Manole* (1939), *Înălțarea, Chemarea vremii* (1941). Apropiat al lui Nae Ionescu, nu l-a revăzut după suspendarea lui din învățământ; la moartea lui se pregătea să-și urmeze Magistrul. Dar destinul a vrut altfel. Anchetat vreme de 3 ani la Ministerul de Interne și la Serviciul Secret, este condamnat la moarte pentru vina de a fi antrenat țara în război, cu toate că n-a deținut niciodată nici o funcție oficială; s-a apărut singur, dar fără rezultat; sentința a fost apoi comutată și efectuează șapte ani și jumătate de închisoare la Gherla, la "spălarea creierului" și la Canal. După amnistia din 1964, lucrează ca recepționar la o întreprindere de construcții din Timișoara: ocazional, dă lecții de matematică; n-a avut răgazul să se întoarcă la logică, nici să scrie ceva, nici memorii n-a redactat". (Dora Mezdrea, **Nae Ionescu. Biografia**, Volumul IV).

Dora Mezdrea transcrie și dintr-un articol al lui Axente Sever Popovici, din 21 nov. 1940: "....mă gândeam la ochii verzi și la fruntea ... **unicului meu Profesor** ca la un model veșnic. Îl vedeam întocmai, cum l-am văzut acum câțiva ani, în primii mei ani la universitate stând la catedră și citindu-ne în latinește un silogism al lui Pascal, ca să ne învețe cum judecă oamenii și cum n-ar trebui să judece. Eram pe atunci niște îndrăgostiți de formulele rotunde ale conceptelor și de liniștile perfecțiuni logice. După cetirea silogismului, care întotdeauna era atât de "perfect" și care întrecu cu mult actele sărmane noastre minți, **Profesorul** începea să adâncească fiecare concept, să sublinieze fiecare conjuncție și să ne trimită la paginile marelui **Patrologii** catolice. Aci ne simțeam cu toții într-un spațiu mort și, pentru sfântul geometru de care eram prea departe cu mintea, începeam să ne numărăm doar bătăile inimii. **Profesorul** închidea cartea. Și apoi, mai liniștit, începea

să ne arate "păcatul de formă" al apăsătorului silogism. Analiza nu ținea niciodată prea mult, dar ne istovea prin caracterul ei tulburător. Noi, care înainte cu câteva minute, suferisem toată "perfecțiunea logică" și, la sfârșit, iluminarea, ascultam acum, din aceleași locuri, nemișcați ca și mai înainte, cum **Profesorul** rupea toate limitele noțiunilor și cum topea tot "adevărul" silogismului. Ultimele fraze au fost împotriva inteligenței, singura vinovată de "marele nostru păcat". (ibid., p.9)

Există în numitul volum și o mărturisire a lui Mihai Șora, consemnată de Dora Mezdrea (Op.cit., p. 560): "Am avut același apetit matematic pe care l-a avut și Nae. Erau doi studenți care partea asta formalizată a logicii o preferau: era, pe de o parte, Alice Botez. Alice Botez era una dintre studentele care au avut și relații intelectuale ulterioare cu Nae, pentru că a rămas în anturajul lui; eu am plecat imediat după ce mi-am luat licența. Și mai era Axente Sever Popovici."

Se cuvine să adăugăm două pagini din amintirile lui Coriolan Gheție, prieten al său: [...] Îl mai însoțeam câteodată pe Axente Sever Popovici la cursurile lui G. Țițeica și Dan Barbilian de la Facultatea de Matematici și, uneori cu admirație pentru Longinescu cel fără vedere...Sever va face serios matematicile și va pătrunde cu totul altfel filosofia, remarcându-se deosebit la Nae Ionescu, inteligența lui sclipitoare situându-l printre indubitabilele excepționale "promisiuni" ale generației noastre. La el însă se "vedea" vocația, țâșnea din el, în timp ce eu aveam doar "atracții", oricum,

mai vagi[...]Îl invidiam foarte prietenește, l-am stimat tot timpul și nimic niciodată nu s-a atins de prietenia noastră, absolut, cum s-ar spune fără prihană..." (Coriolan Gheție, **Însemnări și amintiri (1932 – 1939)**, Ediție îngrijită de Mircea Platon, Editura Timpul, 2001, p.28).

"Discuții prelungite erau la micul bufet al facultății, la "Madame Eva", cu Axente Sever Popovici, Mihai Șora, Mariana Klein, Ion Frunzetti, Alfons Adania, Laurențiu Fulga, uneori Miron Constantinescu, Mihai Levente, Ion Șugariu, I. Nistor, Constantin Virgil Gheorghiu, Ștefan Popescu, Pompiliu Preca, Hortansa Ștefănescu și alții, între care cel mai "neiortător" era Axente Sever Popovici; dar dialogurile de anvergură le purtam la Cafe de la Paix, foarte rar la Capșa, câteodată la Cofetăria Anghelescu de pe Academiei..." (ibid., p.79)

Dacă recitim jurnalele lui Jeny Acterian sau Alice Botez, vom avea un portret mai limpede al "neiortătorului" personaj. Prietenul lui Cioran și al lui Vintilă Horia, logicianul și matematicianul, nu admitea aproximațiile literaților, deja celebri. Și de aceea, poate prea multe dintre "scrisorile" sale au rămas neexpediate. Iată una dintre ele:

"Dragă Doamnă Doina Mezdrea, Timișoara, 28 decembrie 2004, acasă la mine, seara târziu.

Am primit scrisoarea și cele trei volume din **Biografia lui Nae Ionescu**. Vă mulțumesc mult.

Acum încerc să vă scriu, știu că e foarte târziu, așa cum ați prevăzut și, mai mult, nici nu știu dacă vă pot scrie. Deschid o

paranteză. Că răspund târziu la scrisori nu-i modul meu de a fi, ci este neputința mea de acum. Cam de zece ani nu mai sunt bătrân, ci sunt prea bătrân, adică, așa cum spune Horațiu, "nu mai sunt cel care am fost". Acum, în faza asta a vieții mele, nu fac decât ceea ce am amânat de mai multe ori și nu mai poate fi amânat. Și ceea ce fac nu-i așa cum îmi place mie să fac. Poate că v-am spus asta și în prima mea scrisoare. O spun mereu, așa sunt eu acum și atâta pot. Închid paranteza.

Când am văzut că **Biografia lui Nae Ionescu** este în trei volume și am aflat din scrisoare că va mai apare un volum am fost surprins. Surprins e puțin spus. Astfel, **Biografia lui Nae Ionescu** este cea mai lungă biografie care s-a scris până acum. O biografie scurtă, așa cum se face, sau o biografie foarte lungă, așa cum ați făcut, nu spune aproape nimic. Pot ști mecanica lui Newton sau filosofia lui Hegel fără să știu biografia lor... Și totuși, după ce am văzut fiecare volum din **Biografia lui Nae Ionescu**, această biografie foarte lungă, îmi place. Am văzut că **Biografia lui Nae Ionescu**, așa cum e scrisă, nu-i o biografie în sensul strict al definiției, ci este drumul lui Nae Ionescu în cultura română dintre cele două războaie mondiale. Ați expus acest drum așa cum a fost el, clar, precis, documentat și aproape complet. Complet nu-i nici în natură, nici în intelect. Astfel **Biografia lui Nae Ionescu**, așa cum ați scris-o, este o carte care a meritat să fie scrisă atât pentru Nae Ionescu, cât și pentru cultura română. Din această carte românii, chiar și cei care cred că știu totul, au multe de învățat... și totuși, revin, în **Biografia lui Nae Ionescu** sunt prea multe detalii. Detaliile, așa cum spune Sherlock Holmes, sunt necesare, dar când sunt prea multe acoperă crima, adică în limbajul nostru, acoperă esența.

Am spus aici ceva din ce aveam de spus. Acum încerc să răspund la întrebările din scrisoare. Dar pentru asta trebuie să spun ceva despre cultura română dintre cele două războaie mondiale. Deci mai deschid o paranteză.

În România dintre cele două războaie mondiale a fost un elan cultural cum n-a mai fost și cum nu mai poate fi. Am gândit mult această propoziție și o pot susține. Dacă aș imita puțin pe Faraday și pe Maxwell aș spune că în România de atunci era un câmp cultural. În dicționarul DEX al limbii române se scrie "câmp", în tratatele și dicționarele de fizică și mecanică se scrie "câmp". Eu respect DEX dar prefer totuși să scriu "câmp". Atunci în acest câmp cultural erau multe focare care radiau cultură. Aceste focare erau universitățile, Academia română, personalitățile culturale, instituțiile culturale, literatura, critica literară, revistele de științe, revistele de filosofie, câteva ziare etc. Așa fiind, Nae Ionescu e bine să fie expus nu izolat, ci în acest câmp cultural. Dar pentru a expune acest câmp cultural trebuie un autor și o carte de cel puțin 500 de pagini, adică tocmai ceea ce nu sunt eu acum la vârsta mea și nici aci într-o scrisoare. Dar eu reduc acest câmp cultural la două evenimente culturale și la două personalități culturale din acest câmp. Aceste evenimente sunt Monografiile sociologice pe câteva sate românești făcute de profesorul Dimitrie Gusti și asistenții lui și Enciclopedia României în patru volume mari făcute de un grup select

de intelectuali. Monografiile sociologice au expus satul românesc așa cum era el și au indicat ce trebuie făcut pentru ca satul românesc să devină un sat modern. Dacă oamenii politici de atunci ar fi citit aceste monografii ar fi știut ce au de făcut. Enciclopedia României este oglinda României de atunci. Personalitățile culturale sunt Vasile Pârvan și Nicolae Iorga". [...] Dl Axente Sever Popovici ne oferă textul pe care n-a mai reușit să-l încheie fiindcă a trebuit să se interneze la spital.

A. S. Popovici: N-am mers pe o expunere științifică, ci am scris exact cum mi-a venit.

Cornel Ungureanu: E un text important. E și mai important dacă îl continuați.

A. S. Popovici: Am să regret dacă nu o să pot s-o fac. Nu cred că mai pot. Pentru că, și ca profesor trebuie să subliniez esențialul din lecțiile lui Nae Ionescu, adică bataia de unde a extensiei în creierul ascultătorului. Așa era încât o știai de parcă era a ta deja. Parcă ceea ce îți spunea făcea parte din tine. Aș vrea să reluăm, dar comunicarea cu dl. Popovici este deosebit de dificilă.

— **Domnule Popovici, dar la "Cuvântul" ce trebuia să faceți? Mi-ați spus că Nae Ionescu v-a trimis la "Cuvântul" și v-a pus împreună cu Mircea Eliade în aceeași încăpere. În aceeași boxă, spuneți dumneavoastră..**

— Nae Ionescu m-a ajutat foarte mult de când m-a cunoscut. Vă spun așa: eu dădeam lecții de matematici. În tot Bucureștiul. Trebuia să mă mișc toată ziua, dintr-un capăt la altul al orașului. Înaintea unei vacanțe, Nae Ionescu m-a întrebat: Nu vrei să-mi arajezi biblioteca? Nu gratuit. Dar fiindcă locuiam foarte departe, Nae mi-a spus: uite, ca să nu mai pierzi vremea, poți să locuiești la mine. Biblioteca lui Nae Ionescu era fascinantă. În prima cameră era literatură religioasă, **Patrologia greacă**. 80 de volume, pe urmă patrologia latină. Și așa mai departe. Așa că am rămas la Nae Ionescu. Și pe urmă m-a angajat la **Cuvântul**, ca să nu mai pierd vremea cu orele particulare. Aranjatul bibliotecii mergea foarte încet, fiindcă mă opream la fiecare carte, citeam, răsfoiam. Așa că am rămas multă vreme acolo.

— **Cine mai era cu dvs. la cursurile de logică ale lui Nae Ionescu la facultate? Mihai Șora?**

— Eu eram mai mare cu doi sau trei ani.

— **Dar Mariana Klein? Nu încă Mariana Șora?**

— Ne întâlneam doar la seminarii.

Problema era foarte importantă pentru că fiecare era repartizat pe grupe. Uneori Mihai Șora era cu Mișu, cu Mariana, trei, Și repede se asociază cu al patrulea, cu Teodoreanu, nepotul Teodorenilor, fiul unui inginer de la București. Bărbat foarte frumos. La primul curs al lui Nae toți veneau cu diverse întrebări, iar o fată s-a ridicat, era Mariana. Deci acum eram trei, eu cu două fete la seminar. (...) Ele nu se descurcau prea bine, eu făceam aproape tot. (...) Eu le-am dominat pe ele, tot eu le-am scris în toți anii până când am terminat facultatea. După aceea viața noastră s-a încurcat. Ultima dată l-am mai văzut doar pe Șora.

— **La Sibiu cum ați ajuns? Știu că ați fost la Sibiu prin 1939-1940. Cum ați ajuns acolo? N-ați plecat de la București la Sibiu?**

— Am fost foarte des la Sibiu pentru că acolo era un prieten de-al meu, Zaprațan.

— **Care era prieten și cu Emil Cioran.**

— Lui Cioran îl plăcea foarte mult de

O DISCIPLINĂ SEVERĂ MIHAI ȘORA

Mă întorc cu gândul în urmă cu trei sferturi de secol, la anii treizeci ai secolului trecut, și îmi aduc aminte de tinerii care-și făceau studiile universitare în același timp cu mine. Bineînțeles, cu precădere de cei care depășeau măsura comună, ieșind cu un cap – întotdeauna inteligent și expresiv, deci frumos – deasupra colegilor lor de rând (a căror bună pregătire medie nu era nici ea de neglijat, de altfel). Printre cei mai mici ca mine, Ion Frunzetti, de pildă. Iar printre cei mai mari, doi tineri picați din lună, o fată și un băiat : Alice Botez și Axente Sever Popovici ; Alice Botez, cu un an, doi deasupra seriei noastre, iar Axente Sever Popovici cu studii deja încheiate la Facultatea de Matematică. Ambii ne surclasau net, deși nici noi nu eram de neglijat, nici în privința lecturilor (ba chiar a ideilor proprii), nici în privința capacității de a le expune și de a ne apăra propriile idei. (« Noi » însemna atunci trei timișoreni : Mariana Klein – devenită, ulterior, Șora – Octavian Nistor și subsemnatul ; un arădean : Miron Constantinescu, un bucureștean din stirpea teodorenilor ieșeni, Sândel, după numele lui de răsfăț, și, în sfârșit, triada brăilenilor : Eugen Schileru, Dolfi Trost și Beno Hechter, fratele mai mic al lui Mihail Sebastian.)

Lui Axente Sever, faptul că își însușise temeinic o disciplină atât de severă ca matematicile îi conferea, în ochii noștri, o competență suplimentară în argumentarea constrângătoare, ceea ce nu-l împiedica să o ia din când în când pe scurtăturile pe care intuiția sigură a unui matematician «născut (iară nu făcut)» le străvede de-a curmezișul drumului cu pașii mărunți al matematicienilor de rând.

Pentru niciunul dintre noi drumul vieții n-a fost așternut cu flori. Istoria a avut grijă să ni-l ducă de cele mai multe ori după voia ei. În putința fiecăruia era totuși să-și mențină rectitudinea. Sărbătoritul nostru și-a menținut-o. Să ne trăiască!

Nota redacției: Textul d-lui Mihai Șora trebuia să fie aniversar. N-a fost să fie

el. Era un tip formidabil Zaprațan. Asta merită o expunere. Era foarte frumos la vârsta aceea, ca tânăr și ca student. Eu am scris un articol despre una din cărțile de filosofie a lui Blaga când a apărut. (Despre **Orizont și stil, Cuvântul**, nr. 17, 12 martie 1936: "Contribuție fundamentală la fenomenul stil", spune bibliografia Blaga realizată de D. Vatamaniuc, n.n.). El a citit, totul a mers bine. A venit pe urmă, peste câteva luni la București unde se juca o piesă de-a lui Blaga, era premieră. Nu-mi dădeau drumul să intru, deși aveam bilet. Între timp vin două persoane, Nichifor Crainic și Blaga. Asistă puțin la discuția mea și le explică că sunt Popovici (...) O filosofie care vine din lumea științei nu te satisface. De atunci am rămas cu el când eram la Sibiu. Îi dădeam telefon. Imediat era dispus, era profesor pe vremea aceea, și ieșeam împreună sau mergeam la el încât doamna Blaga, fată din Lugoj, glumea cu mine: "credeam că ești

un om serios..."

— **Zaprațan ce fel de om era?**

— Era solid, frumos. Vorbea bine limba germană. Era profesor suplinitor de filosofie la liceu. Avea ținuta aceea dominantă a studenților de pe timpuri. Îl preda pe Nietzsche la început.

—**Și pe Emil Cioran când l-ați cunoscut?**

— Pe Cioran l-am cunoscut la București.

L-am cunoscut extraordinar de bine. Cunoștința cu Cioran am făcut-o prin Marin Ștefănescu, care făcea filosofia materiei. (...) Însă el era absolvent al Institutului din București, (...) când a plecat la Berlin. Era băiatul unui croitor. A mers pe la foarte multe facultăți. Când venea în țară ne aduna pe toți, (...) acolo se adunau toți, Cioran, eu (...) . Nu, Cioran nu se pricepea la politică. Dar a scris foarte frumos despre Nae, că era un om care voia să creadă. Drama lui era că voia să creadă.

Pagini realizate de

CORNEL UNGUREANU

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

METAMORFOZE

GRATIELA BENGHA

Peste Alice Botez (1914-1985) s-a așternut o nemerită uitare. Chiar dacă ar merita cu prisosință un loc important în orice tablou al prozei românești postbelice, este sistematic ignorată. Sau amintită în treacăt printre numele celor care au conturat "proza noastră feminină".

Putemic legată de generația de intelectuali păstoriți de Nae Ionescu, Alice Botez este (și ea!) un personaj ieșit din comun. A studiat logica și filosofia, a fost studenta preferată a Profesorului și s-a născut printre discipolii acestuia, așa cum fuseseră și Mircea Eliade, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Petre Tutea, Emil Cioran, frații Aterian ș.a. În 1938, Alice Botez și-a luat licența în filosofie, după care a făcut parte din colectivul care s-a ocupat de tipărirea volumelor de *Metafizică* și *Logică* ale lui Nae Ionescu. La sfârșitul lui 1940, a colaborat la revista "Vremea", publicație în care și-a făcut și debutul literar cu o năvală fantastică, *Asasinatul din Pădurea Strâmbei Disperări*. După o promițătoare carieră universitară, schimbările politice de după război îi vor frânge destinul. Remarcabila logiciană eșuează în slujbe periferice, dar acestea nu îi slăbesc nici dorința de îmbogățire spirituală și nici demnitatea. De altfel, singura vocație pe care și-o mărturisea Alice Botez a fost cea filosofică. Articolele, proza, jurnalul ei își extrag substanța din rădăcinile meditației și ale introspecției. Aici trebuie căutată esența scrierilor sale - în relația de complementaritate care, în viziunea autoarei, ar lega filosofia și literatura.

Între debutul publicistic al Alicei Botez și apariția primei cărți au trecut mai bine de treizeci de ani. *Iarna fimbui* (1968) s-a impus prin modernitatea formulei narative, în care analiza, introspecția și reconstrucția contribuie la evocarea destinului unor vechi familii. După succesul romanului de debut, autoarea a publicat *Pădurea și trei zile* (1970), *Dioptrele sau dialog la zidul caucazian* (1975) și *Insula albă* (1984), cărți care nu au izbutit să egaleze ecoul *Iernii fimbui*. Anul 1979 a fost norocos pentru Alice Botez: îi apar două volume, *Emisfera de dor* și *Eclipsa*, la care se adaugă obținerea Premiului Uniunii Scriitorilor.

Recunosc, înainte să deschid *Cartea realităților fantastice** (*jurnal*), bănuiau că numele lui Alice Botez e incompatibil cu seria de notații zilnice, impregnate de rutină și sufocate de informație brută. Era limpede că jurnalul ei trebuia să fie altfel, însă cât de neobișnuit, cât de răvășitor, nu aveam cum să prevăd.

Cartea realităților fantastice este singura producție ieșită de sub tipar după moartea autoarei. Început la insistențele profesorului Nae Ionescu, jurnalul a fost ținut timp de aproape zece ani, între 1937 și 1946. A fost încheiat într-o primă versiune în 1939, însă rămâne nepublicat, în ciuda intervenției favorabile a lui Mircea Eliade. Jurnalul Alicei Botez sparge toate tiparele genului. Nu oferă repere concrete, nu cartografiază sub nicio formă spațiul mundan în care evolua autoarea. Nu îi conferă ori confirmă biografia. În schimb, îi revelează identitatea. Sau biografia interioară, creionată în dialogul mut cu foaia de hârtie.

Fixată pe coordonatele unei extraordinare sensibilități, *Cartea realităților fantastice* este mai degrabă un poem în proză ori un eseu decât un jurnal. Și atunci de ce să fi

optat autoarea pentru subtitlul diaristic? Răspunsul nu poate fi decât unul singur: pentru Alice Botez, realitatea cotidiană era desenată de tumultul răvășitor al interiorității. Cumulând hipertrofierea cerebrală și continua suspiciune a simțurilor, sensibilitatea ei depliază strat cu strat concretul până când descoperă, în adâncurile lui străvezii, metafizicul. Eseau despre căutarea de sine și despre explorarea (ne)adevărurilor lumii, jurnalul Alicei Botez funcționează într-un dublu sens: adăpost împotriva imanenței agresive, el este deopotrivă instrumentul cu care se țese *alternativa*. Apasă, protejează și eliberează, în egală măsură. "Voi spune mereu aceeași ciudată poveste, cu nenumărate variante, în care se desfășoară mereu viața fantastică a lumii acesteia. / Voi spune mereu aceeași poveste tristă în care se zbat două lumi. / De aceea în poveștile mele se va strecura mereu dezolarea și tristețea lumii acesteia de toate zilele și seva aceea fantastică, substanța inefabilă a lumii, viața ei fantastică, liberă și nouă, așa cum trăiește în gândurile fanteziei divine. [...] Piesa mea e un basm, un poem adevărat, căci de data aceasta fantasticul, visul, iluzia, e în miezul lucrurilor adevărate. / Piesa mea e un basm al realităților fantastice." (*Prolog*) Fantastică numai în măsura în care nu se lasă percepută de ceilalți, realitatea se încheagă în jurul angoaselor, obsesiilor, viziunilor și certitudinilor trăite de Alice Botez. Zi de zi, ceas de ceas, tânăra adultă eșuează. Respiră prin exfolierea propriului eu, detașându-se de sine și căutându-și, în imaginea înstrăinată a ființei, sensul.

S-a spus despre *Cartea realităților fantastice* că ar fi un exercițiu de stil, în care s-ar regăsi, sublimată, întreaga operă a prozatoarei. Însă înainte de a prileji exersarea stilistică, jurnalul Alicei Botez concentrează un exercițiu de supraviețuire. Sub asaltul formelor, autoarea nu se repliază, ci le *opune* o altă realitate. Caută, dincolo de ele, miezul lor comun. "Lucrurile au să-mi facă o spovedanie", scrie Alice Botez în 7 februarie 1937. *Așteptarea* fără răgaz, cu simțurile ascuțite de o luciditate maladiivă, se confundă cu o neobosită *căutare*. Pentru autoarea *Cărții...*, tentația vieții se traduce prin tentația metafizicului, în care profunzimea reflecțiilor nu exclude rafinamentul estetic.

Devorată de goliciunea și absurditatea neverosimilă a imanenței, Alice Botez presimte o altă lume - în care semne, umbre, munți și grote se descompun și se reconfigurează primind forma dintâi. E o lume capabilă de transfigurare, imaginea paradisiacă a unui basm sonor, nu lipsită de frământări și de irepresibile căderi. Secvențe banale (plimbarea prin cimitirul înzăpezit sau retragerea în odaie) se scutură de grundul lor opac și se încarcă de magie. O magie terifiantă, amplificată de viziunile din sala cu oglinzi și de lumina verde din care se încheagă, rând pe rând, lucrurile. În Catedrala Întunericului sau în cercul de lumină, Alice Botez trăiește drama neputinței de a extinde minunea. Pentru a nu se rupe de ea însăși, de mâinile "torturate de chin terestru", trebuie să părăsească spațiul privilegiat în care formele se confundă cu gândul lui Dumnezeu. Dar realitatea din imediata apropiere e tot încremenită. Și mirarea tinerei devine inavuuabilă exasperare.

Între întunericul somnului și trezire nu e decât o prelungă zbatere. Neliniște, spai-

mele Alicei Botez nu o împiedică să deschidă ochii și să vadă, în loc de odaia ei familiară, epicentrul miraculos al luminii. Însă pretutindeni se insinuează aceleași nedumeriri vitale și acuta percepție a morții. "De unde am venit eu aici? / Sau acest loc s-a instalat în locurile somnului meu. Și unde sunt, dacă mai sunt, locurile somnului. / M-am trezit copleșită de neînțelese nedumeriri. Dar încă nu a început visul, dar încă nu văd ceea ce mă nedumerește. [...] Dar întotdeauna lucrurile acestei lumi de întuneric fluid n-au contururi, nici limite, nici capăt, și dincolo de ele este întunericul, și mai întunericul. Așa podeaua fostei mele camere este o apă în care se străvede o lume de umbre care își pierd formele, se eliberează de ele însele și trec dincolo în de necuprinse locuri. [...] Sunt pomi, și munți, și castele, și stele cu lună. Sunt umbre de pomi și umbre de munți și umbre și iar umbre și întunericul verzei le învâluie, le învâluie până ce în străfunduri se pierde." (31 iunie 1937) *Cartea realităților fantastice* deschide poarta prin care autoarea își privește, din două direcții,

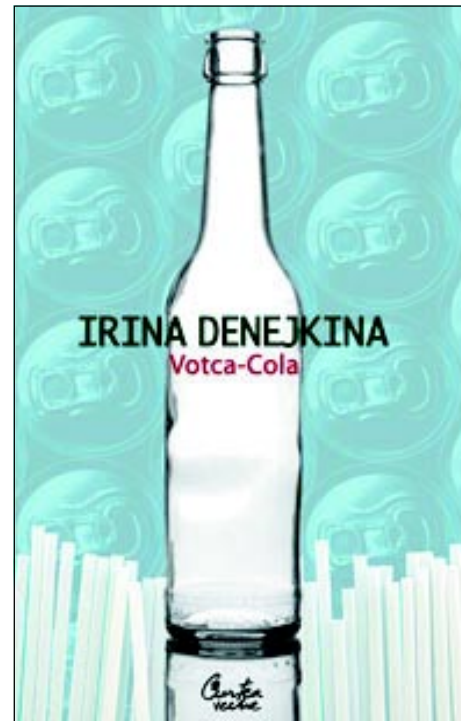
gândul. La răspântia dintre lumi, totul e posibil. Incandescența cerebrală se prelinge în moarte iar gândul revelator se transformă în păcat. Ceea ce rămâne e suferința. Sau iluzia ei - răscumpărând odiseea metafizică.

Fascinantul portret din jurnal este întregit în Addenda, care conține alte câteva pagini diaristice (de această dată, nedatate), corespondența dintre autoare și Constantin Bulat (artistul plastic care va deveni mai târziu soțul ei), dar și câteva extrase din *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* al lui Jeni Aterian. Cu fluxuri și refluxuri, prietenia dintre Alice Botez și Jeni Aterian se reflectă într-o oglindă care le invită să-și clarifice / să-și asume (in)congruențele. Personaje de excepție, Alice Botez și Jeni Aterian și-au consumat suferințele fie în expresia indicibilă a afectului, fie în câmpul deschis al jurnalului. În ambele cazuri, măștile sunt aruncate iar chipurile dezvelite nu au vârstă.

* Alice Botez, *Cartea realităților fantastice (jurnal)*, ediție îngrijită de Fabian Anton, București, Editura Curtea Veche

NOU

la CURTEA VECHE

SEMI-VIETI LA DEMISOL

CRISTINA CHEVEREȘAN,

S-a vorbit tot mai mult în ultima vreme despre Radu Aldulescu drept unul dintre cei mai constanți scriitori ,de forță' ai epocii post-decembriste. Din cauza refuzului hotărât și evident de a estetiza sau edulcora realitățile pe fundalul cărora își proiectează romanele, numelui său i-a fost atașată eticheta de "mizerabilist". Lumea pe care o ilustrează prin personaje fără speranțe, iluzii și căpătâi este una delabrată, deșirată, descompusă. Este un univers al supraviețuirii târâșe și al potlogăriilor de mahala, o mocirlă a nepuținței și nepăsării. În 2007, Cartea Românească alege să deschidă o serie de autor cu reeditarea romanului din 1998, *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare*. Acțiunea trece aproape insesizabil granița simbolică a lui decembrie 1989, care nu face altceva decât să împartă filmul eșecului în cadrele de dinainte și cele de după.

Titlul și prezentarea drept, poveste al cărei centru de gravitație îl constituie evenimentele de la Timișoara' ar putea crea un orizont de așteptare plasat în zona grandiosului, a epopeicului. Nimic mai departe de adevăr. România lui Aldulescu, ceaușistă sau postceaușistă, nu are veleități înalte, nobile, morale. Este un furnicar insalubru al existențelor precare, este adăpostul improvizat al unor indivizi care nici măcar evadarea nu par a și-o mai dori cu adevărat. Protagonistul *Istoriei* este Aurel Golea, un soi de nomad al tranziției care muncește pe unde apucă și își scrie viața cu încăpăținare disperată, contemplând perspectiva unui mare succes literar. Cele 36 de romane din mintea sa sunt mai degrabă viziuni halucinante ale abrutizării proprii într-un spațiu lipsit de promisiuni:

"Uneori chiar mă bucuram că n-am pe nimeni în preajmă să-mi spună cât de întreg am rămas la minte. Oricum nu mai deosebeam noaptea de zi. Ziua și noaptea se contopeau într-un amurg perpetuu purtându-mă printr-un oraș subteran pe care-l dărimam și-l reclădeam neîncetat și-l populam cu mii de figuri familiare și necunoscute. Ele mă asaltau și dădeau să mă strivească sub gemetele și văicărelile lor, mă-mpresurau cu chiotele și hohotele lor de râs, rîdeau de mine, mă scuipau și-mi trăgeau șuturi în dobleacul de căpățînă, se ușurau pe masa mea și în patul meu, abia de mai puteam respira de duhorile lor înecăcioase. Aș fi vrut să ies și să fug, chiar asta făceam, alergam și rățăceam prin ruinele orașului meu subteran. Trăiam într-adevăr într-o subterană, undeva într-un gînd paralel eram perfect conștient de condiția și situația mea, însă tot mi se părea că aștept pe cineva care să-mi spună dacă am început să semăn cu un gîndac sau un șobolan, cu te miri ce lighioană iubitoare de întuneric".

Dacă asemenea pasaje plasează abjecția, promiscuitatea, degradarea în cadru metaforic, făcând parte din meditațiile prozatorului aspirant la glorie, există un

număr copleșitor de pagini în care se revarsă limbajul și apucăturile brutale ale unor perdanți dezabuzăți și cinici. Însuși alesul companion al lui Relu, ,părintelul' Andrei Ilieș, cunoscut pentru ambiția și inteligența din adolescență, este regăsit în postura neașteptată de slugă la stăpân ("*Dac-am terminat Medicina? Cu Medicina am terminat-o după două semestre!*") Salvarea pe care o propovăduiește ține mai degrabă de delir decât de revelație, el scufundându-se într-un misticism bizar, care îi inspiră discursuri apocaliptice: "*SIDA e adusă la mare de occidentali [...], iar radiațiile vin de la ruși și localizează cancerul în diferitele organe ale omului. Demonia apuseană și demonia răsăriteană ne atacă încrucișat*".

Este evidentă ironia unui titlu precum *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare* atâta vreme cât fiecare termen reprezintă opusul faptelor românești. Momentul-cheie al mării istorii, revoluția, este prezent ca ecou, ca zvon, ca vuiet înfundat și, în cele din urmă, ca explozie de energie, cruzime, revoltă. Nu îi urmează însă libertatea și schimbarea spectaculoasă a destinelor, ci o serie de simulacre, de deghizări patetice, de jonglerii ipocrite cu naivitatea încrezătorilor. Nu există eroi, ci doar non- sau anti-eroi ai unui prezent viciat și vicios. Cât despre verdeață, răcoare și peisaje idilice, ele rămân prezente eventual în imnurile de partid și în *Omagiile* deșănțate ce plutesc a pagubă pe apa tulbure a Begăi. Cartea lui Aldulescu este de la un capăt la altul un denunț formulat de vocile unor personaje care nu mai cred în nimic, fără a deveni implicit martiri sau victime fără prihană ale unui sistem advers. Valorile extreme ale binelui și răului sunt acoperite de mîzga uniformă prin care se înnoată până la epuizare, sufocare sau înec.

Poate singura aspirație reală prezentă în roman este dorința lui Relu de a-și publica un manuscris. Scenele grotești ale umilirilor editoriale, inflexibilitatea de funcționari opaci a ,oamenilor de cultură' întâlniți, dialogurile absurde stărnesc răsul nervos al unui cititor prea obișnuit cu labirinturile instituționale. Mai mult, autorul pare a-și folosi protagonistul drept reflecție de sine în contextul cenzurii, anticipând și parând persiflant criticile ce i-ar putea fi aduse. Confruntarea lui Golea cu directorul Restoiu este grăitoare: "*Există un echilibru și în viață și în literatura care o reflectă. Și toate chestiile astea, sexualitate, pornografie, sînt prea din abundență. Ca și cum lumea ar fi făcută numai din obsedați și perversi. Or mai fi patru-cinci din zece, dar nu toți. Doar vezi că la noi nu se poartă așa ceva. Nu e voie. Unde naiba crezi că sîntem noi aici? Va trebui răzuită, răzuită bine*". "Răzuiți, răzuiți, dom' director. Ce-o mai rămâne, aia să fie romanu' meu".

Spre deosebire de personaj, Radu Aldulescu nu se resemnează și nu face rabat

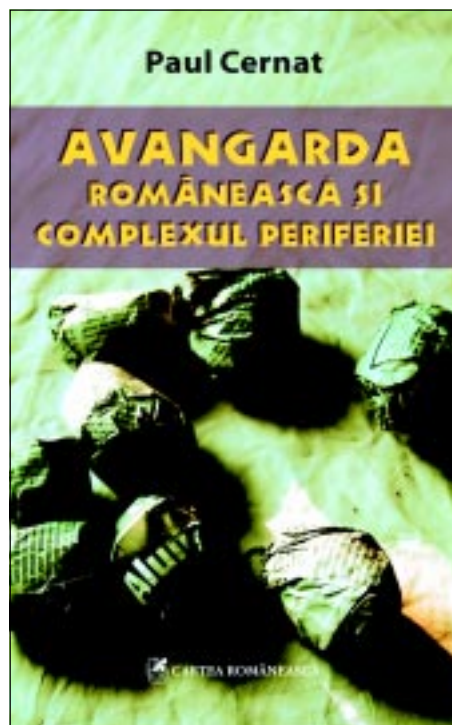
la exprimările dure, la limită; nu se sfiește să numească instincte primare, înșelăciuni și delict capital. Realismul său este unul atroce, producând o scriitură deranjantă pentru gusturile și urechile fine dar rafinată în surprinderea unui imediat apocaliptic. Între Glina și cartierele mărginașe ale Bucureștilor și periferia timișoreană se întinde o rețea a suburbanului și subumanului. Prin dialoguri fără menajamente sau perdeă, prin adevărate deliruri verbale ale personajelor din subterana existenței se ridică mii de degete acuzatoare la adresa cinismului la vârf: "*Da, au omorât poporul, cu gloanțe, cu gaze, cu tancuri și jeturi de apă și bastoane. Au lăsat în urma lor numai ruine și cadavre, vor rămîne ei singuri, fără nici un popor, să împărătească peste un țarc de împuticiune și un pustiu tot mai vast, unde se vor mîncă unul pe altul pînă la ultimul. Nu va mai fi verdeață și răcoare, ci numai durere și întristare. Ce-ați făcut din popor, jeguri nemernice? Ați făcut o turmă de animale de povară pe care ați înfometat-o și ați măcelărit-o neconținut. Ce-ați făcut din acest loc de verdeață și răcoare dacă nu un țarc și un abator de vorbe în care ați băgat oamenii pe rînd și la grămadă și-ați scos cenușă și cadavre*".

asajul apare în plină desfășurare a evenimentelor din 1989 de la Timișoara. Romanul este publicat în 1998. Ediția a doua - în 2007. S-au scurs 9 + 9 ani. În mare parte însă dilemele, disperațiile, preocupările, vocabularul, saturația și descărcările nestăvilite ale celor implicați par a fi decupate fie din jurnalele de știri sinistre, fie din talk show-uri la zi. Romanul are aerul unui manifest, al unui documentar cenușiu în care Radu Aldulescu mînuiește

camera, înregistrând ororile cotidiene, acumulările de tensiune și frustrare, izbucnirile sau renunțările definitive. "Istoria" pe care o scrie este una care nu își va găsi niciodată locul în manualele populate de vedete și salvatori ai neamului. Este istoria în răspăr a anonimilor, a ,loser'-ilor, a marginalilor cu sau fără voie. Cartea se încheie cu o evaluare grăitoare a evoluției protagonistului și contextului: "*m-am pomenit din nou împresurat de jerbele și damfurile istoriei mele*".

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

TOM SAWYER LENINIST

ALEXANDRU BUDAC

Sașa Vakulovski, elev de școală primară, se află la vârsta aventurilor autentice. Curgerea timpului este imperceptibilă, fantezia și biografia se întrepătrund firesc, eroii demni de imitat sunt palpabili, poveștile și poznele au mai multă consistență decât lumea "serioasă" a adulților, maniheismele sincer asumate răspândesc o candoare excesiv de vioaie. Sașa Vakulovski trebuie să-și ajute părinții la treburile gospodărești și, totodată, să meargă la școala situată la câțiva kilometri depărtare de satul unde locuiește, cu un autobuz zgomotos, "galben și umflat", în care îi place să stea pe bancheta săltărească din spate. Școala i se pare plicticoasă, comportamentul oamenilor mari, de neînțeles, însă pădurea dimprejurul satului îi asigură întotdeauna un spațiu fabulos de evadare, cu atât mai mult cu cât acolo se află cea mai lungă scară din lume, scara folosită de Dumnezeu pentru a urca în Ceruri.

Aparent, *Iepurii nu mor*, romanul lui Ștefan Baștovoi, este povestea unui Tom Sawyer strămutat în Republica Moldova. Ne putem lesne imagina că fluviul Mississippi a fost înlocuit de un iaz. Crângul de sicomori s-a transformat într-o pădure de basm rusesc. Există un omolog al tiranicului domn Dobbins – Nadejda Petrovna, dascăl fixist, persecutor – și, desigur, corvoada învătării pe de rost – doar că Psalmilor le-a luat locul poezia patriotică. Pasiunea pentru pirăți se oglindește în interesul pentru vitejii partizani din cel de-al Doilea Război Mondial. Inima protagonistului și gesturile îndărătul cărora se ascund cuvintele cele mai pătimase, pentru care încă nu s-a inventat un vocabular, sunt efectul prezenței unei fete cu cozi lungi, pe care o cheamă Sonia, nu Becky. Sonia, deși seducătoare, e imperfectă. Are slăbiciuni nepermise unui pionier și nu răspunde întotdeauna afecțiunii pe care i-o poartă Sașa. Toate acestea n-o fac însă mai puțin demnă de a fi iubită, cu atât mai mult cu cât numele ei provine, aflăm la un moment dat, de la "Sophie". Între Sonia și Sophie – prietenă imaginară sau înger ce asigură legătura între cele două tărâmurile ale poveștii? – există o corespondență tainică, ocultată cu delicatețe de câteva dintre cele mai frumoase pagini ale romanului. Sophie îi apare întotdeauna lui Sașa în peisaje onirice, multicolore și tandre:

"Vizuinile erau încăpătoare și curate, iar razele de soare le luminau până în adâncuri. Sandalele ei stăteau la intrare ca două ciupercuțe roșii crescute pe nisipul galben-risipitor al florilor. O strălucire greu de explicat lumina degetele ei mici cu unghii albe ca petalele de romaniță, desfăcute în două evantaie cu gleznă, cu care câmpul se apăra de soare. Era ziua cea veșnică, lăsându-se peste ea. O zi însorită precum cele care vor urma. Florile galbene și

portocalii ajungeau până deasupra tatălui ei, ca niște baloane, și ea le ferea cu mânuța."

Misterul, fiorul erotic straniu, încă nedescifrat, și complicitatea însoțesc aparițiile Soniei, încă de la prima întâlnire, la inspecția medicală de început de an școlar.

Stefan Baștovoi n-a vrut să scrie un roman despre un băiețel care-și petrece cei mai sprințari ani într-un mediu și într-o perioadă intoxicate de ideologia marxist-leninistă, ci a preferat să scrie romanul copilăriei în U.R.S.S., înscriindu-se astfel, voluntar sau nu, într-o modă culturală (de la literatură la cinema, nimic nu a scăpat) care acordă mai multă importanță detaliului de climat ideologic – "chiar așa era!" ni se amintește insistent – decât vieții ca atare. Autorul însuși l-a caracterizat pe Sașa, într-un interviu, drept "un copil fără prieteni", ori chiar aici se produce ruptura definitivă dintre el și Tom Sawyer sau alți puști celebri din literatură. Sașa nu comunică, de fapt, cu nimeni, pentru că e absorbit precum un autist de lozincile, baloanele, paradele, poeziile, efigiile, poveștile, pildele ce gravitează cu obstinație în jurul figurii mitice a lui Lenin. Nici măcar refugiu în imaginar nu rămâne necontaminat de perfecțiunea omului sovietic, născut direct din ideologia lui Vladimir Ilici, precum Atena din țeasta lui Zeus.

"Ce este, așadar, o scară pitorească? O scară care nu este deloc mică, precum ar fi cea de frasin, cu care se culeg merele din copac, ci ar fi o scară mare și groasă, pe care Dumnezeu se suie în cer. Unde cresc asemenea copaci lungi, ca de la noi de acasă până la iaz, din care Dumnezeu își cioplește scara cu toporul? Acești copaci cresc în pădurea pe care a sădit-o Dumnezeu, special ca să-și facă scara. Scara se ridică în picioare și se sprijină de nori și Dumnezeu începe să se suie în cer. În timp ce el ridică scara, pilotul sovietic trece cu avionul prin nori și nu are nevoie de scară, căci nimic nu este inaccesibil omului sovietic. Omul sovietic este cel mai bun și luptă pentru pace.

Nimic nu-i este inaccesibil omului sovietic. Pentru că el face totul cu inima plină de adevăr și de dreptate. Nu umblă cu vicleșuguri și cu șiretlicuri. Un asemenea om poate să învingă focul și frigul!"

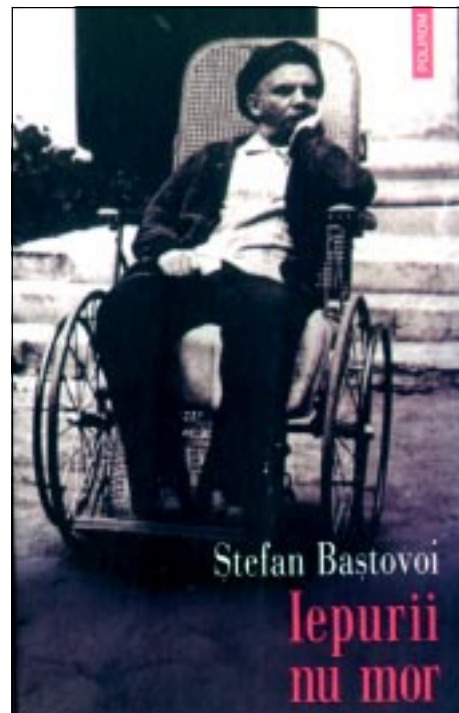
Și așa mai departe.

Dacă pasajul de mai sus este unul dintre cele izbutite, cu funcție precisă în economia romanului, nu același lucru se poate spune despre dialogurile dintre Lenin și pădurar. Printre rândurile cu sonoritate dadaistă ar trebui să se ascundă câteva indicii privitoare la semnificația titlului cărții, însă ele nu reușesc decât să fie redundante. *Iepurii nu mor* e o poveste al cărei tâlc se sufocă sub

semantica de lemn și rimele unui limbaj de care s-a abuzat, deja, în politică și în literatură.

Păcat că un personaj fragil, însă fără îndoială simpatic, precum Sașa este copleșit de clișeele ideologice ale vremii și anulat înainte să prindă contur. Talentul nu-i lipsește lui Ștefan Baștovoi. Îi lipsește însă răbdarea de a-și urmări personajele până la final. Senzația mea a fost că povestea lui Sașa Vakulovski a rămas neterminată, că tot ce am citit a fost doar prologul la o serie de întâmplări care nu s-au mai petrecut.

Nu pot decât să spun un lucru pe care, cu un alt prilej, doar l-am sugerat. "Romanul comunismului" își așteaptă încă autorul.

ȘTEFAN BAȘTOVOI
Iepurii nu mor
Iași, Editura Polirom, 2007.

ARIERGARDA

Atelierul de proză **Ariergarda** pregătește continuarea proiectului de scriere creatoare intitulat *Adam*, cu o acțiune de *suspense* detectivistic în satul Bulci de pe Valea Mureșului, unde a trăit ascuns până în 1963 un fost gardian polonez la Auschwitz, arestat printr-o acțiune comună a CIA cu Securitatea. Participă scriitori ariergardiști consacrați, alături de tinerii scriitori participanți la concursul *Litere mici* din liceele județului. Duminică din 2 decembrie participanții la proiectul *Adam* vor descinde expediționar în satul fostului gardian, în care se află și un expresiv castel în ruine al familiei Mocioni-Stârcea. Vom ține la curent publicul cititor și, prin bunăvoință redacțională, vom concretiza întâmplarea cu două pagini însoțite de fotografii în revista *Orizont*.

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ

FESTIVALUL FILMULUI FRANCEZ LA TIMIȘOARA

5 – 7 decembrie 2007

Centrul Cultural Francez din Timișoara vă dă întâlnire de miercuri, 5 decembrie, până vineri, 7 decembrie, pentru trei zile de festival și de sărbătoare a cinematografiei franceze. Filmele programate în cadrul acestui festival celebrează un grup de realizatoare ale unui cinema inspirat, apreciat și dinamic. În mod mai general, acest festival aduce un omagiu femeilor din lumea filmului.

În toate domeniile, de la ficțiune la documentar, trecând prin filmele de animație, femeile-cineast au devenit din ce în ce mai apreciate. Atât criticii de film, cât și publicul le acordă o atenție specială și apreciază originalitatea lor. Creațiile lor, adesea un debut, sunt premiate la festivaluri prestigioase din Franța și din întreaga lume. Evocând toate subiectele imaginabile (angajare politică, probleme sociale, imagini ale femeii, ale corpului și sexualității ei, ale vieții sale amoroase și de familie, amintirea copilăriei, a adolescenței și, bineînțeles, reprezentări ale raporturilor între bărbați și femei), realizatoarele au cucerit marele ecran prin tematici puternice în încărcături afective, câteodată tabu și deci foarte remarcate. Fie că fascinează sau deranjează, filmele lor fac să curgă multă cerneală. Dar prin ce se disting filmele realizate de femei?

Pentru Festivalul Filmului Francez de la Timișoara, Centrul Cultural Francez și cinematograful Studio se asociază pentru a vă prezenta câteva aspecte impresionante ale acestui univers suprinzător al «**Cinema-ului la feminin**», actrițe și realizatoare.

Pe lângă filmul «*Neprețuit*» de Pierre Salvadori, cu o Audrey Tautou (da, ... chiar ea, Amélie Poulain!) la apogeul carierei sale artistice, și filmul de animație «*Persepolis*», primul film de animație al tinerei realizatoare Marjane Satrapié, realizat împreună cu Vincent Paronnaud, prezentate în avanpremieră la Timișoara, se adaugă creațiile care au făcut dovada excelenței cinema-ului feminin francez în ultimii ani, «*Nathalie*» de Anne Fontaine și «*Vă găsesc fermecător*» de Isabelle Mergaud, cu actrița româncă Medeea Marinescu.

Program

- **5 decembrie** : 19.00 Seara de deschidere
Hors de prix/Neprețuit (Cinema TIMIȘ)
- **6 decembrie** : 19.00 *Persepolis* (Cinema STUDIO)
21.00 *Nathalie...* (Cinema STUDIO)
- **7 decembrie** : 19.00 *Hors de prix/Neprețuit* (Cinema STUDIO)
21.00 *Je vous trouve très beau/Vă găsesc fermecător* (Cinema STUDIO)

PITICI ȘI URIAȘI

LUCIAN MOCUȚA,

Odată cu ultimul (pentru el fiecare carte publicată e ultima) său volum, *"Ștrumfii afară din fabrică!"*, Marius Ianuș caută să se desprindă definitiv de fracturism. Resursa ce îl îndeamnă să se detașeze de curentul literar căruia el însuși i-a pus bazele este tehnica; aflăm că cea mai mare parte a volumului a fost scrisă pe internet. Eu unul găsesc inițiativa lui Ianuș salutară și chiar îmi permit să anticipez că aceste moduri de comunicare vor pune bazele unei noi literaturi de tranziție. A fost Ianuș, vor urma și alții. Dacă ar fi să o definim în termeni mondeni și ludici, tranziția este "Pentru Rapid": "Nu era fotbal. Când l-am văzut/ pe Lăcătuș plimbându-se cu mingea/ pe linia porții noastre – Brașovul nu trebuia/ să pice în B & Lăcătuș era "de-al nostru" - / m-am dezis definitiv de "echipa asta vîndută"/ (aveam vreo opt ani)/ și am așteptat altceva./ / Și altceva a venit imediat./ Din divizia B, din subteranul memoriei/ a venit la Brașov cea mai frumoasă echipă din țară/ Era o echipă fără vedete./ dar încărcată cu iubire/ ca un detonator. (...) Nu țin minte vreun jucător de atunci/ al Rapidului. Dar Rapidul iradia iubire./ nimeni n-a înjurat pe stadionul Brașovului/ cînd s-a întors Rapid în divizia B./ Nimeni n-a înjurat – ochii tatălui meu/ străluceau lacrimi." Orientarea, dezorientarea, reorientarea micului Ianuș de la vârsta de 4 la 10 ani de la tribuna Steagului Roșu până la "culorile vieții, Rapidul", trasează în planul literar noua lui identitate artistică. Transformarea. De la *ceaușei* la *ștrumfi*.

Carta e împărțită în două mari segmente: **"30"** și **"Ștrumfii afară din fabrică!"** (atenție, *Ștrumfii* nu e un substantiv comun ori colectiv, ci în primul rând unul propriu – probabil varianta români­zată a lui *Schtroumphy*: "Ștrumfii se întoarce" etc), plus un epilog (**"&"**) conținând poemul "Ștrumfii nu cred în lacrimi", purtând semnătura zisului Răzvan Țupa. "30" cuprinde 24 de poeme ce doresc a trasa coordonatele unui nou tip de lirism: cel "elementar", așa cum îl autodefinește autorul (cuprinde chiar trei poeme intitulate "Cîntec elementar"). "30" este un exercițiu de lirică banală, un periplu realist într-un spațiu monden atât de subiectivizat încât cititorul nu se poate transpune în pielea vreuneia dintre multiplele personalizări ale poetului: "Curajul lui Oblio e o formă/ necunoscută de inadapta­re./ Ființa lui e candoare./ Iar candoarea - / un fel disperat de a spera." (Oblio). Eul poetic se concentrează strict pe mesajul adresat cititorului, fără a face uz de figuri de stil, arsenalul său semantic e redus ca și conținut, ceea ce dă naștere unei poezii simple, complicat de simple chiar. "În cartea asta Ianuș e un băiat bosumflat care s-a închis în dulap și comunică cu lumea printr-o fantă făcută special pentru co­respon­dență. (...) Adică o ființă care contemplă mult, visează mult, meditează mult, dar nu acționează,

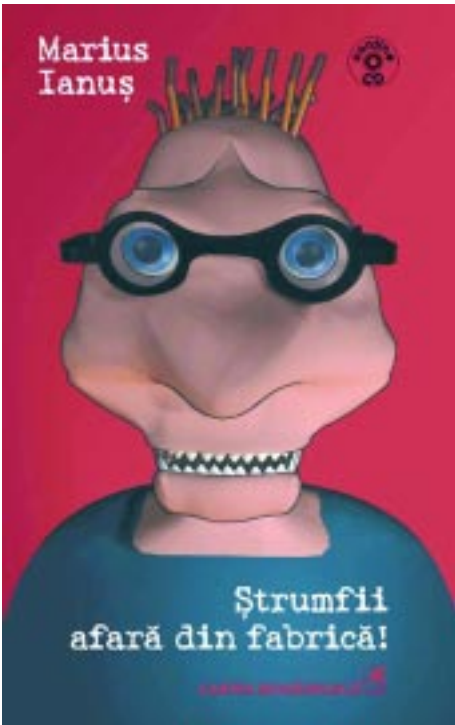
nu face mare lucru", vrea el să se autodefinească. Explorarea lumii printr-o crăpătură are co­respon­dent în literatură acel grad zero al scriiturii. Ca orice scriitor ce a ajuns la un anumit apogeu al exprimării ("caut o formulă prin care să mă desprind definitiv de fracturism – pe care mi se pare că l-am epuizat"), Ianuș devine interesat de minimalism (acel "Less is more"). Dovada concretă: "Cîntecele elementare", o nouă artă poetică: "M-am dus cu Zveruța la circ/ ea s-a bucurat, a rîs, a aplaudat./ mie tot circul ăla nu mi-a spus nimic - / eu mă uitam ca la o pînză albă.// M-am dus cu Zveruța la teatrul de păpuși - / ea s-a bucurat, a rîs, a aplaudat.../ eu n-am înțeles nimic din toată comedia aia./ eu mă uitam ca la o pînză albă.// M-am dus cu Zveruța în parc, printre jucării/ ea le vroia pe toate, țipa, aplauda/ eu nu vroiam nimic, eu mă uitam/ ca la o pînză albă" (Cîntec elementar (3)). Poezia devine un minim necesar. Ștrumfii e acea particulă a ființei noastre care a căzut în autosuficiență, însăși forma de expresie a poeziei nu îi permite mai mult: "Stai acolo sub papuc?/ Seara sub papuc și ziua/ ca un măcelar cu capul/ în mațele internetului./ Și dimineața iar sub papuc./ Mă mir că nu-ți interzice/ și să scrii mailuri nevastă-ta./ Îl mai iubește pe Kiva? :D/ Seara și ziua și dimineața./ Cezar/ mai scoate și tu ridichea aia creată/ în Univers." (Ștrumfii discută pe messenger niște chestii anoste).

Pentru Marius Ianuș, "Ștrumfii afară din fabrică!" înseamnă "Piticeii afară din creier!". Exorcizarea lumii și a răului din ea, lepădarea de *ștrumfi* și *ceaușei* nu numai că pregătesc despărțirea poetului de lume, dar o și purifică (lumea) de o viziune **prefabricată**. Motivul personalității multiple este de altfel prezent în multe poeme: "Toți vor să fie ianuș/ dar nici unul nu ar vrea să trăiască/ ce a trăit ianuș..." [Nu cumva a zis-o Nichita despre Eminescu?], sau împrumutul/înstrăinarea personalității literare: "Inima ușoară, roasă de ceaușei/ s-a-ngreunat// O să scriu numai versuri triste/ / O să fiu doar un tip beat & fără speranță/ care nu vorbește niciodată pe bune// (Asta mi se trage de la Kiva - / a citat cu nerușinare vorbele mele în 69/ și multe din ele le-a pus în gura tîmpițelului Ovidel)" (Cîntec elementar (2)); "Ovidel – tu nu ești Marius Ianuș & nici altcineva/ ești doar un complexat cu părul verde" (Ștrumfii afară din fabrică!). Apropo de romanul lui Chiva, am deschis foarte curios volumul la pagina 69 cu speranța de a găsi un mesaj subtil adresat lui de către Ianuș. Nu am fost recompensat așa cum mă așteptam, în schimb am aflat poate definiția cărții în discuție: "Ai căzut absolut aiurea/ ca o muscă beată/ într-un război al meu în lumea mea - / despre asta e vorba în Ștrumfi." (I se spunea DJ Muerte...)

Parta a doua, "Ștrumfii afară din fabrică!" schimbă oarecum registrul, dinspre candoare și emoția împlinirii

unei vârste rotunde din prima parte ("Cine e Marius Ianuș? Hainele mele/ înaintează spre mine. Eu înaintez către ele./ Am un copil minunat./ O soție uluitoare. O mamă/ care plînge, plînge întruna. Nu știu/ cine sînt." (Cel bun, cel rău, cel urît)), înspre revoltă, pe alocuri exacerbată, sau chiar atentate la castitatea patriei, temă reluată din volumele anterioare: "Îți scriu din nou pentru că m-am săturat/ de vehemența cu care nu îmi acorzi nici o șansă - / ești o țară de rahat – și tu știi asta/ dar îți place să simți balele cuvintelor mărețe/ cum îți alunecă pe buze..." (Țară de rahat). Scrisul devine uneori un exercițiu organic, visceral: "Pentru că am auzit broaștele orașului în aurolaci și/ aurolacii în canale/ într-un musical-horror adevărat/ care crapă țeasta literaturii/ și face din tot neoexpresionismul o cîrpă" (De ce scriu ștrumfii).

Marius Ianuș este un clasic. Al generației 2000. *Ștrumfii* este piticul cocoțat pe umerii Uriășului numit Tradiție. Sau poate un "pui mic" care încearcă să își găsească echilibrul pe umerii piticului numit (Post)Modernitate.

MARIUS IANUȘ,
Ștrumfii afară din fabrică!
București, Cartea Românească, 2007

SĂ NE CUNOAȘTEM SCRITORII

În cadrul programului de lecturi publice "Să ne cunoaștem scriitorii" inițiat de Uniunea Scriitorilor din România, miercuri, 21 noiembrie, scriitorii Paul Eugen Banciu și Eugen Dorcescu au fost invitații liceenilor și ai cadrelor didactice de la Liceul de Arte Vizuale din Timișoara. Despre poezia (dar și despre activitatea de critic și traduceri) lui Eugen Dorcescu, ca și despre romanele și eseistica lui Paul Eugen Banciu a vorbit criticul literar Lucian Alexiu. Cu acest prilej, poetul Eugen Dorcescu a citit poeme din volumul "În piața centrală", recent apărut la Editura Marineasa, iar scriitorul Paul Eugen Banciu a citit un eseu din volumul "Exerciții de exil interior", apărut la Editura Anthropos. Scriitorii invitați și cei prezenți au dialogat despre poezia și proza română contemporană, evocate fiind proiectele editoriale și activitatea din ultimele decenii ale scriitorilor prezenți la întâlnire.

TIMIȘOARA CITEȘTE

Cu burta pe carte. Sub acest slogan, Tudor Crețu, scriitor tânăr și neliniștit, s-a întâlnit miercuri, 14 noiembrie, cu studenții de la "Electro" (adică facultățile de Electronică și Telecomunicații, de Automatică și Calculatoare de la Universitatea "Politehnica" din Timișoara). S-a vorbit mult, cu entuziasm, despre literatura de azi și de mâine, despre poezie, despre generațiile literare, despre citit.

Cartea vieții sale. Despre *Cartea vieții mele. Șulea 31 nr. 3, sc. 2*, cartea lui Eugen Istodor din colecția *Ego. Publicistică* a editurii Polirom, au vorbit în 27 noiembrie în ceainăria de la *Cărturești* Smaranda Vultur, Adriana Babeți și Radu Pavel Gheo. Eugen Istodor a povestit, a răspuns la întrebări, a dat autografe, iar seara s-a întâlnit cu studenții secției de jurnalistică de la UVT.

Poezie spaniolă la Timișoara. O inițiativă a foarte activei STUR (Societatea Tinerilor Universitari din România), a Institutului Cervantes din București (în frunte cu directorul său, extraordinarul Joaquín Garrigós) și a hispanistei timișorene Ilinca Țăranu, i-a adus față în față marți, 27 noiembrie, la librăria *Joc secund* pe poeții spanioli Rosa Lentini, Coriolano Gonzales Montanez, Jesus Hilario Tundido și pe Adrian Bodnaru, Eugen Dorcescu, Robert Șerban. Întâlnirea a fost moderată de Robert Șerban

Râsu' lumii. Încă un volum al lui Radu Paraschivescu, *Mi-e rău la cap, mă doare mintea*, colecție de incredibile perle ale vedetelor scenei publice din România, a fost lansat la Timișoara. Au vorbit și au rîs împreună cu autorul Adriana Babeți și Robert Șerban.

RADU STANCA - FRENEZIA TINERETII

ALEXANDRU RUJA

Se împlinesc la sfârșitul acestui an patru decenii și jumătate de la trecerea în lumea umbrelor a aceluia pe care Victor Iancu – pe atunci, asistent universitar –, în prima prezentare făcută Cercului Literar, l-a apreciat ca un poet "evoluat pe o linie urbană de lirism aproape pur, bogat în motive, fără efecte bizare, dar totuși cu urme de baroc", care apoi "a reușit să depășească spiritul unui decadentism manierist perimat, în care am fi descoperit cu ușurință plăcute reminiscențe franceze. Disponând de un pronunțat simț muzical și de o tot atât de remarcabilă inteligență, bogata lectură literară a acestui real talent, astăzi în contact cu poezia germană, oferă posibilitatea unei sinteze rodnice. Paralel cu această activitate, pe care un spirit lăsător, dezinteresat de problema publicării la o vârstă îndeobște avidă de succes, n-a făcut-o cunoscută îndeajuns, Radu Stanca este un pasionat al problemelor de filosofie cu deosebită privire asupra esteticii. Cititor asiduu de tratate filosofice, spirit dialectic cu înclinație pentru disocierea ideilor, preocupat în chip serios a-și închea o temeinică cultură (a fost unul din cei mai buni studenți ai secției filosofice de la Universitatea clujeană), Radu Stanca a publicat, totuși, puțin în direcția aceasta, din pricina unui lăudabil spirit autocritic. Trebuie să amintim merituosul său studiu despre *estetica cititului*, care se încadrează între lucrările serioase ce s-au scris la noi în materia aceasta. Recenzent plin de nerv, cronicile sale, publicate mai ales în revista *Transilvania*, s-au distins prin eleganța stilului și cunoașterea temeinică a problemelor. Actualmente lucrează la o piesă de teatru." Era prin anul 1943, când nimeni mai bine decât Victor Iancu nu îi cunoștea pe cerchiști.

Parcă presimțindu-și sfârșitul timpuriu, Radu Stanca și-a trăit cu febrilitate existența artistică, într-o risipire spirituală apropiată de flacăra sacrificiului și mereu la tensiunea înaltă a dăruirii. Trăirea în suferință devine starea propice creației, situată mereu între sentimentul tragicului și tensiunea esteticului. "Îmi trebuie o nouă suferință/ Ca să mă pot deprinde cu uitarea/ Căci în furtună numai o furtună/ Astămpără, pe stânci, descătușarea. [...] Sunt mai încăpător decât o rană/ Mai vast decât o peșteră din ere/ Și poate că e loc destul în mine/ Și pentru tine și pentru tăcere." Doar pentru mine nu e loc în mine/ Eu singur nu-mi găsesc în mine locul/ De aceea vreau o nouă suferință/ Din care focul meu să-și soarbă focul/ De-aceea vreau o nouă încheștare/ Pe care harfa mea s-o strângă-n coarde/ Căci numai când voi arde-n mii de ruguri/ Pe rugul meu aprins nu voi mai arde." (*Ars Doloris*).

Începuturile literare. Înclinația spre literatură a lui Radu Stanca se manifestă încă de timpuriu, din perioada liceului. Ajuns elev al Liceului "Gh. Barițiu" din Cluj, are inițiativa realizării unei reviste de artă/literatură, intitulată "Măine". Titlu simbolic care proiectează totul într-un viitor, sperat de către tinerii de atunci mai bun, în care arta și pacea vor triumfa. Sunt acestea ideile și năzuințele exprimate în articolul program intitulat simplu *Primele cuvinte*.

În revista "Măine" și-a publicat Radu Stanca primele versuri. Și tot aici a publicat

un poem în proză și un scurt text de critică literară, o recenzie la volumul *Noaptea de Sânziene* de Mihail Sadoveanu. Întâmplător sau nu, alți doi reprezentanți de marcă ai Cercului Literar de la Sibiu – Ștefan Aug. Doinaș și Ovidiu Cotruș – au debutat tot în perioada liceului, la Arad. Transcriem integral aceste texte (mai puțin recenzia), deoarece revista care le adăpostește este rarisimă.

Versurile sunt tinerești și ușor epigonice, dar ele arată talentul poetic prin ușurința versificării eufonice. Poezia *Mi-e dor* reface atmosfera sărbătorilor, iar perspectiva de receptare este a tânărului distanțat de un spațiu al bucuriei. "Mi-e dor de limpezi amintiri –/ Mi-e dor de satul meu –/ Primăvăratice-nfloriri –/ În gând – mereu.../ De Paștile scăldate-n soare/ În cânt de ciocârlie/ De sfânta sărbătoare/ Cu veselie.../ Și de Crăciunul cu nămeți/ Cu imnuri de slăvire/ Cu cetini verzi de brăduleți; –/ De-a stelelor clipire/ Mi-e dor de holdele-aurii/ De crângurile care alene/ În zile de Florii/ Visam – în jur cu Sânziene.../ ... Acuma – toate m-au uitat/ Și câmpuri și vâlcele –/ ... E mult de când m-am depărtat/ De ele..." ("Măine", Cluj, an I, nr. 1, 15 ianuarie 1935, p. 6)

Cea de a doua poezie - *Bibelou* -, mai scurtă, dar mai estetic structurată, indică o lejeritate a versificației, care nu poate veni decât dintr-un indubitabil talent și o evidentă cultură literară. "A bătut din nord/ Murmur de fiord/ Mângăeri de iarnă/ – Cerul – fulgi să cearnă/ Cântec de poet/ Picur de nămet/ Poezie stinsă –/ Simfonie ninsă. –/ Note din t(r)omboane/ Stele de bomboane/ Dulci. –/ ... Primii fulgi..."

Poeziile și poemul în proză (*Solii de iarnă*) sunt semnate Radu Stanca. Recenzia la cartea lui Mihail Sadoveanu este semnată doar cu inițiale: R.S. Spirit cultivat, Radu Stanca era unul dintre cei mai cosmopoliți autohtoni, cum îl caracterizează I. Negoitescu, cel care știa mai bine universul lecturii prietenului său, atmosfera culturală în care s-au format. Radu Stanca înțelege în sens blagian necesitatea ralierei tradiției la universal, într-o privire a acesteia din perspectiva sensibilității spiritului modern.

Publicând eseu *Resurecția baladei*, Radu Stanca formula teoretic revenirea la baladă, înțelegând ca posibilitate de înviore a liricii, de realizare a unui "spor poetic modern". Este un mod de a înțelege valoarea tradiției active. "Nu e cazul de a face o propunere, dar socotim că balada de atâtea ori încercată, de atâtea ori dovedită, ar putea face cu cinste parte dintre uneltele acestui «spor poetic modern». Bineînțeles, balada concepută de astă dată ca un mijloc poetic și considerată în sensul absolut contemporan al poeziei."

Esteticul reprezintă în poezie elementul coagulant, într-un complex axiologic mai extins. El nu elimină celelalte valori – eticul, moralul, religiosul. Atitudinea critică față de purism nu însemna nicidecum o îndepărtare de estetic, ci doar revitalizarea acestuia prin admiterea și altor valori. Ideea este mai generală la cerchiști și ea apare la esteticienii și criticii grupării – Victor Iancu și Eugen Todoran, spre exemplu.

Ținând cont de structura, nu atât de

amplitudinea, operei lui Radu Stanca, precum și de corespondența sa (mai ales cu I. Negoitescu, dar și aceea publicată, mai recent, cu Deliu Petroiu) nu avem motive să nu acceptăm afirmația lui Ștefan Aug. Doinaș care vorbește despre cultura filosofică, estetică și literară vastă a lui Radu Stanca, despre preferințele sale pentru teoria baladei, care coborau până la Goethe, iar pentru practica ei până la Börries Münchhausen. Radu Stanca cunoștea creația trubadurilor francezi sau a Minnesängerilor germani. Doinaș coboară comparația până la creația poetilor francezi și germani din secolele XI, XII și XIII.

Masca poetului este a celui născut din "incestul luminii cu-amurgul" revelat ca prinț al penumbrelor sau ca însuși amurgul. Deci o presiune a existenței crepusculare sau un torturant sentiment al predestinării. Întrebările sunt tot mai încărcate de mister (*Finister*). Lirica lui Radu Stanca se deschide mai larg spre poezia de meditație existențială. S-a observat că însăși arta poetică a lui Radu Stanca se împărtășește din această insistență meditație asupra morții. Tristetea și melancolia sesizabile pe parcursul întregii lirici a lui Radu Stanca întăresc coordonatele acestei viziuni thanatice. Fervoarea estetică întâlnită într-un cuceritor freamăt în poezii este dublată de presentimentul stingerii. Esența tragică poate fi camuflată în inteligente jocuri, în imagine desfășurări fastuoase, în libații și neterminate chefuri. Asemeni baladelor populare, dialogul cu moartea devine firesc, ca un moment final al existenței pentru trecerea în marea ființă a universului fără margini.

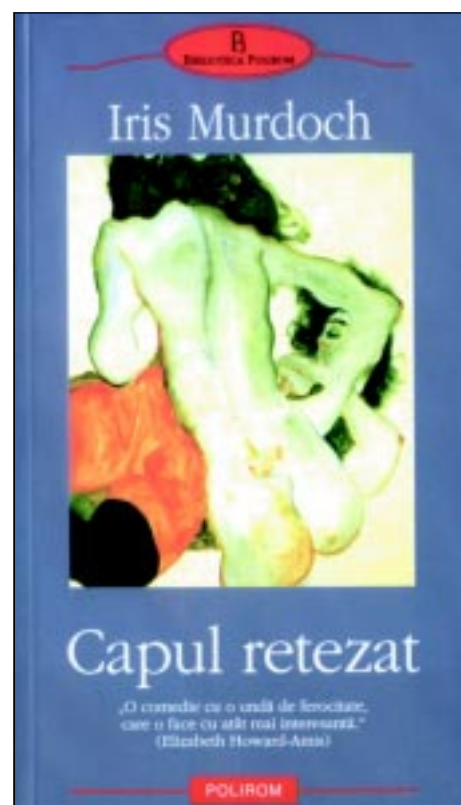
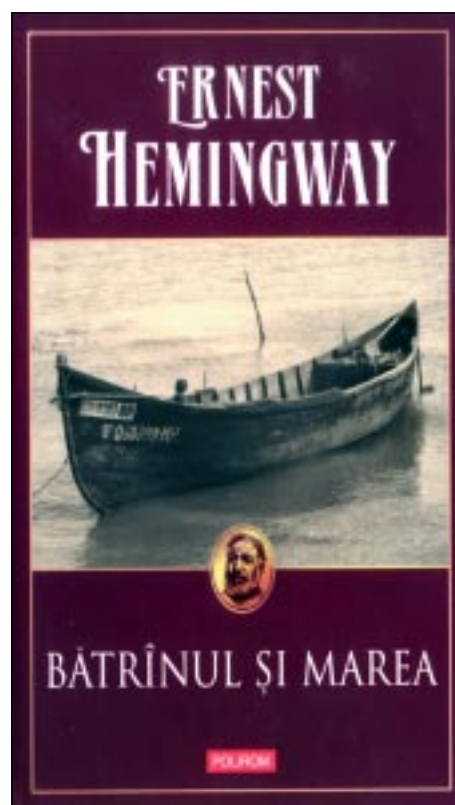
Aproape toate poeziile scrise în ultimul timp și notate într-un caiet pe care îl avea la spital sunt cutremurate de presentimentul morții. "Ce mă-nspăimântă e: ultima zi/

Ultimul ceas, cea de pe urmă clipă./ Când, doborât pe culme nu voi ști/ Ce m-a lovit: un vânt sau o aripă?// Ce mă-ngrozește e: primul minut/ Primele zile, cel dintâi mileniu/ Pe care-l voi petrece-acolo mui/ Legat la ochi de-ngrozitorul geniu// Pe urmă o să mă obșinuiesc." (*Ce mă-nspăimântă*)

Sunt destule poezii pe care Radu Stanca le încheie printr-un singur vers. Despre valoarea acestuia a scris poetul însuși. În jocul măștilor din nesfârșitul spectacol al lumii, poetul și-a deghizat propriul chip iar farmecul cuceritor al liricii sale îl constituie naivitatea cu care-și trădează masca, pentru a descoperi, în esență, un bizar amestec de sentimental-romantic cu un ironic, ce se realizează în gesturi largi, somptuoase și pline de fast. Din această originală sinteză în opera poetului trebuie extrase prelungirile pe care lirica din contemporaneitate și le-a asumat.

NOU la POLIROM

SIBIU, CAPITALA CĂRȚII RELIGIOASE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Printre atâtea evenimente europene și mondene, Sibiu a găsit resurse pentru a continua deja tradiționalul Târg de Carte și Revistă Religioasă, ajuns la cea de-a VIII-a ediție. Organizat de Asociația "Scriptus" cu sprijinul Mitropoliei Ardealului și al Bibliotecii "Astra", evenimentul reunește anual cele mai reprezentative edituri de profil din țară. Iată câteva titluri noi, ce ne-au prins atenția în chip deosebit.

(II) Sub genericul vorbeii Părintelui Dumitru Stăniloae "Dumnezeu este atât de mare că singură poezia poate încerca să-l exprime", Editura Bizantină ne oferă primul volum din capodopera lirico-mistică a **Sf. Roman Melodul, Imne** (trad., introd. note Cristina Rogobete și Sabin Preda, 336 p.). Mai literar decât alte forme teologice, discursul imnografic pare "un năvod de conexiuni scripturistice, afirmații teologice și dialoguri om-Dumnezeu, în care adevărurile veșnice rămân prinse în imagini", iar Prințul greco-sirian al melozilor, supranumit "Pindar-ul Bizanțului" este cea mai bună poartă pentru a te apropia de aceste condace cantabile cu formă fixă, alcătuite din tropare ce au intrat în toate cărțile ortodoxe de slujbe. Un regal poetic!

(III) O nouă culegere de studii și traduceri patristice a prins contur sub semnătura Părintelui Mitropolit **Nicolae Corneanu: Actualitatea literaturii vechi creștine**, Editura "Învierea", Arhiepiscopia Timișoarei, 2007, 164 p. Continuând seria remarcabilelor incursiuni în cultura bisericească antică, învățatul ierarh bănățean propune teme ce subliniază concordanța scrierilor patristice cu spiritul vremurilor noi: preocupări pedagogice ale Sfinților Părinți, chestiuni ecologice sau medicale, texte apologetice ori hagiografice. Dintre acestea, menționăm versiuni ale unor opere aparținând lui Tertullian (**Ad martyres**), Sfântului Ipolit, episcopul Romei (**Cuvântare la Botezul Domnului**) și Sf. Grigorie al Nyssei (**Despre viața lui Moise**).

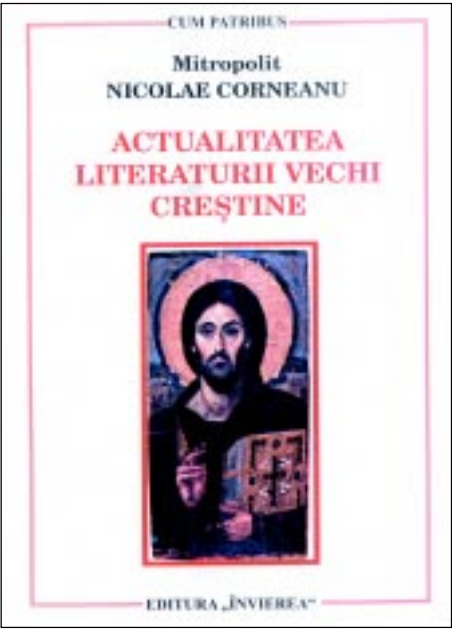
(IV) Cea mai veche relatare păstrată a unei călătorii prin ținuturi considerate sfinte potrivit tradiției a primit veșminte autohtone. Este vorba de celebra **Peregrinatio Aegeriae** apărută la noi ca **Egeria, Pelerinaj în locuri sfinte A.D. 381-384**, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2006, 160 p., în traducerea prof. Cornelia Lucia Frișan. Pe lângă faptul

că reprezintă una din rarele opere feminine lăsate nouă de Antichitatea romană, jurnalul narează memorabil și cu savuroase detalii itinerariul pioasei doamne apusene *ad loca sancta*, incluzând și ritualul unei liturghii săvârșite la Ierusalim. De luat neapărat ca supliment al ghidurilor turistice moderne pentru Israel.

(V) Amintind Iudeea, trebuie să menționăm și aplicata contribuție cu privire la **Comunitățile evreiești din Banat. Secolele XVIII-XIX (Specific și integrare)**, ce reprezintă o documentată lucrare doctorală a Pr. Ionel Popescu (Editura Excelsior Art, Timișoara, 2007, 284 p.), pe care conducătorul tezei, Prof. dr. Ladislau Gyémánt o socotește "o certă reușită", "un moment de referință în cunoașterea obiectivă a unui trecut de mare complexitate" și "un pas important spre o așteptată sinteză a istoriei evreilor din România, încadrată organic în istoria generală evreiască".

(VI) Un eveniment pentru specialiști a fost îmbogățirea, după un deceniu de pauză, a colecției "Părinți și Scriitori Bisericești" cu un nou volum, al 52-lea: **Sfântul Ambrozie al Milanului, Scrieri**, partea întâi, **Tâlcuiri la Sfânta Scriptură**, Editura Institutului Biblic, București, 2007, 504 p. Traducerile din latină realizate de Teodor Bodogae, Nicolae Neaga și Maria Hetco datează de la jumătatea anilor '80 dar abia acum au fost tipărite, după partea a doua apărută în 1994, ce conține și **Imnele** ambroziene tâlmăcite de Dan Negrescu. Din păcate, se aude că această completare târzie nu constituie și semnalul reînceperii seriei.

(VII) Cu surâs colegial, mă pregăteam să-l felicit pe traducătorul Dan Negrescu pentru noua ediție 2007 din **Sf. Ieronim, Despre bărbații iluștri și alte scrieri**. Coperta e nouă, cartea e proaspătă, iar conținutul excelent – fiindcă e același din 1996, chiar dacă în interior scrie 1997: retipărirea celor de la Paideia s-a făcut, ca și în cazul altor "cărți de seamă" din colecțiile lor, cam tainic și ocult, fără acordul sau măcar notificarea colaboratorilor inițiali. Așadar *eadem* Măria, *sed altera* pălăria, *recte* gardul. Nu pare un exemplu prea bun de interculturalitate "paideică" să schimbi doar anul și grafica pentru a scoate aceeași carte, cu prețuri indexate la infinit. *Nec plus ul-tra!*

CORPURILE MATRIOȘKĂI

CRISTINA ANCA HENT

Dacă romanul psihologic, de introspecție și analiză este apanajul romancierilor secolului XX, creația românească a secolului XXI se reorientează spre tematizarea corpului, transformarea lui în literatură necenzurată, *de-tabuizată* și *de-secretizată* dincolo de orice barieră a conformismului narativ sau a metaforizărilor și eufemizărilor de multe ori ridicole. Corpul ascuns, văzut până acum mai mult ca sugestie, imaterializat în proza de sorginte romantică sau canonizat prin vestimentație în proza clasică și realistă, va ajunge în contemporaneitatea literară să devină subiectul predilect cu care scriitorii pot glisa pe o largă paletă de idei care merg de la simpla observare a corpului în totalitatea manifestărilor sale de zi cu zi după principiul cotidianității, până la sexualizarea exacerbată a acestuia. Procesul demitizării corpului în literatură, a ceea ce până acum nu putea fi numit cu ușurință sau explorat generos din punct de vedere literar începe în forță, propunând un alt fel de reflexivitate: o reflexivitate a corporalului în care narațiunile *cu și despre* corp îl transformă pe acesta din urmă în personaj, instituind în literatură tema corporalității sub toate aspectele ei.

Această nevoie de a produce o reorientare în cadrul literaturii ar putea fi explicată din două puncte de vedere. Pe de o parte prin supralicitarea psihologismului pur în cadrul romanelor anterioare, printr-o antireacție la reflecția și meditația pură asupra eului văzut ca măsură a tuturor lucrurilor în literatura timpului, iar pe de altă parte prin nevoia de sincronizare cu relativizarea moralei în societatea secolului nostru.

Tochmai printr-o fină ironie la adresa acestei reflecții asupra eului care a dominat literatura ultimelor decenii începe *Pupa rusa* a lui Gheorghe Crăciun : "Eram, ca de obicei, *în sala de meditație*, într-o după amiază urâtă de octombrie, când pedagogul șef, nesuferitul de Kolontay cu mersul lui de pisică oloagă, intra urmat de o elevă nouă, un fel de momăie speriată îmbrăcată într-un pardesiu de pe vremea bunicii. Îmi amintesc bine asta- eu sunt o ființă cu "memoria hainelor..." conchide naratorul. Grafia cu italice a acelei *săli de meditație*, iritarea naratorului la venirea pedagogului șef, emblematic pentru ideea de conformism pune în lumină o subtilă ironie la adresa reflexivității tipice de factură proustiană din literatura de până atunci, dar și o îndepărtare de aceasta printr-un artificiu anti-proustian ironic dat de acea "memorie a hainelor" la care naratorul subscie în spiritul deschiderii spre literatura corporalului, spre textualism.

Acest incipit trasează termenii discursului despre corporal în sensul strict literal și apoi literaturizat pe care acel *habeas corpus* îl presupune, în termenii unui punct de vedere care nu mai este al naratorului, ci al corporalității naratorului și a corporalității personajului său, Leontina. Însă această experiență a corporalului pur este contextualizată istoric și condiționată într-o oarecare măsură ideologic. Cartea lui Gheorghe Crăciun înfățișează experiența simțurilor, după o manieră care trece dincolo de nivelul empiricului, spre o simfonie a simțurilor unui corp conștient de sine însuși, a femeii în devenire prinsă în mrejele ideologiei utopizante a comunismului.

Construită în manieră cărtăresciană după modelul "Andrei și Gina", *id est*, "Androgina", personajul Leontinei pune în literatura română problema identității în funcție de distincția gen-sex. Leontina reprezintă o sinteză între cele două genuri comportamentale, feminin și masculin, materializată din punct de vedere al sexului în categoria femininului a cărei expresie gramaticală ultimă e numele ei composit. Din unghiul corpului, distincția între cele două orientări ale Leontinei este făcută între mâna dreaptă care are apucături de băiat și mâna stângă care are apucături de fată, un fel de distincție simbolico-religioasă după modelul dreptei îngerești și al stângii demonice. Acest joc al identităților ascunse este de fapt unul între manifestarea corporală a lui *animus* și manifestarea corporală a *animei*, în esență al ființei cameleonice din Leontina a cărei maturizare socială se subscie maturizării biologice. Stadiile de baschetbalistă, elevă, UTC-istă, studentă pentru a ajunge apoi soție și mamă reprezintă niște etape sociale necesare a căror strictă finalitate este descoperirea propriei corporalități în diferite ipostaze, prin raportarea la sine însuși sau prin raportarea la o alteritate dominante: bărbatul față de care personajul întrușipează fie rolul social al iubitei, fie pe acela al amantei sau prin raportarea la o alteritate tot feminină.

"Perindarea" corpului Leontinei alături de diferite prezențe masculine prin paginile romanului trimite, în final, la imaginea femeii cu corp ideologizat sub imperiul fragmentelor de viață din monstruoasele decenii ale sfârșitului de secol XX, care descriu, după principiul liberei asocieri, viața într-o țară al cărei *habeas corpus*. În final, odată cu încercarea ei de a se sustrage prin fugă statutului de soție, ea va fi ucisă de o prezență necunoscută care acționează în virtutea faptelor corporale ale Leontinei : "Na, curva dracului, să te sature !", ceea ce ar echivala cu o simbolică ucidere a personajului de către propriul corp.

Prin personajul lui Gheorghe Crăciun, Leontina, această matrioșcă autohtonizată, este marchată expansiunea corporalului asupra psihologicului într-o literatură care respiră din plin aerul necenzurant al liberei exprimări.

DEMOCRATIE ȘI MEMORIE (2)

VLADIMIR TISMĂNEANU

Având în vedere observațiile de mai sus*, condamnarea regimului comunist în România poate fi calificată drept una bazată pe un ethos *civic-liberal*, iar nu cum unii comentatori au încercat să o eticheteze drept un discurs absolutist, o sursă de legitimare de noi ierarhii de putere în spațiul public și politic. În următoarele rânduri voi cita pe larg, dar selectiv, din discursul Președintelui Traian Băsescu din data de 18 decembrie 2006 pentru a clarifica complexul conceptual și discursiv aflat la baza actului de condamnare. În fața camerelor reunite ale parlamentului, Traian Băsescu și-a asumat în discurs conținutul, concluziile și recomandările din *Raportul Final* al CPADCR, mesajul acestuia devenind document oficial al statului român, publicat în Monitorul Oficial al României, partea a II a, nr. 196 din 28.12.2006. Rezultă așadar că în baza Raportului Final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România care a funcționat pe baza deciziei Președintelui României Nr. 10/21.04.2006, regimul comunist din România a fost condamnat în mod oficial. Principalele teme și idei ale discursului în cauză au fost:

Ca șef al statului român, condamn explicit și categoric sistemul comunist din România, de la înființarea sa, pe bază de dictat, în anii 1944-1947 și până la prăbușire, în decembrie 1989. Luând act de realitățile prezentate în Raport, afirm cu deplină responsabilitate: Regimul comunist din România a fost ilegal și criminal. [...] În numele statului român, îmi exprim regretul și compasiunea pentru victimele dictaturii comuniste. În numele statului român, cer scuze celor care au suferit, familiilor lor, tuturor celor care, într-un fel sau altul, și-au văzut destinele ruinate de abuzurile dictaturii. [...] Evocând acum o perioadă pe care mulți ar dori să o uite, am vorbit atât despre trecut, cât de măsura în care noi, cei de azi, dorim să mergem până la capăt în asumarea valorilor libertății. Aceste valori, chiar înainte de a fi ale României sau ale Europei, țin de valoarea universală, sacră, a persoanei umane. Dacă ne întoarcem acum către trecut, o facem pentru a rămâne cu fața spre un viitor în care disprețul față de individ nu va mai rămâne nepedepsit. Acest moment simbolic reprezintă bilanțul a ceea ce am trăit și ziua în care ne întrebăm cu toții cum vrem să trăim de acum înainte. Ne vom desprinde mai repede de trecut, vom face progrese mai temeinice, dacă înțelegem ce ne împiedică să fim mai performanți, mai curajoși, mai încrezători în forțele noastre. Pe de altă parte, nu trebuie să dăm dovadă de aroganță istorică. Scopul meu vizează o autentică reconciliere națională, și asta cu atât mai mult cu cât numeroase tare ale trecutului continuă să ne marcheze. Societatea noastră suferă de o neîncredere generalizată. Instituțiile statului nu par încă să urmărească vocația lor reală, care ține de exercitarea deplină a tuturor drepturilor civile. [...] Poate că unii se întreabă ce anume ne dă dreptul să condamnăm? Ca președinte al românilor, aș putea invoca faptul că am fost ales. Dar cred că avem o motivație mai importantă: dreptul de a condamna ni-l dă obligația de a face să funcționeze instituțiile statului de drept într-o societate democratică. Nu avem voie să compromitem aceste instituții. Ele n-au voie să fie discreditate prin faptul că ne apropiem de ele cu deprinderile și mentalitățile trecutului nostru recent. [...]

Condamnarea comunismului ne va încuraja să fim mult mai circumspecți față de propunerile utopice și extremiste, care vor să pună în discuție ordinea constituțională și democrația. În spatele discursurilor nostalgice sau demagogice se află de multe ori tentația autoritarismului sau chiar a totalitarismului, a negării exploziei de energii individuale, de inventivitate și creativitate care și-a făcut loc după decembrie 1989. Am scăpat definitiv de teroare, am scăpat de frică, astfel încât nimeni nu mai are voie să ne pună drepturile fundamentale sub semnul întrebării. Lecția trecutului ne dovedește că orice regim care-și umilește cetățenii nu poate dura și nu merită să existe. Acum, fiecare cetățean poate să ceară liber respectarea drepturilor sale inalienabile, iar instituțiile statului trebuie să lucreze astfel încât oamenii să nu se mai simtă umiliți. În această perioadă de tranziție s-a vorbit mult despre criza morală a societății.¹

Se pot observa în mesaj următoarele direcții de încadrare a semnificației actului de condamnare a regimului comunist din România. Acest act fundamental simbolic este un gest de reconciliere națională prin intermediul asanării și elucidării trecutului totalitar. Numai astfel se poate depăși "fragmentarea" tipică "moștenirii leninismului".² Cu alte cuvinte, se poate spune că în discursul său, Traian Băsescu a sugerat atât o re-instituționalizare eliberată de povara continuităților din perioada partidului-stat, cât și posibilitatea pentru punerea bazelor unei "legitimități post-totalitare".³ În opinia sa, numai astfel se pot reconstrui stabilitatea și consensul național subminate de experiența regimului dictatorial. În continuare este inevitabilă întrebarea: poate fi un asemenea proiect etichetat drept componentă a ceea ce Adam Michnik a numit "mantra anti-comunismului" post-comunist. Michnik echivalează anumite forme de anticomunism, în special din Polonia, cu antifascismul formal al perioadei cominterniste și post 1945, în sensul că acesta poate fi doar o formă a cărei fond real este motivat de răfuilei politice sau de intenții neo-autoritare. El afirmă că "anticomunismul, precum antifascismul, nu este în sine o validare a justetei unei poziții. Vechea minciună – cea a comuniștilor încheindu-și conturile cu fasciștii – a fost înlocuită cu o minciună nouă: anticomuniștii încheindu-și conturile cu comuniștii[...] Dezbaterea asupra comunismului a devenit, prin intermediul șantajului și discriminării împotriva dușmanilor politici, un instrument în lupta pentru putere."⁴ În România, condamnarea regimului comunist s-a făcut prin prisma reconcilierii, consensului, reformei, a clarificării și a asanării trecutului. Acest act simbolic nu a fost instrumentalizat în favoarea dușmanilor politici ai președintelui Băsescu și nu a fost folosit pentru reabilitarea vreunei mișcări xenofobe și/sau anti-democratice din perioada pre-comunistă (de tipul *Endecjei* lui Roman Dmowski în Polonia). Din aprilie 2006 până în prezent, o parte a mass media românești a operat un adevărat *abuz* al lui Michnik. S-a ajuns ca persoane cu biografii politice personale mai mult decât îndoielnice, precum Ion Iliescu, Adrian Năstase, Adrian Severin etc. să se folosească de scrierile fostului dizident polonez pentru a-și justifica impenitența, amnezia și oportunismul.⁵

Abordarea *Raportului* asupra categoriei de „făptaș” (*perpetrator*) este orientată asupra

trei categorii, fiind specifică în contradicție cu o condamnare generalizată, pe care i-o pretind detractorii documentului. Conform Cosminei Tănăsioiu, în textul CPADCR pot fi identificați: "cei vinovați pentru miile de morți și deportați; cei vinovați de anihilarea dizidenței din diaspora; și cei vinovați de îndobținerea populației" (aici încadrându-se și personaje precum Corneliu Vadim Tudor sau Adrian Păunescu).⁶ În plus, în *Raport* este semnalată și vina celor care după 1989 au manipulat și obturat trecutul pentru a se menține la putere și pentru a reproduce, într-o „democrație originală”, nefastele structuri și grupuri de interese ale ultimului deceniu al partidului-stat. Istoria țării de după 1989, cu gravele ei momente de „anarhie controlată” (mineriade sau jocurile piramidă), cu cvasi-falimentul economic de până în 1999, caracterizată fiind de o generalizată retardare infrastructurală, consider că justifică afirmațiile ultimei secțiuni ale capitolului III al *Raportului*.⁷ Astfel, în concluziile la analiza desfășurării, semnificației și consecințelor revoluției din 1989 se declară: „în primii lor ani la putere, succesorii lui Ceaușescu și-au apărat pozițiile hegemonice recurgând la manipulare, corupție și constrângere. Aceasta nu a reprezentat, însă, o încercare de a restaura comunismul. [...] Elementului esențial, al revoltei spontane de jos, i s-a alăturat regrouparea nomenclaturii și preluarea puterii, prin aranjamente de culise, de către grupuri și persoane din eşaloanele secundare ale vechiului regim (partid, UTC, Securitate, Armată, Procuratură). Acest lucru ne determină să subliniem faptul că fenomenul de „continuitate” a reprezentat o frână majoră în eforturile de a întemeia o comunitate politică democratică. Vechile reflexe leniniste au continuat să inspire, din partea noilor diriguitori, comportamente intolerante, paternaliste și autoritariste.”⁸

In consecință, centrul atenției reconstitutive în *Raport* a fost individul și drepturile sale inalienabile. Membrii CPADCR au refuzat impunerea vinei colective și nu au prescris în recomandările documentului vreo pedeapsă colectivă. Iliescu, aparatcic impenitent, s-a opus vehement Raportului, încă înainte de a-l fi citit. I-au ținut isonul șefii PSD (mai ales Mircea Geoană), ca și delegații la Congresul acestui partid care au votat, probabil în orb, o Rezoluție ce condamna „utilizarea politică” a dezbaterii despre regimul comunist. Avem de-a face în această

situație cu o teribilă ironie: Raportul omagiază victimele comunismului și oricine a studiat un pic de istorie rusă sau istorie est-europeană sau chiar istorie europeană știe că primele victime ale partidului comunist din Rusia nici măcar nu au fost partidele politice clasice, tradiționale, ci menșevicii, socialist-revoluționarii și anarhiștii. Iar printre primele victime ale comunismului est european, inclusiv în România, au fost social-democrații. Partidul lui Iliescu/Geoană face parte din *Internaționala Socialistă*. Oricine a studiat un pic istoria Germaniei știe că, după ce Buchenwald a fost un lagăr de concentrare pentru comuniști și social-democrați, în timpul Germaniei naziste după instaurarea dictaturii în RDG, a devenit un lagăr de concentrare pentru aceiași social-democrați, care au refuzat să accepte dictatul totalitar al lui Stalin și al lacheilor săi. Spre a relua sintagma lui Milan Kundera despre Gustav Husak, Iliescu este un „președinte al amneziei”. Vrea ca noi să uităm și asta ar fi pentru el șansa de a obține ceea ce el numește reconciliere națională. Într-un interviu recent din *Chronicle of Higher Education*, îl numeam un „Deng Xiaoping al României” (evident mă refer la represiunea din piața Tienanmen, la mineriade, și la capacitatea spectaculoasă de supraviețuire politică a liderului chinez și a emulului său român). Problema pe care dl. Iliescu a refuzat să și-o pună în timpul mandatelor sale poate fi formulată astfel: cum poate avea loc reconcilierea, atât timp cât autorii crimelor continuă să se bucure de privilegii și își sfidează fostele victime fără nici o urmă de remușcare?⁹ Mă gândesc la oameni care au fost găsiți vinovați în *Raport* de crime împotriva umanității, foști membri în ultimul Comitet Executiv al lui Ceaușescu, direct implicați în decizia de a folosi violența împotriva demonstranților în Timișoara și București. Unul dintre aceștia, Ion Dincă, fost secretar al CC al PCR și prim-vicepremier, mâna dreaptă a Elenei Ceaușescu, a fost înmormântat, după apariția Raportului, în ianuarie 2007, cu onoruri militare, fiind general politic în armata comunistă română (responsabilii pentru această gafă au fost ulterior demiși). O inițiativă îmbucurătoare în perioada de după discursul Președintelui, este proiectul de lege propus de Marius Oprea, în calitate de președinte al IICCR, prin care „pensiile securiștilor, mai exact ale celor împotriva cărora există decizii definitive de poliție politică, ar urma să fie

reduse până la nivelul pensiilor pentru muncitorii necalificați. [...] se va opta pentru pensiile muncitorilor necalificați, întrucât cei vizați sunt foștii torționari, a căror meserie nu era nici în perioada comunistă, nici acum în nomenclator. IICCR va propune ca fondurile obținute în urma reducerii pensiilor foștilor securiști să fie alocate victimelor regimului comunist."¹⁰ Acțiunea d-lui Oprea este conformă uneia dintre recomandările făcute de *Raport* (secțiunea III "Legislație și justiție", p. 637).¹¹ În aceeași categorie se află și demararea, de către IICCR, a demersurilor pentru trimiterea în judecată a 210 comandați de închisori. Ei "sunt acuzați că au folosit sistemul de detenție ca principal instrument de realizare a politicii de extremism social pentru categorii largi de persoane", faptele lor putând "constitui și obiectul unor infracțiuni distincte, cum ar fi omorul deosebit de grav".¹² Un alt eveniment conform recomandărilor din concluziile *Raportului* este numirea d-lui Dorin Dobrincu (membru al CPADCR și unul dintre autorii *Raportului*) în funcția de director al Arhivelor Naționale. Dl. Dobrincu, la puțin timp după numirea în funcție, a cerut desecretizarea întregii arhive a fostului CC al PCR.¹³ Și nu în ultimul rând, pe data de 11 aprilie 2007, Președintele Băsescu a înființat, în continuarea instituției anterioare, Comisia Consultativă pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. În componența ei sunt 12 experți, ea având un profil academic interdisciplinar. Principala funcțiune a noii Comisii este să ofere expertiza pentru inițiativele legale promovate de puterea executivă în cadrul efortului de a "prelucra" trecutul comunist (ex.: legea lustrăției, comemorări, manuale, legi privitoare la situația victimelor, supraviețuitorilor sau vinovaților, etc.). Totodată, CCADCR este și o structură științifică esențială pentru colectivele care se vor ocupa de cele două importante proiecte prevăzute atât în recomandările *Raportului* cât și în discursul din 18 decembrie 2007: Enciclopedia Comunismului Românesc și manualul de liceu pentru studierea istoriei comunismului în România.

In concluzie, condamnarea regimului comunist din România a reprezentat un moment de mobilizare civică, fiind într-un final un demers atât moral, cât și politic, la fel cum, de altfel, a fost și denazificarea. Decomunizarea este, în esența ei, o misiune morală, politică și intelectuală. Toate aceste trei dimensiuni există și trebuie să încercăm să răspundem la provocările pe care acestea le ridică în prezent. *Raportul* CPADCR răspunde unei fundamentale necesități, tipice lumii post-totalitare, și anume aceea de claritate morală. În lipsa ei, se multiplică deja exasperantul "păienjenis de minciuni (...) tot mai apăsător, pâcla impenetrabilă se prelungește la infinit, iar starea de perplexitate morală se convertește irezistibil în cinism, furie, angoasa și disperare. Pe acest fond al ambiguităților cețoase prosperă populismul peremist și alte asemenea tentații demagogic-autoritare. Trebuie, așadar, salutată voința politică a președintelui Traian Băsescu, primul șef al statului postdecembrist care a declanșat acest vital proces de exorcizare a demonilor securisto-comuniști. A ne opri la jumătatea drumului ar fi o gafă cu consecințe incalculabile. Șocurile acestor dezvăluiri sunt inevitabile."¹⁴ Perspectiva moral-simbolică asupra comunismului este, conform lui McAdams, unul dintre cele patru tipuri de justiție retributivă (celelalte sunt palierul criminal, non-criminal, și cel al rectificărilor).¹⁵ Aș spune chiar că este cea mai importantă dacă ar fi să urmez abordarea lui Jan Kubik asupra influenței contra-simbolurilor civice în opoziție cu rutina herme-

neutică a puterii intrinsecă unui *establishment* politic.¹⁶ *Raportul* a identificat laturi ale vinei pentru tragedia comunistă foarte rar discutate. El oferă cadrul pentru edificări asupra a ceea ce Karl Jaspers a numit "vina morală și cea metafizică". Prima apare în momentul în care individul a eșuat în a se ridica la înălțimea datoriei sale morale, iar al doilea tip apare atunci când este distrusă însăși țesătura (*fabric*) solidarității între membrii aceleiași societăți.¹⁷ Din acest unghi devine evidentă legătura cu impactul politic al actului de condamnare a regimului comunist.

Așa cum observa Charles King, "principalele sarcini ale Comisiei au avut de a face cu probleme legate de putere și moralitate. Comisia a trebuit să forțeze politicienii și societatea românească să tragă o linie între trecut și prezent, să respingă nostalgia față de un așa-zis trecut glorios și independent, și să îmbrățișeze pluralismul și viitorul european de facto al țării". Văzută astfel, într-adevar CPADCR a fost un proiect politic prin care s-au realizat simultan conceptualizarea și conștientizarea oficiale ale experienței traumatice naționale din 1945 până în 1989, și identificarea celor responsabili pentru funcționarea comunismului *ca regim* în România.¹⁸ CPADCR, în contextul existenței voinței politice din partea președintelui Traian Băsescu, a produs documentul prin care responsabilitatea față de trecut este asumată și *individualizată*. Numai astfel se poate reconstrui *Gemeinsamkeit*, integrarea și comuniunea socială distruse prin atomizare în cadrul regimului comunist. Cum am mai spus, *Raportul* a fost scris cu obiectivitate analitică, compasiune pentru victime și durere sufletească. Premisa cercetării științifice a fost convingerea că avem datoria să dăm glas la ceea ce Theodor W. Adorno a numit "vocea celor care nu mai pot vorbi". CPADCR nu a avut ca scop distribuirea vinei și iertării. Pentru a-l cita pe unul dintre cei mai faimoși poeți polonezi din secolul XX, Zbigniew Herbert, atât de drag lui Adam Michnik: "*Nu stă în puterea noastră să iertăm în numele celor care au fost uciși în zori*". Tocmai din acest motiv, nu putem decât să îmbrățișăm poziția Nadejdei Mandelstam: "La ceasul ororii totalitare, tăcerea este crima împotriva umanității". Iar în raport cu crimele împotriva umanității (comuniste ori naziste) absolutismul moral este o virtute, câtă vreme opusul său, relativismul etic, îmi apare ca o perfidă și penibilă perversiune.

* Prima parte a articolului a apărut în numărul anterior (10/2007) al revistei *Orizont*

1 Discursul Președintelui României, Traian Băsescu, prilejuit de Prezentarea Raportului Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (Parlamentul României, 18 decembrie 2006), www.presidency.ro

2 Kenneth Jowitt eticheta Europa de Est drept "o regiune fărâmițată" (*brittle region*) în care "suspiciunea, sciziunea și fragmentarea predomină în defavoarea coalițiilor și integrării" datorită remanentei fragmentărilor emoționale, etnice, teritoriale, demografice, politice din perioada(pre-)comunistă. Vezi capitolul "Moștenirea leninismului" din *New World Disorder: the Leninist Extinction* (Berkeley: University of California Press, 1992). Pentru o discuție recentă asupra acestei teze vezi Vladimir Tismăneanu, Marc Howard, and Rudra Sil, eds., *World Order After Leninism* (Seattle: University of Washington Press, 2006).

3 Așa cum observă Bogdan Iacob în primul său articol din *Idei în Dialog*, natura și profilul condamnării regimului comunist din România se apropie foarte mult de ceea ce Jan

Werner-Müller a numit *Modell Deutschland*. Vezi în Jan-Werner Müller, *Another Country: German Intellectuals, Unification, and National Identity* (New Haven/London: Yale University Press, 2000), p. 258.

4 Adam Michnik, "Mantra rather than Discourse", *Peace and Mind Symposium, Common Knowledge* 8:3, 2002, pp. 516-525. Vezi și Adam Michnik, *Letters from Freedom*, translated by Jane Cave with a forward by Kenneth Jowitt (Berkeley: University of California Press, 1998).

5 Adam Michnik a fost de-a dreptul șocat aflând că ideile sale privind "anti-comunismul cu chip bolșevic", legate specific de o serie de dezbateri din Polonia, și de scindarea fostei elite a Solidarității, sunt invocate în România de diverșii aparatciki gen Iliescu în efortul de a bloca o explorare lucidă și onestă a trecutului totalitar comunist. Conversație personală cu Adam Michnik, București, 9 iunie 2007.

6 Cosmina Tănăsioiu, *The Tismăneanu Report...*, p. 65.

7 Menționez pentru conceptul de "anarhie organizată statal" remarcabila dizertație a lui John Gledhill, condusă de profesorul Charles King și susținută la Georgetown University în august 2007.

8 *Raport Final...*, pp. 620-622.

9 Pentru o familiarizare în detaliu cu opiniile lui Ion Iliescu asupra *Raportului* și condamnării regimului comunist vezi intervenția acestuia la masa rotundă cu tema

"Revoluția română din decembrie 1989 și Raportul CPADCR", din care au fost extrase în articolul "Vin niște scribălăi să ne dea lecții", *Jurnalul Național*, 22 august 2007. Pentru o excelentă analiză a acestui tip de atac vitriolic vezi Tom Gallagher, "În ochiul furtunii", *România Liberă*, 14 Septembrie 2007.

10 Mirela Corlățan, "Pensiile Securistilor, greu de tăiat", *Cotidianul*, 16 august 2007

11 Textul exact este următorul: "foștii activiști comuniști de frunte, foștii conducători ai Securității, ai Miliției, și ai Ministerului de Interne, ai 'Justiției' comuniste, foștii torționari să nu poată beneficia de pensii peste nivelul minim al populației. Pensia foștilor deținuți politici și a urmașilor direcți ai acestora să fie considerabil majorată. Foștilor deținuți politici să li se acorde cât mai multe gratuități: asistență medicală, medicamente, transport urban și interurban, abonamente radio-TV, costul mediu de întreținere: căldură, energie electrică, gaz metan, apă, salubritate)".

12 Vezi declarațiile lui Andrei Muraru și Stejărel Olaru în Mirela Corlățan, "Torționarii comuniști cercetați penal", *Cotidianul*, 24 mai 2007.

13 În secțiunea "Legislație și Justiție" a recomandărilor *Raportului* se prevede "modificarea legislației referitoare la Arhivele Naționale și imediata desecretizare a tuturor arhivelor legate de perioada comunistă și

NOU la POLIROM

CARTEA CU BUNICI

ARGUMENT

Crescut fiind de bunici și copilărintă apoi zeci de vacanțe la țară, am fost tare uimit să întâlnesc oameni pentru care bunicii nu înseamnă nimic. Asociată ideii de poveste, copilăria fără bunici mi se pare cel mai trist lucru cu putință. În 2004, am scris în *România literară* un text despre bunicii mei. Reacțiile stîrnite de acel material și scrisorile pe care le-am primit ulterior mi-au confirmat faptul că există nenumărate povești extraordinare cu bunici, povești care riscă să rămână necunoscute. Or, eu aș fi vrut să le citesc pe toate. Șeherezada însăși trebuie că are o nepoțică pe undeva. Ideea acestei cărți cu bunici a venit, așadar, de la sine și am invitat 94 de scriitori, jurnaliști și artiști din trei generații diferite să povestească întâmplări și să-și prezinte bunicii într-o antologie a amintirilor, confesiunilor și emoțiilor datorate și, totodată, dedicate părinților părinților noștri. Astfel, în doi ani s-au adunat zeci de portrete, mărturisiri, momente și povești ale căror personaje sînt bunici de dinainte de 1900 și bunici în viață care își vor urechea nepoții dacă nu le va plăcea ce-au scris despre ei.

Volumul, lansat de Editura Humanitas la tîrgul de carte din București, conține și o secțiune foto cu o parte dintre bunicii ce apar în texte. Veniturile realizate din vînzările acestei cărți vor fi donate unui orfelinat din provincie, prin urmare le mulțumesc tuturor celor care au onorat *pro bono* această carte cu neprețuitele lor amintiri, iar pe cititorii *Orizontului* îi las să tragă cu ochiul în interiorul *Cărții cu bunici* și îi aștept să cumpere cartea, pentru a-i ajuta împreună pe cei care nu și-au cunoscut bunicii niciodată.

(Marius Chivu)

RADU AFRIM O FOTOGRAFIE PE TREAPTA CEA MAI DE SUS

stau cu actorii la o terasă pe malul begăi dupa premiera krum mă sună

mama de acasă noi mâine mergem la înmormîntare la agris spune mama

a murit bunica ta și mie de ce nu mi-ai spus ai avut premiera azi lasă că o să mergi la cimitir când vii acasă sau la 40 de zile

eu mă ridic de la masă e bine să te știe amicii ca pe unul care nu dă nici

o explicație atunci când se ridică și pleacă de oriunde oricând

mă așez în parc pe o bancă nu-mi trece prin cap că poate fi

un clișeu de film italian de televiziune și chiar dacă mi-ar trece prin cap asta

n-aș proceda altfel mă gîndesc la bunica pe care am văzut-o în urmă cu

o lună în spital la beclean mai avea puțini ani până la o sută a rămas singură acasă

la țară și a împuns-o vaca a rănit-o la piept analizele arătau un trup sănătos

vertebre rupte însă rană la piept m-a recunoscut părea că nu mă vede de auzit nu auzea de câțiva ani și tot de câțiva ani n-am mai fost la ea acasă la țară ultima dată

am întâlnit-o tot la spital la beclean când căzuse de pe o scară

voia să urce în pod la nouăzeci și trei de ani toată viața a umblat desculță prin curte

prin grădini prin agris satul dintre păduri în care mi-am petrecut vacanțele

copilăriei și acum când scriu la laptop în vagonul restaurant îmi amintesc

cum mă întorceam de la câmp în căruța încărcată cu fân stăteam sus de tot

nu-mi era teamă mă și mir eu care tot în casa bunicii nu închideam ochii toată noaptea

de teama șoarecilor și eram fericit când venea dimineața că pot adormi

apoi bunica ne dădea brînză de oaie dintr-un borcan imens cu roșii și usturoi

poate părea bucolic pentru viața urbană pe care am fost nevoit s-o aleg nu vreau

să mă justific scriu despre bunica adio cinism adio ironie goodbye urban attitude

deși pe fereastra vagonului restaurant văd câmpii sate fumez o mentolată

îmi amintesc o fotografie aveam vreo 6 ani poate pe treptele casei bunicii

cu soră-mea vară-mea mătușa irina și bunica pe treapta cea mai de sus

eu purtam o rochie de nylon cred că se spune cu

imprimeuri flori albastre whatever important e că toată lumea râdea cu gura până la urechi de mine eu

nu mai știu dacă râdeam trebuie să revăd poza și bunica râdea

mă țineam de tivul rochiei cu mâinile tata a făcut fotografia

erau anii șaptezeci să nu uit în picioare aveam cizme de cauciuc

enorme însă nu aveam noțiuni de postmodernism ce bizar anii șaptezeci

cizmele enorme ale unchiului meu pline cu noroi evident bunica ieșise pe trepte să ne cheme la masă și a fost surprinsă în fotografie

ce fericire ce noroc după care am alergat prin grădina cu nuci

de ce să intrăm la masă de ce îmi era frică de bivoli și nu de vaci

de bivoli și de șoareci după cum ziceam satul era celebru pentru bivoli lui

bunica nu avea însă avea un război de țesut imens apropo bunicul a murit în război sau în tot cazul în timpul războiului

și i-a făcut bunicii mulți copii am unchi și mătuși pe care nu-i mai văd

de când am trecut munții poate când o să merg la bunica la cimitir

acum mă apropiu de arad acolo fac un spectacol despre un cimitir

dintr-o țară nordică asta e bine e un altfel de cimitir dar e bine de crezut

că morții fac lungi călătorii internaționale prin cimitire și cine poate ști mai bine

să-mi mai amintesc ceva vechi când mergeam la grădiniță și bunica îmi ducea

geanta cu merinde întotdeauna nu mai știu însă eu mergeam înainte

mergeam după ea mă ducea de mână nu cred că mă lăsam dus de mână îmi

ducea însă geanta mai bine să-mi mai amintesc avea un glob jumătate transparent

jumătate verde cu un ghem de ață subțire albă un ac ascuțit făcea cipcă

un fel de bandă de dantelă de pus pe marginea fețelor albe de masă a

cearșafurilor de pat sau a sicriilor în orice caz în spital m-a recunoscut

mi-a spus pe nume poate trist poate luminos și eu care acum

mă gîndesc că mereu te poți scoate zicînd că nu suportî să-l auzi pe popa la înmormîntare că are un discurs diletant de data asta nu m-am

scos cu asta pur și simplu nu aveam cum să ajung sunt sigur de asta

acum ceața de noiembrie mă împiedică să văd ceva pe fereastra vagonului

e mai bine să-mi mai amintesc e mai bine să

ADRIANA BITTEL CÎND AM RÎS CU MALI-ESTER

Bunicii materni aparținuseră burgheziei înstărite și cultivate, pe cînd cei din partea tatălui erau mici meseriași de ghetto, cu mulți copii. Și Efrain Margulius, director la Banca de Credit, și Iosif Bittel, tapiter păgubos care prefera să joace cărți la cafenea decît să stea la atelier, muriseră înaintea nașterii mele, așa că nu mi-am cunoscut decît bunicii. Despre Frida, cu care am locuit împreună, și despre ascendența ei bucureșteană de cel puțin trei generații știu atîtea istorii încît n-am aici loc să le spun. Dar de Mali-Ester, mamă a șase copii, dintre care tatăl meu era al treilea, îmi pare acum rău că n-am fost mai apropiată și că amintirile directe îmi sînt sumare.

Eram duși săptămînal, eu și fratele meu, să o vizităm într-o casă delabrată de pe strada Pitagora. Urcam o scară de lemn trăsînd a pipi de mîță, conopidă fiartă și a gaz și traversam un hol întunecos cu troace ale chiriașilor. Acolo trebuia să pășim tiptil pe podelele scîrțitoare, să nu-l deranjăm pe domnul Hat, bolnav de nervi, sau pe Moașa care făcea gărzi de noapte și dormea ziua. La capătul holului, pe un mic culoar, se afla fosta bucătărie cu ciment pe jos, care-i servea bunicii și de dormitor. O găseam așezată la masă, cîrpind mereu ceva pe o ciupercă de lemn. Deasupra mașinii de gătit erau întinse rufe, în patul de alamă se lăfăiau două-trei pisici, iar pe tăblia bufetului tronau menora și niște cărți hărănite de rugăciuni, de care ne era interzis să ne atingem. În timp ce mama sau tata vorbeau cu Mali-Ester, noi îi cotrobăiam prin sertarele bufetului – nasturi, căpăcele, șuruburi, flacoane goale – și, cînd descopeream ceva pe plac, o întrebam: "Îmi dai mie asta?". Ne dădea. Pe urmă, nemaigăsind nimic interesant pe acolo, începeam să ne sîcîim părinții: "Mai stăm mult? Cînd plecăm?". Mali-Ester își ridica privirea de pe țesătură și spunea fără să se supere: "Duceți-vă, dragii mei, uitate, copiii nu mai au răbdare." Ne conducea pe podelele scîrțitoare, cu degetul la gură prin dreptul ușii domnului Hat și a Moașei, iar în capul scărilor ne pupa în creștet, murmurînd ceva, cred că un soi de binecuvîntare în idiș. Apoi puteam tropăi în voie pe scări în jos, luîndu-ne la întrecere.

Mult mai tîrziu, după ce a murit, am aflat că fusese un fel de sîntă. După ce își crescuse, cum știuse ea mai bine din acea sărăcie lucie, copiii, iar aceia plecaseră care prin străinătăți, care la casele lor bucureștene, se pare că aduna de pe stradă cerșetori pe care-i hrănea, îi oblojea, le spăla și cîrpea zdrențele, îi adăpostea în bucătăria ei în nopți geroase, fără știrea domnului Hat și a Moașei. Împărțea cu amărîții

ăștia tot ce primea de la copiii ei salariați, iar vinerea la asfințit se ruga pentru toți în fața lumînărilor aprinse. Mi s-a spus că nu se plîngea niciodată și părea mulțumită de viața ei. Mi s-a spus că Mali-Ester e un nume de regină.

Regina cerșetorilor și a mîțelor vagaboande avea și umor. Cea mai vie amintire cu ea este cînd am rîs noi de ne-am prăpădit împreună într-o seară cu lună plină. Aveam vreo cinci ani. Fratele meu era suspect de scarlatină și, ca să nu mă molipsesc, fusesem adusă în bucătăria din Pitagora pentru un timp. Atunci o cunoscusem pe cea de-a treia chiriașă de pe holul întunecos, domnișoara Tiberiu. Lungana cu chip cabalin venea dimineața devreme, cu bigudiuri în cap, să-și bea ceaiul cu noi, înainte de a pleca la birou. Era contabilă și folosea multe diminutive. Bunicii îi spuneau tanti Malicuța, iar mie Pișpirica, apelativ pe care-l socoteam jignitor din cauza primei silabe. Nu puteam s-o sufăr, deși îmi aducea bilete folosite de tramvai, capete de creion chimic și foite de indigo. De fapt, nimic nu-mi plăcea acolo: patul străin, mîncarea dulceagă, lumina chioară, pisicile care se scărpinau. Voiam doar să-l scot din viziună, cu orice riscuri, pe nebunul Hat, după care, dacă scăpam cu viață, plănuiam să fug înapoi acasă.

Era toamnă tîrzie cînd, după zile ploioase și reci, vine ca un dar nesperat mica vară de noiembrie. Se făcuse deja ora de culcare. Domnișoara Tiberiu se întorsese de mult de la birou, își pusese părul pe moațe și venise să-și bea ceiuțul de tei cu noi, dar nu părea în apele ei. Tăcuse tot timpul, cu ochi aburiți în aburii ceaiului, și se retrăsese fără să ne ureze ca de obicei vise plăcute. După plecarea ei, bunica deschisese larg fereastra să aerisească. Ne-am uitat amîndouă în curtea vecină, unde ardea un foc de frunze. De mai departe se auzeau chemările jalnice ale mîțelor în călduri. Pe cer era lună plină, cu halou. Pe cînd stăteam noi două așa, respirînd fumul amar de frunze, am auzit fereastra de alături a domnișoarei Tiberiu deschizîndu-se și am auzit vocea ei cam răgușită cîntînd cu multă simțire, acompaniată de miorlăiturile din întuneric: "Lună fi-mi so-lioie, so-liioe de dor/ Spune-i tu luă tovarășuă Bolboacă că-l a-dooor." Obrajii bunicii se umflaseră ca atunci cînd îți ții respirația sub apă, a închis repede geamul, m-a tras spre fundul camerei și am izbucnit amîndouă în rîs. Ne-am prăbușit pe pat și am hohotit pînă ne-au dat lacrimile, repetîndu-ne printre icnituri: "luă tovarășuă Bolboacă că-l ador". Pe urmă am adormit și patul de alamă nu mi s-a mai părut străin.

ANDREI CODRESCU PARTEA CEA MAI BUNA

Bunica m-a dus la târg și am petrecut ore în șir pipăind găini. După ce le pipăia ea sub aripi și la gât cu o mână dărză, încovrigată și expertă - mii de experiențe în degetele ei noduroase -, mă îndemna și pe mine să le pipăi pentru grăsime și caracter și să le țin în mână fără frică, deși găinile se băteau ca dracu' chiar legate la picioare. Pe la unspe am ales un cocoș frumos care mi-a vorbit tot drumu' pân-acasă și eram foarte mândru de relația noastră până când l-a pus bunica pe butuc în curte și i-a tăiat capul, cu un singur gest cu cuțitul, mare pe care l-a șters apoi cu o frunză de porumb. N-am plîns, dar m-am simțit grozav de rău, un sentiment care mi-a trecut puțin când bunica a fript ficatul, l-a sărat și papricat și mi-a spus laconic "partea cea mai bună." Da, a fost partea cea mai bună, și mai este.

Altă bunică nu aveam, numai pe ea, din partea mamei.

IOAN ES. POP AMERICANII

Pe cînd aveam nouă-zece ani, în satul cu nume de paradis scufundat Vărai, eu și cu Teo Văscan ne băteam în bunici. Amîndoi bunicii noștri fuseseră în America în anii cînd toți bunicii adevărați plecau în America, amîndoi se întorseseră și își făcuseră o situație în sat. Al meu fusese chiar de două ori în America, însă al lui îl bătea pe al meu pentru că încă trăia și, mai ales, pentru că avea ceva fabulos, ceva ce al meu nu avusese niciodată: o lupă. Bătrînul Văscan – al lui –, care adusese din America acel ceva pe care bătrînul meu nu-l adusese, se uita toată ziua prin lupa cu pricina și repara ceasuri și era un fapt uluitor pe la anul 1968 ca un om din Vărai să aibă nu căruță și vite cu care să-și chinuie nepoții la cărat lemne și porumb și paie și fîn și toate cele, ci o lupă, deasupra căreia stătea aplecat mai tot timpul,

reparînd ceasuri. A devenit o obsesie pentru mine nemișcarea bătrînului Văscan și răbdarea cu care repara ceasuri. Poate și grație lui, am devenit o făptură contemplativă. Sunt o groază de ani de cînd și americanul lui Teo, și americanul meu au devenit amintire. Eu însă n-am încetat nici astăzi să mă holbez prin lupa bătrînului Văscan, doar-doar am să văd ce vedea el.

ANTOANETA RALIAN BUNICI DE TURTA DULCE

Cuvîntul "bunici" a avut întotdeauna o aură magică pentru mine; era asociat cu o imagine idilic patriarhală, o pereche de bătrînei blajini, senini, pufoși ca pîinea caldă, într-o casă bătrînească de la țară – neapărat de la țară – unde îți petreci vacanțele. Din recuzita imaginii făcea parte, în mod obligatoriu, o livadă mare, cu meri și cireși ninși de flori primăvara, cu nuci stufoși și umbroși vara, și tufișuri tainice, cu ascunzișuri misterioase. În casă, arome ionelteodoreniene de cozonaci, gutui și mere coapte. Toate astea pentru că neam de neamul meu au fost orășeni, pentru că n-am petrecut niciodată o vacanță la țară și pentru că, practic, n-am avut parte de bunici decît în mică măsură.

Părinții mei m-au conceput la bătrînețe ca substitut al unui fiu decedat la 16 ani. Între mine și celălalt fiu al lor rămas în viață era o diferență de vîrstă de aproape pais-prezece ani. Așadar, cînd m-am născut eu, n-am mai găsit decît cîte o jumătate din fiecare pereche de bunici: tatăl tatei și mama mamei. Cu cel dintîi aveam să locuiesc la Roman, doar cîțiva ani. Din cîte am aflat postum, de la părinții mei, era un om de vază în orășel și îi plăceau cucoanele. Purta barbișon și mustăți à la Alexandru Ioan Cuza (îi știu figura mai mult din fotografii decît din memorie), participase la războiul din '77 și era mare patriot. Casa noastră de la Roman, construită de el în 1888, avea un fronton lat din geamuri colorate, roșu-galben și albastru, care se repetau de două ori. Funarism *avant la lettre* – dar în zilele înscrise ce superb caleidoscop de lumini irizate juca pe mozaicul vestibulului! Păstrez o singură amintire cu el, dar care mi s-a întipărit indelebil în memorie. Mama mea era o doamnă cu mari veleități culturale și secretara și casiera unei asociații culturale a femeilor din Roman. Într-o seară, în timp ce stăteam lîngă ea, a aruncat în focul din sobă o serie de hîrtii, probabil inutile. Întotdeauna, pînă azi, am fost vrăjită de focul de lemne, de căldura catifelată a sobelor de teracotă, de micile cascade de rubine care se prăvălesc din butucii incandescenti. Aveam cinci ani și am urmărit încîntată micul autodafé. A doua zi dimineața, în timp ce mama dormea, am rîvnit să repet performanța pe cont propriu. Am luat poșeta mamei – țin minte, o poșetă mare, din piele de șarpe

– și am aruncat în foc toate hîrțiile din ea. Și hîrțiile au fost banii asociației, cotizațiile pe care mama urma să le depună în bancă. Uriașa sumă de bani de cinci mii de lei. Păstrez senzația în memorie – nu în imaginație: frumusețea bancnotelor albastre care se încîrlionțau pe margini și se înnegreau în flăcările roșii. După care, plesnind de mîndrie, m-am dus la patul mamei și i-am declarat (cuvinte care au rămas în istorie):

— Mămico, tot ce-ai avut în poșetă am aruncat în foc!

Mama a făcut o criză de isterie, iar eu așteptam să fiu aruncată în cușca leilor. Și atunci a venit bunicul meu cel țațos, cu țacălie și mustăți ascuțite, și a grăit:

— Nu cumva să atingi copilul! O să-ți acopăr eu toată

suma, dar să nu te atingi de copil!

Și copilul nu a fost atins. Niciodată, în toată copilăria.

Cu bunicii materni lucrurile stau diferit. Bunicul, pe care nu l-am apucat, avea un magazin de pianе și de instrumente muzicale la Galați. Presupun, mai bine zis vreau să cred, că avea și unele cunoștințe muzicale. Dar singurul lucru cu care mi-a influențat, mi-a tiranizat mie viața a fost un impozant pian Steinway, care trona în salon cu coada lui de dragon negru și care îmi rînjea sarcastic cu clapele lui albe. Eram obligată să cînt la pian și să fac zilnic cele mai exasperante exerciții, deși nu aveam nici un dram de talent.

Mama mamei a venit, la un moment dat, să locuiască la noi. Era capelmaistru peste treburile bucătăriei. Avusese nouă copii, era foarte grasă, complet surdă, purta dopuri de vată în urechi și avea un neg dizgrațios pe obrazul stîng. Îmi jignea simțul estetic. Nu puteam concepe că e mama mamei, care era o femeie frumoasă. Dat fiind că era surdă, tăcea tot timpul, nici nu-mi aduc aminte să fi auzit-o vorbind vreodată. Se știe că există un sadism specific copiilor. O detestam. Nu mă așezam pe scaunul pe care șezuse ea, convinsă că e plin de căldura ei grasă. Nu atingeam pîinea sau alimentele pe care pusese ea mîna. Nu-i adresam nici un cuvînt, știind că tot nu mă aude. O budam, și ea, sărmana, mă ignora. Acum, cînd sînt mai în vîrstă decît era bunica pe atunci, îmi dau seama că o făceam să sufere, că poate ar fi fost fericită să aibă o nepoțică tandră, afectuoasă. Cred că era o femeie cumsecade, în orice caz, niciodată nu i s-a plîns mamei de purtarea mea. Astăzi îmi pare rău, îmi regret obtuzitatea și malițiozitatea puerilă. Oricum, și-a luat revanșa, s-a răzbunat: mi-a transmis gena supraponderalității, ce detestam cel mai mult la ea.

Da, cuvîntul "bunici" are și azi o aură magică pentru mine. Aș vrea să fi avut bunici de turtă dulce. Aș vrea să fi fost și eu bunică. Mă întreb dacă aș fi fost o bunică mai mult sau mai puțin conformă cu imaginea livresc idilică țesută de mine. Sau, poate, o bunică stresată, obosită, irascibilă, sîcîitoare?

DRAGHI

OTILIA HEDEȘAN

Mi s-a întâmplat adesea să fiu întrebată de ce mă ocup de românii din afara granițelor, de aceștia *de lângă noi*, cum se spune în ultima vreme, cu o formulă din noul limbaj de lemn. Mi-ar plăcea să cred că, atunci când este pusă, întrebarea vine pur și simplu din curiozitate. În fond, există atâtea căi regale ale antropologiei, atâtea subiecte cel puțin *clean* dacă nu de-a dreptul în vogă, eu însămi am lucrat și în alte deschideri și nu tocmai fără succes. Atunci?

Din cele mai varii motive însă, pe măsură ce trece timpul, iar eu încep să mă simt tot mai în largul meu pe acest teren, poate și pe măsură ce îi intuiesc tot mai exact anvergura și relieful, dar mai ales încep să îi recunosc hățișurile, capcanele și drumurile care nu duc nicăieri, atunci când mi se pune această întrebare încep să devin suspicioasă. Adică, până la urma urmei, de ce nu m-aș ocupa iaca așa, de amorul artei, de subiectul acesta de trebuie să mă explic? Iar întrebarea nu mă mai stimulează să povestesc despre primele mele drumuri în Timoc, despre studenții din Bucovina care stau la cursurile din anul pregătitor, de la Crevedia, ca în lagăr, despre copiii din Transcarpatia care ți se adresează direct în românește, sau despre foarte – foarte – foarte bătrânele doamne din gangurile Cernăuțiului care povestesc fără să fie nevoie de prea multă insistență despre copilăria lor în care au învățat carte cu alte doamne (presupunem deîndată că și mai – și mai – și mai bătrâne) de la Curtea de Argeș... Întrebarea mi se pare că ascunde în sine ceva insidios – ceva de genul: dar de ce te nu-ți vezi, dumneata, doamnă, de atâtea treburi pe care le-ar putea face un om serios și te tot vânturi pe aici? —, prin urmare, după ce mă face să stau o clipă și să mă gândesc ce e de spus fiecăruia în parte și ce e de tăcut, după caz, mă conduce la conturarea unei probleme: oare de ce subiectul acesta stârnește mirări și mai cu seamă determină bănuiele?

Lista răspunsurilor pe care le-am formulat, mai ales în ultima vreme, e din ce în ce mai cuprinzătoare, iar ea merge de la răspunsurile în cheie sobru – științifică de tipul cercetarea etnologică și, mai apoi, antropologică românească sunt obișnuite cu terenurile apropiate, cu *terenurile de acasă*, în consecință oricine iese din tipar poate părea cel puțin extravagant dacă nu inadecvat sau irelevant de-a dreptul, la cele în registru anecdotic – antropologic, care acroșează tot felul de experiențe ale unor cercetători străini extrem de dedicați diverselor lor terenuri și care nu au pregetat să pună în practică cele mai ciudate strategii pentru a putea ajunge acolo, până la scenariile stupide care presupun invocarea celor mai ordinare șicane și rele intenții.

Ca multe alte liste, însă, și aceasta este, deocamdată, deschisă, în lucru, așa că mă rezerv să scriu despre ea când va deveni mai consistentă și mai fondată. O pomenesc doar pentru că în zilele care au trecut, o întâmplare neașteptată m-a determinat să mă gândesc cu mult mai multă aplicație și cu toată onestitatea de care sunt capabilă care au fost evenimentele mărunte care au făcut ca o mare parte din ultimii cincisprezece ani ai vieții mele să fie dedicați acestei teme... Temă de studiu, fără îndoială, dar poate că cel puțin la fel de importantă temă de reflecție permanentă asupra a ceea ce e bine și ce nu e bine să fac dacă lucrez în teren, temă de permanentă preocupare,

în orice caz.

Ei bine, nu sunt deloc sigură care din aceste persoane a declanșat declicul. Să fi fost Geambru, lăutarul cam lăudăros însă extrem de ingenios de la Geanova? Să fi fost Jica, bărbatul mai degrabă tăcut, care voia să știe cu lux de amănunte ce profesie am, cu ce mă ocup, ce mă interesează și care mi-a organizat aproape în ignorarea mea de cauză cea mai lungă și mai neobișnuită succesiune de întâlniri în teren de care am avut parte vreodată? Ori pur și simplu Draghi, tipul care putea juca deopotrivă rolul de 'domn' cu funcție de reprezentare pentru comunitatea sa, de miner în șut, gata să câștige bani buni pentru o familie destul de mare, de țaran dispus să lucreze pe *moșie* în tot mai numeroasele zile libere care au înlocuit, o vreme, ca un eufemism, șomajul real însă nedeclarat din ex-Iugoslavia de după război, sau de vituoz cu faimă internațională?

Neîndoindu-mă că fiecare din acești trei oameni își are partea sa determinantă în această schimbare semnificativă dacă nu a traiectului vieții mele, în orice caz a carierei mele de antropolog. Geambru, cu entuziasmele lui inflamante, Jica, bunul practicant al organizării, politetii și recunoștinței... Totuși, însă, pe primul loc cred că rămâne Draghi... Inițial, nu neapărat mai motivat să îmi susțină interesul pentru regiunea sa decât ceilalți, dar, după aceea, mult mai pragmatic, mult mai abil, mult mai comunicativ.

Mi-e foarte greu să descriu relația mea cu Draghi și dacă nu așa fi unul dintre fanii cărții lui Devereux despre angoasă și metodă în științele comportamentului, poate că nici nu aș îndrăzni să mă refer la ea în termenii în care o fac. Ea e, desigur, mai întâi, una dintre un cercetător și 'informatorul' său, e drept că o relație preferențială, însă totuși protocolară dacă nu chiar intens formalizată. Pe de altă parte, însă, deși nu era mult mai în etate decât mine, Draghi își trăia vârsta după ritmurile timocene: se căsătorise de mult, crescuse copii și avea nepoți, ceea ce îl făcea să pară mult mai cu greutate, dacă nu chiar mai responsabil și să se poarte cu mine ca un părinte. Adevărul e că puțini dintre prietenii mei buni își permiteau să-mi pună întrebările și să-mi dea sfaturile pe care mi le dădea el. În contrapondere, însă, în ultima perioadă, în care încerca să lămurească tot felul de tineri să facă studiile în România și bătea pe la ușile diversilor domni care importanți de-a dreptul, care știind bine să-și confecționeze o asemenea mască, Draghi aștepta să fie sfătuit, iar eu făceam acest lucru cu tot aplombul, învățându-l să recunoască deîndată cum sunt lucrurile, nu neapărat cum par ele. Pe scurt, e extrem de complicat să decantez cât era interes pentru aceleași teme de cunoaștere și cât era prietenie pur și simplă. Era una din acele relații alambicate pe care ajung să le stabilească antropologii care tentează mult mai mult decât trei interviuri, fie ele și exemplare, când au în vedere înțelegerea unei comunități.

Vestea care mi-a determinat aceste rânduri este că, acum mai puțin de o lună, Draghi a murit. A murit brusc dar discret, când tocmai revenise acasă după o călătorie mai lungă. Cum spune Brana, soția lui: *Încă a mai deschis ochii și a spus: lăsați-mă... A nu știm dacă ne-a spus nouă, ori le-a spus la ai mulți să-l lase să rămână cu noi...* E incredibil să fi auzit aceasta relatare pe un

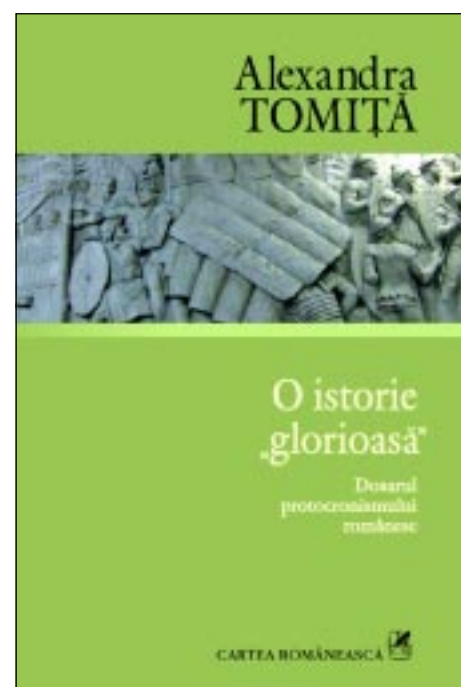
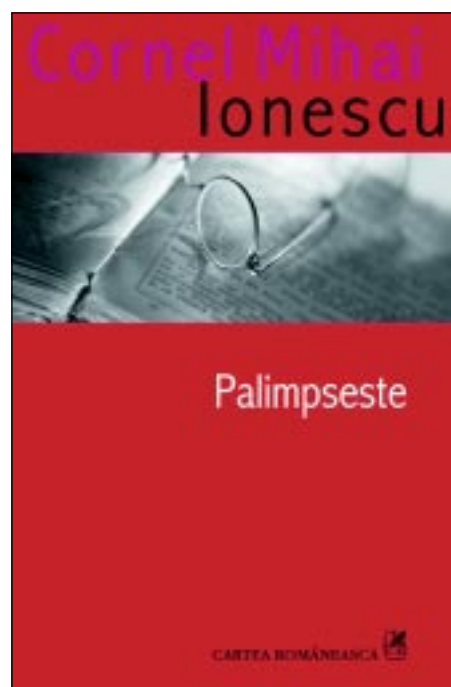
telefon digital, la anul 2007... Ea sună ca la manualul de folclor, iar manualul de folclor a fost prohibit deja de multă vreme, în ideea că lucrurile la care se referă el au dispărut complet.

Iar istorisirea Branei m-a făcut să reactivez brusc adevăratul șoc cultural pe care l-am trăit acum cincisprezece ani când am fost prima dată în Timoc și, implicit, l-am cunoscut și pe Draghi. Principala mea obsesie de atunci era că trăiesc într-un timp cu două dimensiuni. La prima vedere eram contemporană cu oamenii pe care îi întâlneam, ba chiar, în forme dintre cele mai diverse însă indubitabile, forme care mergeau de la discrepanța dintre generația de telefon pe care o aveau ei în raport cu cea mult mai modestă pe care o lăsasem acasă, până la prăpastia dintre salariul pe care îl primeau ei spre deosebire de mica mea sută de dolari în monedă românească supusă inflației, conștientizăm dureros că vin dintr-o lume ceva mai săracă și mai retardată. La a doua vedere, în momentul în care îi auzeam vorbind și detectam dincolo de cuvintele pe care le foloseau și mai ales dincolo de diversele forme morfologice pe care vechea mea formație de absolventă de limbi clasice nu mă lăsa să nu le identific în componența discurs-

sului final și logic, cumva, pe care îl auzeam, structuri despre care crezusem că țin doar de manualele indigeste de istoria limbii și că dispăruseră odată cu oamenii din secolele de mult apuse, mă zburleam brusc cu sentimentul că m-am întâlnit cu cineva din trecut. Deși aveau vârsta mea sau erau chiar mai tineri, oamenii pe care îi cunoșteam mi se păreau niște bătrâni ai istoriei care supraviețuiseră, prin procedee miraculoase și care, mai apoi, la fel de miraculos, primiseră să mânuiască obiecte de tehnică de ultimă oră...

Dacă stau bine să mă gândesc, cam asta ar fi explicația: Draghi și lumea lui îmi permiteau să exerseze un fel de *julesverne*-iană călătorie spre centrul pământului... În locul trecutului geologic, însă, o arheologie lingvistică, de credințe și comportamentale a oamenilor făceau lucrurile de o atracție irezistibilă. Mai apoi am înțeles că asta era doar începutul, clenciul care te putea atrage sau nu. Altele sunt lucrurile semnificative, importante sau grave... Interlocutorul meu devenit între timp prieten m-a condus încet – încet către ele... Acum sunt pe cont propriu... Și nu știu ce mai face un antropolog când îi moare 'informatorul' mai mult decât că gândește la ce a însemnat relația dintre ei...

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

INCURSIUNI ACADEMICE: SPATIU SI TIMP LA RIJEKA (II) PIA BRÎNZEU

Opt colege de la Catedra de Engleză a Universității de Vest - Hortensia Pârlog, Mihaela Cozma, Claudia Doroholschi, Eliza Filimon, Diana Mădroane, Aba Carina Pârlog, Andreea Șerban și subsemnata -, am participat la o conferință dedicată "Spațiului și timpului în limbă și literatură", organizată de Universitatea din Rijeka. Înainte vreme, când străbăteau lumea cu vaporul, te simțai inspirat atunci când nava pornea în larg, iar imensitatea cerului și liniștea înconjurătoare dădeau aripi spiritului creator. Noi ne-am simțit inspirate la întoarcere, atunci când am părăsit drumurile line ale vecinilor și am ajuns din nou la hârtoapele proprii. Atunci ne-am limpezit impresiile prin distanțare și am pus mai ușor gândurile pe hârtie. Iată câteva impresii, care se mai adaugă la cele publicate în numărul trecut.

Andreea Șerban: *Tăcerea nu e întotdeauna de aur... Cum altfel ne-am fi putut umple mințile și sufletele de atâtea informații și de atâtea înțelepciune? Conferința Universității din Rijeka s-a dovedit a fi precum proverbiala găleată cu aur de la capătul curcubeului. Atât numai că, de data aceasta, am reușit să și plecăm cu ea acasă. Restrânsă, dar foarte bine organizată, conferința ne-a oferit șansa de a ne îmbogăți cunoștințele și de a ne împărtăși propriile cercetări colegilor din țări europene, dar și de peste mări și țări – din Statele Unite sau Japonia. Grupul de la Catedra de Engleză a uimit și a impresionat în același timp cu numărul de participări și cu prezentările foarte interesante, care au stârnit discuții îndelungate și ne-au dat idei pentru lucrări ulterioare. Interesul arătat de colegii din străinătate pentru cercetările noastre mi s-au părut a avea cel mai bun efect asupra încrederii în sine și a perseverenței noastre, atât în cercetare, cât și în carieră.*

Ne-am pus întrebări ontologice ascultând-o pe invitata de onoare, Profesor Katherine Hayes, care a vorbit despre depersonalizarea și robotizarea oamenilor/ personajelor în literatura science-fiction (care pare însă mult mai aproape de prezent, decât de viitor), am aflat despre un nou concept de "cronotologie" introdus de Mark Bartlett de la Institutul de Artă din San Francisco, iar prin intermediul colegelor din Timișoara și din Rijeka, am călătorit înainte și înapoi prin timp și spațiu, sărind de pe un continent pe altul, asemeni unor magicieni în ale literaturii, în lumile lui Ishiguro, Faulkner, Atwood sau Sterne, am intrat și am ieșit din Balcani odată cu filmele regizorilor croați și am (re)citit hiper-c/hărți.

Farmecul conferinței și al gazdelor ne-a însoțit nedezmințit și în excursia de final, pe minunata insulă Krk, cu orașul și satele sale pitorești, cu oameni ospitalieri, mâncăruri tradiționale infinite de gustoase și îmbătătoare vinuri aromatate... Cine nu ar vrea să se întoarcă în acest ținut de vis... "țara celor o mie de insule"... la următoarea conferință... peste (abia) doi ani?

Eliza Filimon: *Am respirat timp de trei zile aerul occidental din centrul orasului-port Rijeka, iar seara, am pășit în alt spațiu, delimitat de Gradski Toranj (turnul cu ceas) și de străzi înguste, care te poartă spre Stara Vrata (arcul Roman), Kosi Toranj (turnul înclinat) sau spre ruinele romane. Castelul Trsat oferă o priveliște complexă asupra orașului cu zgârie-nori și străduțe pietruite.*

Peisajele din zonă sunt uluitoare datorită munților care răsar din mare. Apa mării este de un albastru ireal, completat de spuma valurilor mici, pe care vântul rece la animă. Ne-am aventurat pe șoseaua de faleză, ce serpuiește aproape de nivelul mării, pentru a ajunge în Parcul Național Plitvice.

Nici pozele, nici cuvintele nu pot surprinde magia acestei rezervații. Sute de lacuri clare, unul sub altul, despărțite de cascade limpezi, printre stânci de calcar. Lumina pătrunde printre copaci de zeci de metri ce strajuiesc aleile înguste. Apa lacurilor este fermecătoare. Atât de albastră și verde, sau bleu, dar și turcoaz. Peștii te urmează de-a lungul malurilor și podețelor, cuprinși parcă în acest circuit turistic pe timpul zilei.

Cura de două ore de aer rece și tare, completată de imagini desprinse din paradis, ne-a însuflețit spiritual și ne-am simțit pregătite pentru conferința care urma să înceapă. Ni se părea că trecusem prin alt spațiu și fotografiisem urme ale altor timpuri. Era momentul să ascultăm lucrări ce aplică aceste concepte în literatură și limbă. Participanții au zburat din Japonia sau America pentru a ne vorbi despre modalități de captare a spațiului virtual, sau despre hypertext. Pe parcursul a două zile de comunicări, au fost abordate poezia și filmul, violența și nebunia.

Vizitarea insulei Krk ne-a adus mai aproape de mare și de micile orașe răspândite pe insulă, aproape pustii la sfârșit de septembrie. Aerul Croației ne-a îmborsătat, peisajele ne-au captivat și organizatorii au decis să și gustăm puțin din Croația. Ne-au oferit din vinurile sale și am înțeles că ea poate fi și dulce și aromată, în funcție de preferințe.

E momentul să descarc pozele pe calculator, iar povestea celor trei zile în Croația nu va mai avea nevoie de cuvinte. Imaginile o vor ancora într-un prezent perpetuu, care, totuși, va curge spre următoarea conferință, din aprilie 2008, așteptând să fie continuat de cei ce vor alege să participe și atunci.

Hortensia Pârlog: *Lucrările prezentate la secțiunea de lingvistică, urmate de ample și fructuoase discuții, au tratat problema exprimării, în mai multe limbi, a informației spațiale cuprinse în diferite părți de vorbire sau în diferite forme gramaticale, au conținut comentarii asupra diferențelor de redare a informației în funcție de spațiu sau asupra schimbărilor care au loc în limbă de-a lungul timpului.*

Croația m-a impresionat prin gradul ei ridicat de civilizație: este o țară înzestrată de Dumnezeu cu un peisaj fabulos, de care oamenii nu și-au bătut joc. Șoselele, autostrăzile, tunelurile, podurile suspendate, curățenia aparțin în mod evident unui alt spațiu, total diferit de al nostru, plasat într-un timp care, din perspectiva mea, este, din păcate, un viitor îndepărtat, pe care nu-l voi mai apuca aici.

În catedra noastră se întâmplă întotdeauna câte ceva important: se susține câte o teză de doctorat, se publică câte o carte, se naște un copil, se organizează câte o conferință internațională a cadrelor didactice sau a studenților, se sărbătorește ziua de naștere a unui coleg, se lucrează intens la patru reviste academice deodată, se pun la cale cursuri de vară de limba engleză, au loc celebrele examene Cambridge, sunt prezentate cu succes lucrări la sesiuni organizate în țară sau peste hotare, vin scriitori care-

și prezintă opera ș.a.m.d. Mai pe scurt, catedra noastră este un organism viu, care pulsează într-un ritm alert și care nu permite indiferență sau neparticipare.

Acțiunile colective, unele direct și mărinimos sprijinite de conducerea Universității de Vest (căreia îi mulțumim pe această cale), cum a fost și deplasarea noastră în Croația, la Conferința organizată la Universitatea din Rijeka, întăresc coeziunea catedrei și o fac, implicit, mai puternică.

Mi-a mai rămas doar un singur lucru de adăugat. Pentru mine, deplasarea la Rijeka a fost un moment în care am simțit din plin puterea creatoare a tinerelor mele colege, râvna de a-și face cunoscute ideile, seninătatea și lipsa de complexe cu care au atacat probleme teoretice sofisticate. Acum, aproape de sfârșitul carierei, m-am simțit discipolul discipolilor mei, iar gândul meu de recunoștință adresat lor mă absolvă de vina de a semna singură rândurile de mai sus.

CENTRUL CULTURAL GERMAN

NOIEMBRIE 2007

PROGRAMUL CULTURAL

2.11. "Hamburg, apă și altele...". Expoziție de fotografie Marianne Groth (Hamburg). În colaborare organizația TEMAH (Temeswar-Arbeitsgemeinschaft Hamburg) din Hamburg și Societatea Română Speranța din Timișoara. Fotografiiile **Mariannei Groth** acoperă din punct de vedere tematic un spectru larg, motivul principal fiind întotdeauna "apa ca oglindă". Astfel sunt create imagini care la prima vedere nu par fotografii și pe care fotografia le numește "foto-acuarele..."

7.11- 7.12. Suzana Fântânariu: "Expoziție de xilogravură". Vernisaj 7.11.2007, ora 19. Expoziția va fi deschisă de dr. Ileana Pintilie, curator, critic și istoric de artă. Expoziția-laborator, vizând domeniul xilogravurii practică de artistă în prima perioadă a carierei sale artistice, face parte din programul cultural intitulat **RE(ÎN)SEMNARE** care, cu ocazia celor 60 de ani de existență, respectiv 35 de ani de activitate artistică, i-a propus o retrospectivă reflectată într-un număr de expoziții desfășurate pe parcursul acestui an în diverse locuri, atât în țară, cât și în străinătate. Manifestarea se dorește a fi un atelier deschis în care, pe lângă lucrările expuse, vor figura și instrumente de lucru, plăcile de lemn gravate și presa de imprimat. Astfel se va încerca repunerea în valoare a unei tehnici străvechi – gravura în lemn (Gutenberg, Dürer etc.) Suzana Fântânariu, artist plastic, prof. univ. dr. la Facultatea de Arte - Universitatea de Vest din Timișoara a obținut în acest domeniu premii internaționale la bienalele de gravură din Bansca-Bistrica (Ex-Cehoslovacia, 1982), Paris (Franța, 1992), Maastricht (Olanda, 1993), Sharjah (Emiratele Arabe Unite, 1997), Beijing (China, 1998, 2003).

21.11, ora 19. Masă rotundă având ca temă *Xilogravura* și prezentarea cărții *Xilogravura-matrice stilistică*, publicată de Suzana Fântânariu.

28.11, ora 20. Seară de film: Good bye, Lenin! (R: Wolfgang Becker, 2003). Filmul politic - eveniment organizat de către studenții secției germane de Studii Europene de la Facultatea de Științe Politice a Universității de Vest din Timișoara (DAIBES). Berlinul de Est, toamna anului 1989: aflându-se în comă în urma unui infarct miocardic, mama lui Alex Kerner nu conștientizează căderea Zidului. În vara anului 1990 își revine. Medicul informează familia că orice formă de neliniște poate să-i fie fatală. Alex trebuie să camufleze sfârșitul dictaturii comuniste. Cu ajutorul prietenilor săi, reușește să o protejeze de impactul noii realități. Iluzionarea funcționează însă până în momentul în care adevărul nu se mai lasă ascuns... Mai multe informații pe www.kulturzentrum-temeswar.ro. **Vă așteptăm cu drag!**

ASADAR, DE CE SCRITORUL LA CATEDRA? (II)

DANIEL VIGHI

lui Cornel Ungureanu

Pentru că și scriitorul, în definitiv, știe ce este literatura, ba chiar s-ar putea să știe mult mai bine, ca unul care participă la creația ei. Dificultatea scriitorului poate proveni din neputința de a spune ce știe despre literatură, de a traduce conceptual ceva aflat pentru el de multe ori într-un areal cețos-existențial. Numai că și aici lucrurile au avansat: odată cu epoca romantică scriitorul spune tot mai des și tot mai bine ce crede despre artă. Imaginea unei inspirații oarecum naturale a scriitorului, aidoma păsării care cîntă pe creangă, a trecut de mult. Geniile au fost întotdeauna, de altfel, mai mult decît sistematica noastră didactică ar vrea. Goethe se amestecă unde, din punctul scolasticii moderne, nu i-ar fierbe oala specializării, adică își dă cu părerea despre regnul animal și cel vegetal: « *Metamorfoza plantelor*, apărută în 1790 (...) expune în 123 de paragrafe, grupate în 18 capitole, etapele evoluției unei plante de la sămînță pînă în stadiul fructificării" (Sorin Chițanu, *Goethe și problemele interpretării literaturii*, în "Secolul XX" nr. 259-260-261/1982, p. 138). Este prezentă și aici o concepție originală, proaspătă, i-am zice, chiar dacă poate fi bănuită de eseistică ușure sau, mai rău, de publicistică. Nu știu ce anume ar avea de învățat posteritatea academică din speranța naivă a părintelui lui Faust care își considera nemurirea asigurată de contribuțiile sale în "teoria culorilor" cărora le-a jertfit timpul dedicat creației literare, după cum îi mărturisește lui Eckermann: "Aș fi scris probabil o jumătate de duzină de tragedii în plus și nimic mai mult, iar pentru asta se vor găsi destui oameni după mine" (Albrecht Schöne, *Goethe și nenorocirea fizicii*, în "Secolul XX" nr. 259-260-261/1982, p. 155). "Savantul" Goethe se socotea neînțeleș în epocă, deși că la cincizeci de ani după moartea sa, rectorul Universității din Berlin, fizician specialist, "a respins-o (teoria culorilor n.n.) ca fiind «o copilărie născută moartă a unui diletant autodidact»" (Albrecht Schöne, art. cit., în "Secolul XX", p. 155).

Ceea ce nu a înțeles specialistul acela împovărat de rigoarea necesară a specializării este tocmai faptul că scriitorul avea nevoie de o meta-narațiune, de un altceva care să-i arate altfel lumea și prin aceasta să-și amelioreze arta, după cum și fizica are nevoie de axiome și provocări axiomatice prin care să se perceapă pe sine mai bine, și, în final, să-și amelioreze căutările în realitatea înconjurătoare. De aici afirmația surprinzătoare prin răsturnarea de perspectivă din chiar finalul rostirii ei: "de culori", se mărturisește specialistul Goethe, "trebuie să te apropii mai întîi dinspre latura naturii, dacă vrei cu tot dinadinsul să dobîndești ceva în artă". "Fizicianul" J. W. Goethe procedează în demersul său științific în felul confrăților dumisale din antichitate sau din lumea medievală, adică a înșilor acelora din preajma athanorului care transgresează hotarele, se plimbă cu obstinație de la regnul animal la cel mineral, de la raționalitate la supra sau sub-raționalitate, de la amîndouă la tradiții simbologice și mitico-magice, menite să justifice cutare aserțiune axiomatică. Savantul nostru se dedă la observații de mare rigoare, adevăruri de netăgăduit pe care știința fizicii cu greu le va putea respinge vreodată: "Culoarea", zice fizicianul nostru, "stîrnește

îndeobște o mare bucurie în oameni". De bună seamă că se poate susține că asemenea adevăr imbatabil ar avea de-a face mai degrabă cu psihologia decît cu fizica. Să citim întreaga "demonstrație": "Ochiul are nevoie de ea (de culoare, n.n.) ca de lumină. Să ne amintim doar cum ne înviorăm atunci cînd soarele apare, într-o zi întunecată, luminînd o anumită zonă a unei regiuni și dînd la iveală culorile numai în acel loc. Faptul că se atribuiau puteri tămăduitoare pietrelor prețioase colorate poate să fi izvorît din sentimentul adînc al acestei plăceri inexprimabile" (J. W. Goethe, *Cu privire la teoria culorilor în "Secolul XX"* nr. 259-260-261/1982, p. 155). Prin urmare, anatomo-fiziologie: "Ochiul are nevoie de ea ca de lumină"; psihologie comportamentistă: "Să ne amintim doar cum ne înviorăm atunci cînd soarele apare, într-o zi întunecată, luminînd o anumită zonă a unei regiuni și dînd la iveală culorile numai în acel loc."; istorie a magiei, simbologie mitico-alchimică descinsă de prin tratatele lui Albertus Magnus: "Faptul că se atribuiau puteri tămăduitoare pietrelor prețioase colorate poate să fi izvorît din sentimentul adînc al acestei plăceri inexprimabile".

Desigur că este legitimă întrebarea ce au toate acestea de-a face cu știința. Răspunsul despre utilitatea lor în cîmpul cercetării fizice îl dă tocmai această nevoie de a privi altfel, de a forța axiomatice, de a plasa interdisciplinar pentru a putea ieși din țarcul îngust al unei cercetări care refuză liberalismul demersului cognitiv în numele totalitarist al specializării. Morala fabulei acesteia cu savantul Goethe stă tocmai în oferta ieșirii în pluralismul abordării trecînd, de bună seamă, prin rigoarea ascetică a specializării; mai e o morală a fabulei: sentimentul că precauțiile nesfîrșite trebuie depășite la un moment dat al acumulărilor de specialitate pentru nebunia care să facă posibil pasul, saltul, ruptura; în fapt, trecerea de la geometria euclidiană la cele neeuclidiene sau relativismul einsteinian rivalizează cu toate extravaganțele scandalose ale avangardelor și ale tuturor poeticilor insurecționale de la romantici încoace. Nonconformismul acestor salturi din matematică și fizică au răsturnat toate dogmele specializărilor și toate marginile posibilului.

O altă poveste despre virtuțile și urmările moderne ale metamorfozei goetheene este cea referitoare la condiția cerută de Norbert Wiener pentru a deosebi valoric doi viitori tineri colaboratori cu performanțe de specialitate identice; marele savant a răspuns asemenea lui Goethe: "cel mai bun specialist în fizică dintre cei doi este cel care va ști să prețuiască un tablou sau o sonată pentru pian și orchestră". În perspectiva istoriei literaturii urmările incursiunilor în fizică sau botanică ale lui Goethe sînt și ele fundamentale și despart o vîrstă și o epocă a creației artistice în general. Pînă în vremea romanticilor germani scriitorul fusese mai ales un creator care a perseverat îndeosebi în marginile imaginarului care făcea cu puțință proza și literatura sa. Goethe a construit meta-narațiunea, contextul ideologic, referințele exterioare "specializării" scriitorului ca ființă care construiește în imaginar o replică, sau altceva asemănător, față de lumea înconjurătoare.

Continuare în pagina 31

ÎN TRE HAENDEL CODRULE-CODRUTULE ȘI POSOVAICA PE-UN PICIOR VIOREL MARINEASA

Antoniou Sequens, ceh originar din orașelul Chotebor, aflăm din monografia pe care i-a consacrat-o **Dumitru Jompan** (Editura InterGraf, Reșița, 2003), s-a stabilit la Caransebeș în anul 1888. Timp de peste patru decenii a instruit într-ale muzicii viitori învățători și preoți, dar și persoane care aveau să facă, mai mult sau mai puțin, din aceasta, meserie sau chiar performanță: Filaret Barbu, Petre Ciorogariu, Timotei Popovici, Iosif Velceanu, Sava Golumba, Caius Lepa, Vasile Ijac, Constantin Vladu, Dimitrie Cusma, Gheorghe Dobreanu (Jompan, p.39 ș.u.). Cîneva făcea o astfel de remarcă: "Dacă Banatul nostru este astăzi împânzit de coruri și de fanfare țărănești, acesta este meritul preoților și învățătorilor noștri care nu și-au pus merindea muzicală cîștigată de la profesorul lor Antoniu Sequens sub obroc, ci au dat-o satelor" (apud Jompan, 38).

După cum îi povestește el însuși lui George Sbârcea, cariera sa muzicală debutase sub cele mai faste auspicii: la 11 ani a avut ocazia să dirijeze un cor de o sută de persoane, alcătuit din mături, care cânta o piesă dificilă de Haendel (apud Jompan, 70). A avut revelația nu numai a forței pe care muzica o degajă, ci și a celei pe care ți-o conferă. După un scurt periplu pe țărmul Mării Adriatice, unde, în orașele din Muntenegru și din Croația, i se încredințează conducerea unui cor bisericesc, respectiv a unei societăți filarmonice italiene, Antoniu Sequens poposește (prin grija episcopului Ioan Popasu!) la Caransebeș. Un popas mai lung, pînă să treacă la cele veșnice. Aici, pe lângă obligațiile profesionale de la Institutul Teologic-Pedagogic, preia și Reuniunea de Cîntări și Muzică, cu al cărei cor întreprinde o adevărată operă de alfabetizare în domeniu, dar dă și concerte desințatătoare ori prilejuate de viața comunității (serbări cîmpenești, petreceri complinite cu teatru, recitări și dans etc.).

"Am avut pentru orgă o deosebită atracție [...] ... orga, cu varietatea ei de registre și timbre", îi mărturisește aceleiași muzicolog (apud Jompan, 74). Tot în copilărie, în biserica din Chotebor-ul natal, a putut să exerseze ca organist. Convertit la ortodoxie și preocupat să compună muzică liturgică menită noii sale credințe, Sequens, crede Dumitru Jompan (p.75), a rămas, în raport cu divinitatea și cu lumea, deschis unei trăiri ecumenice, așa că, adesea, urca în balconul orgii, în fața bisericii catolice, fie în lăcașul evanghelic ori în sinagoga din Caransebeș, pentru a da glas acelei "polifonii pe care spiritul și urechea contemporană o caută".

Protopopul Ioan Teodorovici scria că muzicianul ceh "cîntă cu noi în hore și se jelește cu noi în doine" (apud Jompan, 87). Sequens în persoană alimenta asemenea supoziții: "uitînd că sunt născut în Boemia, mă consider muzician român" (*ibid.*, p.84). Într-un proiect de programă didactică îndemna ca în predarea muzicii "să se înceapă a se învăța cîntări simple populare" (*ibid.*, 81). Fără să fie folclorist, a salvat de la dispariție 15 jocuri populare arhaice (Caius Lepa le numește "relieve culturale") din jurul Caransebeșului (*Iedera, Cărligul, Tropa, Poșovaica pe un picior, Poșovaica pe amîndouă picioarele, Ciocănița, Ciutulica, Doica Fira, Ostrovanca, Crăiasa, Ursa, Rața, Arnindeaua, Blînda, Momiru*), cele care, în anii următori, vor fi înlocuite, de pildă, cu *Leondăru* (lender), *Măzurul* (mazurca), *Voaltăru* (valsul) (Jompan, p.81 ș.u.).

Printre altele, a compus șapte liturghii (cinci tipărite și două rămase în manuscris). Nu au fost pe placul tuturor. Un preot pe care Sequens l-a ajutat să termine Conservatorul din Praga consideră că muzica bisericească a acestuia "nu este nici cehă, nici românească", iar compozitorul Gheorghe Cucu i-a făcut unei lucrări dedicate primului patriarh al României Mari referat drastic negativ, subliniind că autorul s-o fi grăbit din dorința de a fi cel dintîi care vine cu o asemenea dedicație! (Jompan, 96-97). Destul că "în Banatul sârbesc, la Coștei și Toracu-Mare (Begheint), încă se mai aud unele părți din liturghiile sale" (*ibid.*, 109).

Sigur că, dintr-un anumit unghi, viața lui Antoniu Sequens a stat sub semnul neîmplinirilor, al ratării. La această percepție o fi contribuit, cum cu justete observă Dumitru Jompan, faptul că era un străin, că era din cale-afară de modest, că și înainte, și după 1918 a trăit într-o margine de țară. Dacă aș avea mijloacele necesare și talentul aferent, m-aș încumeta să fac un film despre Antoniu Sequens, nici documentar, nici artistic (sau și – și), l-aș începe cu îngropăciunea de la Caransebeș și l-aș sfârși la Chotebor (fie cu nașterea, fie cu momentul în care un puști dirijează corul de adulți (iată singura lecție valabilă pe care ne-o dau impenetrabilii maeștri păstrători de C.V.-uri academice atunci cînd ne pretind să plecăm în etapizarea existenței noastre de la trecutul apropiat și să încheiem cu episodul semnificativ cel mai îndepărtat în timp!).

POLONIA LA GALOP

RADU PAVEL GHEO

"Robertem Șerbanem... Radu Pavlem Gheo..." Așa scria, printre alte informații, pe un afiș la intrarea în Ambasada României din Varșovia. Robertem Șerbanem și-ar fi dorit un afiș din ăla. Și eu. Suna interesant.

Uite-așa: am fost pentru prima dată în Polonia. La leși. Am fost invitați – Robert Șerban și cu mine – de Institutul Cultural Român din Varșovia, deschis acum un an, pentru o întâlnire, două, cu publicul polonez. Urma să se lanseze numărul pe octombrie al revistei *Lampa*, în care câteva pagini au fost dedicate literaturii române tinere. În revista varșoviană au fost traduse un fragment din volumul *Adio, adio, patria mea...* și câteva poeme ale lui Robert, iar în lunile următoare vor fi traduși și alți scriitori români tineri. E începutul unei colaborări puse la cale de ICR Varșovia și îmi place: cred în continuare că scriitorii din țările est- și central-europene pot descoperi un public mult mai receptiv în țările învecinate decât în marile spații occidentale. Și interesul ar trebui să fie mai mare.

Deocamdată noi am început cu *Lampa*. *Lampa* în poloneză înseamnă chiar "lampa" – ceea ce nu face limba poloneză mai ușoară, dar măcar îți dă o senzație de familiaritate. Dacă în sîrbă sau slovenă îmi mai recunosc textele, cînd am văzut traducerea în poloneză (ca și în cazul maghiarei), am trăit o senzație de insolităre. Acolo era un "eu" scriitoricesc pe care îl recunoșteam doar vag, prin cuvinte disperate, un sine pe care nu-l mai controlam. Presupun că același sentiment straniu îl trăiesc și scriitorii polonezi traduși în română.

În cele două zile petrecute la Varșovia și Cracovia mi-a fost și cald, și frig. Cald mai mult metaforic: ne-am reîntîlnit cu prieteni pe care știam c-o să-i găsim acolo – cu Doru și Daciana Branea –, dar și cu prieteni ori cunoscuți pe care nu bănuiam că o să-i vedem tocmai în Varșovia, cum s-a întîmplat cu Iulia Popovici și cu Dan Croitoru, fostul meu șef de la Editura Polirom, acum secretarul general al Institutului Cultural Român din București. Frig însă mi-a fost cam tot timpul cît am alergat pe-afară, deși termometrele arătau doar cu 4-5 grade mai puțin decît în Timișoara. Bătea un vînt subțire, cerul era înnorat și îmi înghețau genunchii, urechile, nasul... toate alea. Dar Varșovia și mai ales Cracovia erau prea frumoase ca să nu le străbatem un pic, mai ales că oricum n-aveam prea mult timp liber la dispoziție. Am făcut treabă... Chiar am făcut.

Am decolat din Timișoara pe la 6 dimineața, am ajuns pe la prînz, am vizitat sediul ICR Varșovia și apoi, cu Daciana Branea pe post de ghid, am văzut Varșovia, oraș mare, cu bulevarde largi și de o curățenie impecabilă (îmi vine să zic "incredibilă"). La ora 5 am gonit la Ambasada României, fiindcă era Ziua Armatei, iar la 7 seara am ajuns la întâlnirea de la cafeneaua Tarabuk. După aceea seara s-a prelungit, desigur, în noapte, iar a doua zi dimineața abia ne-am trezit. Mic dejun, un drum de patru ore cu mașina pînă la Cracovia și apoi, imediat, la ora prînzului, întâlnirea cu publicul, care s-a ținut la ditamai Tîrgul de Carte cracovian. La 3 după-amiază am ieșit, ușor buimaci (eu și înfrigurat), și am început să vizităm Cracovia – și a meritat din plin – iar pe la miez de noapte, înghețați și cu ciolanele frînte de oboseală, am adormit repede. Pînă dimineața devreme, fiindcă avionul spre Timișoara, via München, pleca la 6.

Cam așa a fost Polonia văzută la galop. Frig, orașe frumoase, istorie, castele și literatură. N-am vrut să fac o dare de seamă. M-am gîndit doar că astfel de "excursii" literare merită prezentate și concret, pas cu pas. De multe ori scriitorul nu pleacă la drum ca să se relaxeze; pleacă la muncă. Dar despre muncă... luna viitoare, că doar n-au intrat zilele în sac.

GAZ ROMÂNESC ÎN "LAMPĂ" POLONEZĂ

ROBERT ȘERBAN

Cînd s-a întors din Polonia, tata mi-a adus un avion. Probabil ca să exorcizeze spaimele care l-au încercat la dus, cînd a zburat (pentru prima dată) cu o aeronavă a LOT, spaime despre care a povestit mult timp și care l-au ținut la sol pentru tot restul vieții. Polonia a fost prima țară străină prin care, la opt ani, am călătorit la "bordul" poveștilor tatei. Unele peisaje nu prea le-nțelegeam – cele cu zone necollectivizate, ferme private de animale ale țăranilor din zona Olsztyn, plus tractoare, remorci și alte utilaje trebuincioase muncii pămîntului –, altele mă distrau – cele cu restaurante în care nu se servea pâine ("sunt cartofi, ce să faceți cu pâinea, pane Șerbane?") decît cu mari insistențe. Iar cum în Oltenia chiar și fronzela se mănîncă tot cu pâine, taică-meu a trebuit să insiste.

Tot cu avionul am ajuns și noi în Polonia. Nu cu cel adus de tata în '78, ci cu un Austrian Airlines, celebru prin faptul că aterizează în Viena la aceeași oră la care decolează din Timișoara. Ba chiar mai devreme, dacă bate vîntul cum trebuie... Și Gheo crede că bate. Amîndoi am fost invitați de Institutul Cultural Român din Varșovia să ne întîlnim cu cititorii din capitala Poloniei și cu cei din Cracovia. Asta pentru că texte de-ale noastre au apărut în revista "Lampa", traduse în limba lui Stasiuk. Daciana și Doru Branea ne-au așteptat la aeroportul din Varșovia cu o... floare de Volkswagen Passat, nouă, neagră și turbo. Cum mă așteptam la un Logan, mi-am exprimat surpriza și entuziasmul, prilej cu care am aflat că ICR Varșovia mai este posesoarea și unui Volkswagen Touran cu șapte locuri. Trafic mare de artiști români (peste 90) în Polonia, mai bine de 50 de evenimente culturale fiind organizate în mai puțin de un an, de cînd e înființat institutul acolo (pe 9 noiembrie a sărbătorit anul!). Mergem la ICR, care e în mijlocul Varșoviei. Chiar în fața clădirii se reconstruiește bulevardul central. Ar fi și păcat ca mașinile ICR-ului să n-aibă asphalt de calitate sub roți. Sediul e foarte *chic*, miroase a nou, angajații sunt binevoitori, biblioteca e în creștere. Gheo și cu mine facem rapid o mică donație. Primim, în schimb, cafea și "Lampa". Intră și Iulia Popovici. Ea a venit de câteva zile, a participat la o poveste cu actori, regizori, dramaturgi, critici.

Daciana ne e ghid la un tur de oraș. E cam frig. Iar Gheo ne reamintește discret asta ("E rece, cumva?"). Dacă n-am fi știut, n-am fi crezut că partea veche a urbei e reconstruită din temelii, fiindcă majoritatea clădirilor au impregnate în fațade parfumul bătrîneții. Alerg dintr-un magazin de antichități într-altul, sunt pline cu "marfă", de la gravuri, tablouri, pînă la bijuterii și săbii. Multe, foarte multe săbii. Unele rămase, probabil, de la cavaleriștii poloni care au șarjat împotriva tancurilor naziste. Mult, foarte mult chihlimbar. Gheo cumpără două pietre – montate în argint – pentru urechile Alinei după ce Daciana și Iulia i-au dat consultații de specialitate. E faină Varșovia. De n-ar fi frig, de n-ar trebui să mîncăm. Doamna Branea ne duce într-un loc verificat de ea, unde comandăm felurile specifice. Nici Daciana nu ștă defel rău cu poloneza, dacă îi dă mîna să le spună ospătarilor, pe limba lor, ce ne doresc inimioarele. Doru o vorbește cu dezinvoltură, ba și cu nițel accent. Și asta doar după un de stat acolo! La 18 mergem la Ambasada României, căci e Ziua Armatei Române și e o agapă. Excelența Sa, ambasadorul Gabriel Constantin Bârtaș, e cam de-un leat cu noi, doar că e îmbrăcat în smocking. Uniforme peste uniforme, de parcă s-ar semna Pactul de la Varșovia. Ce bine că suntem în NATO! După schimburi de amabilități, clinchete de pahare și scăpărări de brichete, constatăm că AMR-ul pînă la lectura de la cafeneaua literară "Tarabuk" e 20. De minute. Doru dă adunarea și îmbarcarea în mașini.

"Tarabuk"-ul e un fel de "Cărturești", dar, în plus, cu prăjituri apetisante, cu sticle unde sigur nu e ceai și un afiș din care intuim că e vorba despre noi: poeta Robertem Șerbanem i eseista Radu Pavlem Gheo. Suntem întîmpinați de editorul revistei "Lampa" (un fel de "Dilemateca", dar pe o hîrtie mai de... ziar), Pawel Dunin, care începuse din vreme și cu vin evenimentul, și de angajații ICR-ului. Povestim nițel ce-i cu noi, ce-i cu literatura română, apoi o dăm pe lectură. În românește, căci în polonă textele ne sunt citite de o frumoasă actriță, Malgorzata Lipmann. Ce să mai: cinema la "Tarabuk" acasă! Suntem, cu toții, vreo 30, așa că vorbele nu se lovesc de pereți. Ba chiar avem parte și de întrebări. Apoi, pentru că am fost cumiști și am răspuns corect, de pahare cu vin. Dunin, care iubește roșul sec românesc și literatura din patria Cotnarilor, insistă să mergem într-un club ca să ascultăm o trupă care cântă foarte prost, dar pe versuri foarte bune. Doru anunță că avem deja program, așa că în seara aia cele mai bune versuri rămân ale... mele. Salutăm gazdele, nu înainte de a descoperi în librărie cărți de Mihail Sebastian, Norman Manea, Mircea Cărtărescu și Lucian Boia. În limba poloneză! Următoarea escală este la spațioasa reședință a familiei Branea, unde suntem așteptați de fiica lor, Maria. Pe mine sigur mă așteaptă, fiindcă știe că am "magicuri" în programul cultural. În urmă cu trei ani i-am arătat cum apar și dispar monezi. Între timp mi-am perfecționat vrăjitoriile, iar moneda de 2 Euro parcă are proprietăți magice mai puternice decît cea de 5 bani. Și chiar dacă Maria a mai crescut, "mai o dată, te rog, mai fă o dată!". Daciana ne ospetește cu fel de fel de bunătăți, Doru mai deține o rezervă de roșu sec. Doar Gheo preferă nițel agent termic, cu efecte rapide: votca. Vîntul nu bate cum trebuie deasupra Bucureștiului, așa că avionul Iuliei Popovici a rămas pe solul Varșoviei. Doru trebuie să se ducă s-o ia de la aeroport, prilej cu care "decolăm" și noi spre hotel. Dimineața, la 7, plecăm spre Cracovia. Alte lecturi, aceiași autori. Alt oraș, aceiași călători. Sau nu chiar...?

(poate că va urma)

LINIA ORIZONTULUI

DE ION BARBU

SPECTATORUL DE DVD-URI (II)

PAUL EUGEN BANCIU

Bucuria înțelepciunii dispare atrofiată de sugestivele replici gândite de cinci, șase oameni, în urma unei biblioteci întregi de aforisme. Bucuria credinței se năruie sub impulsului jucătorului care-și dorește binele atunci, pe loc, imediat, încrezători în semne și horoscoape, în amulete și talismane. Se crează astfel o nouă psihologie, aceea a veșnicului parior, a celui care în fiecare dimineață își încearcă norocul, ca și cum în aceeași zi i se va termina viața, dorindu-și de la fiecare clipă totul, când de fapt, în economia acelei zile, opt ore va fi supusul unei structuri ierarhice, încercând să facă abstracție de ea, va lua o masă frugală, va flirta cu o altă persoană grăbită, la fast-food, într-un mijloc de transport în comun, în lift, în fața apartamentului său, apoi va rămâne singur, să-și umple alte opt ore cu o lume despre care știe ceva, fascinantă prin aceea că-i înlocuiește viața, voința, dorința de acțiune, și-i inoculează o cumplită repulsie față de creație, deși ceea ce vede e rodul unei creații artistice.

Surogatul de viață, surrogatul de cafea, surrogatul de iubire, surrogatul de sentimente, toate aglomerate pe o peliculă ce se derulează pe un mic sau mare ecran. Într-un raft sunt câteva cărți. De dicționare nu are nevoie decât profesorul, elevul sau studentul, pentru că totul se poate afla de pe internet. Un click și date exacte despre orice personalitate sau eveniment se derulează în fața ochilor. Pe raft sunt cărți de bucate sau de medicină de familie. De romane nu are nevoie nimeni. Cele mai bune sunt ecranizate și livrate gata mestecate de casele de filme, iar celelalte nu interesează pe nimeni, în afara autorului și a unui mic grup din jurul său. Că între carte și film nu mai e nici o legătură, mereu intervenind imaginația regizorului, jocul actorului și unghiul de filmare, nu mai importă pentru că și cartea și filmul sunt făcute pentru a fi livrate "consumatorului". De filosofie, cu atât mai puțin, iar poezia n-au decât să și-o recite autorii în fața unui public pestrît, într-o pauză de dans.

Noile habitudini ale omului modifică nu doar psihologia consumatorului, care după opt ore de filme va visa ceva dinafara realității lui imediate, ci și tonusul creatorului, alungat din atenția publicului, pus la dispoziția editorului, cel mai interesat de vinderea cărților tipărite și mai puțin de soarta celui ce le-a scris, a unui impresar interesat de propriul câștig, ca de pe urma cailor de curse. E drept că un picior sau o mână ruptă nu-i va aduce moartea autorului de cărți, dar nici fericirea. Zona de fugă a tuturor creatorilor rămâne anchilozanta dar sigura profesie de dascăl, dacă se poate universitar, cu o audiență asigurată și cu transformarea lui dintr-un om ce gândește în ritmul scrisului, în unul ce vorbește limpede și convingător. Eșecul pentru scriitor e asigurat. Se va complăce histrionic, în a emana elocință, citind tot mai puțin și îndepărtându-se de tagma primitivă a creatorilor.

Din bun scriitor cândva, din bun pictor sau sculptor va deveni un excelent critic al celor de până la el și al celor din jur, care persistă în prostia de a-și căuta universul pentru a reda lumii ce simt. I se vor atrofia sensibilitatea de a descoperi detalii nebănuite în lumea din jur, în a gândi ce se întâmplă cu el, cu lumea, fascinat de superficialitate și atent doar la ceea ce s-a produs deja, plusând pe aceleași clișee și adăugând câte ceva în nume propriu, ca auditoriul să fie epatat. Viața de dascăl îi asigură și formarea unei psihologii de catedră, care vede în toți cei din jur niște ciraci cam tâmpiți care trebuie să fie școliți pentru a trece clasa.

Trăiriștii creatori vor coborî de pe soclu, fiind înlocuiți cu niște acrituri semisavante, capabile să găsească în orice text anost o sclipire de geniu. Scara valorilor, asigurată de câteva zeci de veacuri de cultură, se va răsturna, cum s-a mai întâmplat de nenumărate ori, până când, dintr-o eroare genetică a omenirii, totul se reia de la început. O să se spună că sunt un fan al teoriei ciclurilor și că nu văd importantul salt produs de noile tehnologii, din ce în ce mai sofisticate. Și ele vor ajunge la un prag, și asta destul de repede, cum a fost și evoluția lor, dincolo de care omul se va simți depozat de propria personalitate, și-atunci se va dumiri cât e de singur în fața micului și marelui ecran, care i-au furat viața. Va încerca să-și reconstituie biografia și va descoperi că nu are din ce, și-atunci va inventa una asemănătoare celei pe care a crezut că a trăit-o și va scrie cărți, va citi, va picta, va merge la expoziții, la concerte, va descoperi o lume care a trăit paralel cu el și s-a conservat, intactă. Va simți nevoia să îmbătrânească brusc, cu riscul de a-și adăuga greutatea anilor și va privi spre timpul irosit ca spre cenușarul sobei de dedesubtul unui foc la care au ars zilele altora.

Semnele înstrăinării de sine sunt prea certe deja în toată omenirea, ca jocul să mai continue peste timp. Fascinația cerului a devenit banalitate matematică, înconjurată de milioane de ipoteze. Fantasticul e la îndemâna astrofizicienilor, a cercetătorilor atomiști, a arheologilor, îndepărtându-i ca meserii unii de alții ca universul în expansiune și dovedindu-se tot mai greu de cuprins într-o structură unică a unei probabile filosofii. Știința și tehnologia devin secrete ale unui grup restrâns în jurul căruia, din puținul vulgarizat, mai ajunge la marele public doar atât cât să creadă în vorba Ecclesiastului: "Nimic nou sub soare".

Aproape de viața ecranelor mici și mari, omul s-a dezobișnuit să riște. O fac alții pentru el, spectatorul lumii, cel ce acceptă cu seninătate porții de știință amestecate cu porții de viață virtuală, povești ale starurilor pe care le vede zi de zi, celor ce riscă pentru ei, celor ce trăiesc o viață de mucava, cu toate replicile unei singure zile de filmare în minte. Curând se va dezobișnui să iubească, o fac alții pentru el. Doar copiii și-i va face în silă, după ce se va fi culcat cu femeia visurilor lui din tinerețe, sau cu alta, devenită colegă de spectacol într-o ciorbă de viață reîncălzită cu fiecare nou generic de film.

Doar banii mai fac să-i tresară inima. Banii, cât mai mulți și cât mai siguri pentru zilele ce vor veni. În numele lor trebuie să riște, în numele lor trebuie să-și iubească slujba, în numele lor trebuie să învingă. Ei sunt viața lui, speranța și iubirea. Ei sunt creația și consumul existenței acesteia anoste care, pe moment, are ca pandant de echilibru micul și marele ecran, DVD-urile, de unde-și găsește subiecte bune pentru a-i fi lecții de viață. Restul i se pare de o inutilitate totală.

Continuare în pagina 31

INDIGO

PIA BRÎNZEU

Titlul inițial al acestui text a fost "Hoituri". Cuvântul este respingător prin conotațiile sale și, din acest motiv, nu l-am folosit, deși cadavre putrezite pot inspira romancieri și pot genera povești de mare succes. Este cazul romanului *Indigo* al Marinei Warner, o cunoscută scriitoare britanică, descendenta unui explorator din scolul al XVII-lea, care a colonizat insula St. Kitts din arhipelagul Caraibelor. Ea descrie aventura străbunicului, plecând de la niște corpuri în descompunere aruncate de mare pe țărmul acestei insule. Despre ce este vorba? Marina Warner a preluat cunoscuta dramă descrisă de William Turner în tabloul său "Negustori de sclavi aruncând peste bord morți și muribinzi". Sclavii erau aruncați peste bord pentru că oficiile de asigurări nu ofereau despăgubiri decât pentru călătorii înecați în furtună și nu pentru cei decedați din cauza bolilor sau a inaniției. Gestul inuman, ca de altfel întreaga comportare a neguțătorilor față de sclavii africani, o impresionează pe autoare, o face să lege episodul de acțiunile străbunicului său și, mai mult, o inspiră să reformuleze, într-o variantă modernă și feministă, povestea din "Furtuna". În piesa lui Shakespeare, Prospero este colonizatorul care ia în posesie insula ce îi aparține lui Caliban, moștenită cu drepturi depline de la mama sa, vrăjitoarea Sycorax. Aceasta fiind deja moartă, iar Miranda, fiica lui Prospero, nefiind decât un instrument docil în mâna tatălui său, Marinei Warner i se pare că vocile feminine sunt cu totul absente din piesă. De aceea, ea le dă înfietate și cele două femei devin eroinele centrale ale romanului, una trăindu-și destinul pe o insulă exotică acum vreo patru secole, cealaltă în Londra contemporană.

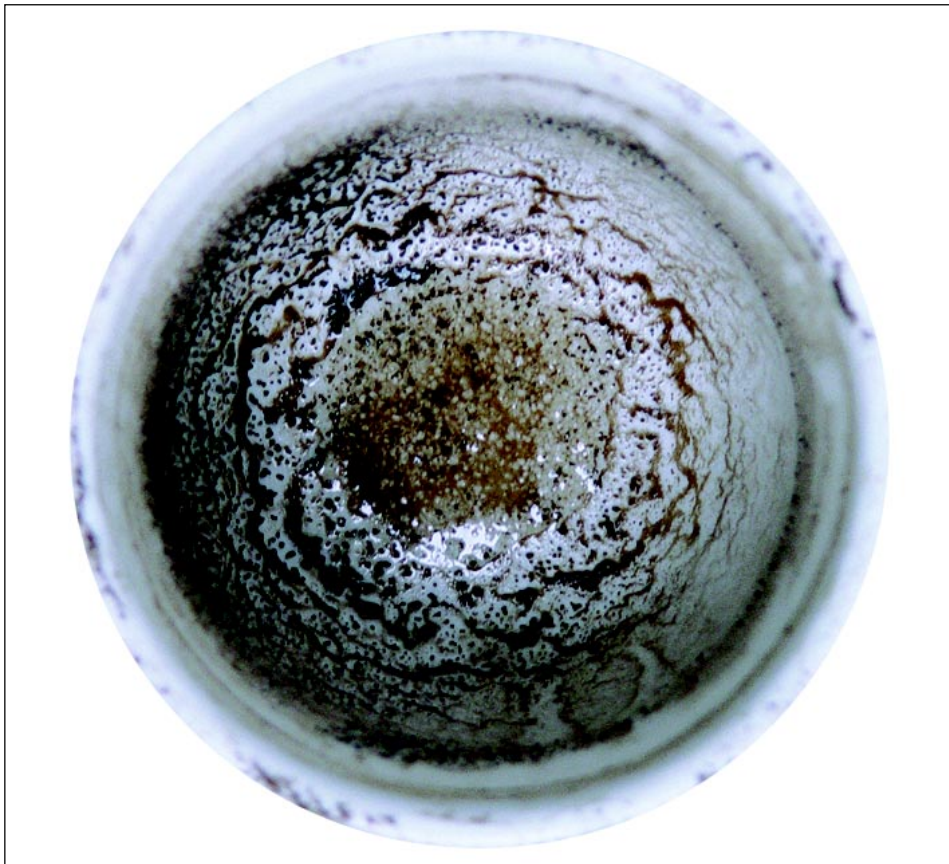
Cadavrele devin în acest context deosebit de importante, pentru că ele sunt dătătoare de viață. Sycorax îl salvează pe Caliban din pântecul unei slave înecate și reprezintă, împreună cu el, partea victimizată prin colonizare, nativii care și-au pierdut posesiunile și, adeseori, religia, credințele și obiceiurile datorită imixtiunii brutale a colonizatorilor doritori de profituri materiale. Culoarea vânăta a înecaților, precum și faptul că Sycorax produce o vopsea de cea mai bună calitate din planta *indigofera tinctoria* face ca în roman să predomine culoare indigo. Sycorax însăși se colorează încet, încet în indigo, vopseaua pătrunzându-i sub piele și făcându-i corpul să semene din ce în ce mai mult cu trupurile celor înecați.

Povestea are, desigur, și o morală, prezentă și în alte opere însemnate ale literaturii britanice. Dacă ar fi să aleg doar un exemplu, povestirea *Cei morți* din seria *Oameni din Dublin* a lui James Joyce mi se pare, poate, cel mai convingător. Ambele creații insistă asupra ideii de legătură între viață și moarte, între cei vii și cei trecuți dincolo. Dacă acceptăm ideea de reîncarnare, știm că trupul se descompune pentru că, în forma aceasta, nu mai este necesar sufletului în evoluția sa spirituală. Va dispărea în țărână pentru a face loc unui alt corp, unei alte vieți, într-o continuă alternanță viață-moarte, naștere-descompunere. Dacă nu credem în reîncarnare și privim o persoană decedată doar ca pe cineva care și-a încheiat viața și își cedează locul pe planetă unui nou-născut, și atunci moartea naște, în mod paradoxal, viață. Iar dacă nu acceptăm niciuna din ideile de mai sus, ne putem măcar gândi la ororile comise de marile națiuni europene în eforturile lor de a coloniza lumea, la toate crimele și la toate cadavrele celor exterminați în secolele trecute de britanici, francezi, germani, spanioli, portughezi și de mai știu eu care alt popor mai mult sau mai puțin important și poate, atunci, o crimă a câte unui român, pe ici, colo, ne-ar face să ne simțim, ca națiune, mai puțin rușinați.

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Frunze, taxiuri	câinilor grei	colți când le sapă
galbene, vechi, —	încă de vară,	sângele-n păr:
trase chipiuri	pe după ei	de vânt, de apă
peste urechi	cozi ce presară,	mori în răspăr.

CÂND EU ÎNSUMI AM SĂ FIU SINGURĂTATE...

MIRCEA PORA

Eugen Bunaru: - Dragă Mircea, a trecut aproape un an de când ți-ai publicat, sub sigla editurii Paralela 45, antologia de proză în două consistente - valoric dar și „cantitativ” - volume. În acest răstimp, ai trecut printr-o mare încercare: pierderea soției... A reușit literatura, scrisul, creația să-ți aducă - în marea nefericire ce te-a lovit - o minimă alinare? Iată, zilele trecute, filiala din Timișoara a Uniunii Scriitorilor ți-a acordat un premiu, binemeritat, pentru cartea amintită.

Mircea Pora: Pentru că nu beneficiem de cine știe cât spațiu tipografic, am să procedez ceva mai direct, în cadrul acestei dure-roase întrebări, la ceea ce ar putea fi un răspuns. Au trecut peste patru luni de la dispariția ei. Uneori am senzația că lucrurile s-au petrecut ieri, alteori că de foarte multă vreme. Ruperile acestea de timp, scenele ce-mi revin în minte legate de ultima ei lună de viață, izolarea actuală ce mi-a transformat apartamentul într-un adăpost al nimănui, toate la un loc sunt mult prea puternice, în planul suferinței (care acum știu ce este), pentru ca scrisul, „creația” literară, cum zici, să poată face ceva. Momentan, pe terenul scrisului comit, sub forma unui jurnal, niște strigăte neputincioase și nimic mai mult. Voi transcrie unul dintre ele: „Singurătate... Caii mari, cu gâturi albe ai singurătății... Cu o mână înspre pământul unde este EA, cu cealaltă, căutând alte și alte fire ale singurătății... Și tot așa, în această stare... până când eu însumi voi deveni singurătate...” Poate timpul cu talpa lui rece va călca ceea ce acum în ființa mea e fierbinte și dezordonat și, de abia atunci, creația vindecătoare, de sub patul de unde e, o să se reazeze în fotoliul, acum gol, dar care o așteaptă. Dar se mai ridică o întrebare... Cât timp mai am eu de petrecut pe aici, printre tramvaie, trenuri ce merg la Nerău, doamne ce merg la piață, personalități de duzină, tot felul de „fericiți” și „nefericiți”?... Cât privește premiul de care spui, sigur că el este, pentru mine, în situația dată, o mângâiere și un stimul... Mulțumesc pe această cale juriului.

— Revenind la antologia amintită, aș vrea să te întreb dacă te-au mulțumit ecourile? Mă refer în special la receptarea venită dinspre critica literară...

— Dat fiind noul meu statut de biped cu tâmplă albă, aflat în mijlocul unei piețe cu vânt și ploaie, aproape că am și uitat de „Antologia”, apărută la Paralela 45. Apariția ei a fost urmată la scurtă vreme în casă la mine de boală și moarte. Nu m-am putut bucura aproape deloc de ea. În ceea ce privește ecourile critice de până acum, ele au fost destul de puține, după știința mea (*Vatra*, *Orizont*, *Banat*), deși consistente. Cred că și criticii, cu excepțiile de rigoare, destui, dintre ei, mediocri și bombastici, au obsesia absolut caraghioasă a anumitor autori pe care nu răgușesc în a-i proclama extraordinari, geniali etc. Se întâmplă destul de des, totuși, ca, după trecerea unui anume timp, mulți dintre „geniali” să aterizeze precum niște cocoloașe de hârtie în iarba dintre blocuri. Pe internet, cu prilejul unei „navigații”, revista „Cultură și Societate” — dacă bine i-am reținut numele — îl cita, trunchiat, pe Ion Bogdan Lefter, care spune, referindu-se la *Antologie*: „...Și o apariție impunătoare în două volume, bilanț al fanteziei unui autor prodigios, de asemenea slab receptat de critică”. El îmi face aici un solid compliment, dar se și miră de ochii cam închiși ai unei părți a criticii referitor la scrisul meu. Dar, pe ansamblu, nu pot să spun că am trecut neobservat nici de critici, nici de cititori. Complimente gratuite nu am primit și închei

prin a spune că e încă multă nedreptate în literatura română și nulitățile ciripesc încă pe crengi mult prea înalte.

— De curând ai încheiat o etapă a vieții tale: aceea dedicată — ani de zile — profesiei de dascăl. Cum resimți această — nu știu cum s-o numesc — nouă fază din viața ta, iată, cea de pensionar? În unele din prozele tale apar personaje în această ipostază... De cele mai multe ori se mișcă într-o lumină bizară — un amestec de tristețe și de hilar...

— Mi-aș fi dorit (nici nu concepeam altfel) ca ultima etapă a vieții, cea de pensionar, să mi-o fi petrecut alături de soția mea. N-a fost să fie așa, după dorința marilor directori ai destinului. Sub anumite aspecte, această etapă care putea fi frumoasă se profilează asemenea unui deșert. Referitor la profesiunea de dascăl n-o regret: cu elevi mari care-ți spun că fluviul Congo curge prin America de Sud, fiind, în același timp, nu puțini dintre ei, insolenți, ignoranți, aroganți. Nu sunt tentat să mă reapropii de acest mediu. Cât privește personajele „pensionare” din prozele mele, bizare, tipicare, hilare, iată, acum sunt și eu unul dintre ele. Sunt triste aceste creaturi ca niște păpuși, uitate-n ploaie, de care nu-i mai pasă nimănui...

— Mă bucur, dragă Mircea, să-ți citesc — publicate frecvent în revista „Vatra” — prozele mai noi. Ți-o mărturisesc, le citesc cu același interes, cu aceeași... adeviune sau afinitate sufletească... Îmi amintesc acum, bunăoară, de o povestire ciudată, tristă și frumoasă în același timp, „Focul”. Te întreb, pur și simplu, de unde îți „răsar” subiectele?

— Fără a lungi mult vorba, „Focul” de care amintești, a avut ca punct de start, imaginea unui general de pompieri, văzut la televizor, (Monica trăia, eram vesel, receptiv, combinativ, neștiind, totuși, cât de aproape era RĂUL), mângit de funingine și plin de paie pe uniformă de intervenție la unul din tradiționalele noastre focuri. Inițial mi-a provocat râsul. Nu l-am abandonat pe general și, prin combinații de tot felul ce știam că vor duce la derizoria lui moarte, am ajuns la realizarea întregii povestiri. Mulți ne regăsim acolo. Sunt momente privilegiate, rare, când reușesc astfel de pagini literare.

— Toți cei care ți-au comentat prozele au remarcat o permanență și subtilă „confuzie” între planul real și cel fantast, oniric. Ar fi de găsit, în acest melanj, o cheie a succesului tău de prozator, a prizei pe care o au povestirile tale asupra cititorului? Pentru că e un adevăr indubitabil: prozele tale se citesc cu savoare, cu plăcere, „prind” cititorul.

— Acest amestec de planuri, real/fantast, oniric este cerut ca apa de însăși ființa mea, cam neguroasă. Pe de o parte realitatea pură mă cam plictisește, pe de alta, mă gândesc că prin evadările de care ai amintit am putea fi mai aproape (nu-l descoperim, nici grijă) de un adevăr al existenței noastre în care se amestecă pe lângă realul palpabil, iluzia, visul, frângerea timpului, surpriza, glasurile de dincolo, tot felul de spaime, culminând cu cea față de moarte și cu întrebările ce privesc lumea... „de după”... Știm despre ce e vorba. E ceva întunecat, morbid în aceste povestiri, totul alunecând în distrugere, în pulverizare. Cu siguranță citesc aceste produse, în primul rând, cei ce au dataturi sufletești compatibile cu ale mele.

— Lucrezi la o nouă carte în momentul de față?

— Acum nu lucrez la nimic special, nici n-aș putea, probabil... Mai târziu, dacă acesta va mai exista, o să mă apuc de un soi de memorii, având ca fir conducător ideea

că în viața mea nimic n-a fost stabil, ci totul sub zodia provizoratului, a cutremurului distrugător, aflat mereu la pândă. Acum, după moartea Monicăi, după un răgaz de liniște, mă întreb ce plesnătură ar mai putea veni?... Vezi câte subiecte de scris, frate Eugen?...

— Cum „filtrezi” în intimitatea ta trecerea timpului? Ce simți că rămâne? Că dă valoare, că dă sens acestei vieți... Cum privești în urmă?

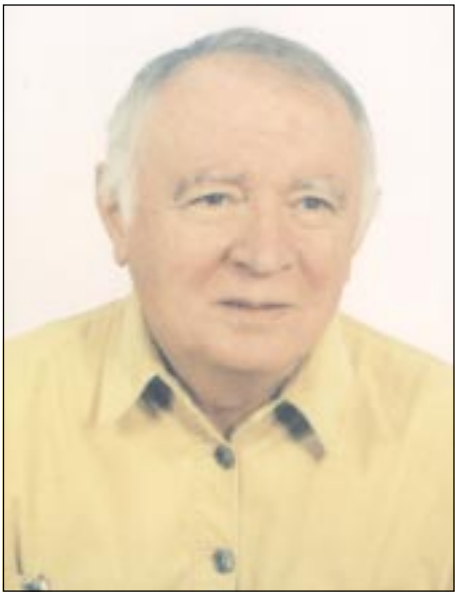
— Cu ani în urmă îmi părea rău că timpul trece... Acum, acești „ani de pasaj”, până la răsufierea finală, aș vrea să se scurgă cât mai repede. Rămân după mine niște scrieri, dar cine poate ști ce soartă vor avea. Niște poze ce vor lua drumul pubelelor, niște haine ce vor fi împărțite, aruncate, niște mobile puse în fața blocului, un apartament ce se va vinde. Lucruri, locuri, în care, alături de persoane ce le-am iubit, am trăit, am spus vorbe frumoase, am traversat amărăciuni. Adevărata valoare a acestei vieți e să stai cât mai mult alături de ființa pe care o iubești. Și creația e o valoare, dar, fără prima..., nu merge. În rest, totul e un fel de artificiu, o țevărie care sună urât la cea mai slabă pală de vânt.

— Ești, nu doar unul dintre prozatorii importanți ai generației '80, ci și un cititor rafinat... Care sunt scriitorii față de care simți o afinitate specială? Ce lecturi te-au marcat?

— Am citit, totuși, destul de mult și de variat. Am uitat din acele pagini, din nefericire. Autorii care m-au marcat, într-un fel m-au format, care mă ajută prin paginile lor în momentele mele grele sunt în principal: Buzzati, Cehov, Gogol, Călinescu, Maupassant, Bacovia, Kafka, Dostoievski. Stând în spital cu Monica, în clipele de răgaz ce le-am avut, foarte puține, am simțit că nu pot citi altceva decât părți din jurnalul lui Kafka. Doi sau trei doctori mi-au privit cartea mirați. Citesc, de altfel, cu plăcere, pe mulți dintre confrăii mei timișoreni, poeți și prozatori...

— Poate te-am mai întrebat și în alte ocazii, te întreb și acum: ce înseamnă, pentru tine, a fi scriitor azi în România?

— A fi azi scriitor în România nu știu dacă e chiar așa o ipostază fericită. Oricum

scriem pentru puțini și suntem marginalizați. „Noua generație română” de după '90 n-are nevoie de metafore (nici nu știe ce sunt) și sondaje în străfundurile ființei. E pozitivă până la dezgust. Bani, petreceri, mașini, femei, super, OK. Ce să facă Becali, Mitică de la Ligă sau senatorul X cu proza mea „Focul”? O aruncă la gunoi. Am totuși o mândrie că sunt scriitor și nu mi-aș schimba statutul nici cu palatele lui Tănăsescu, nici cu milioanele și mondenitățile celui domn mic cu o nevastă tânără cu două capete mai înaltă decât el. Scuze, căci am uitat numele personajului.

— A schimbat scrisul, creația, într-un anume fel, viața ta de zi cu zi? Sunt ele pentru tine o bucurie, o eliberare?

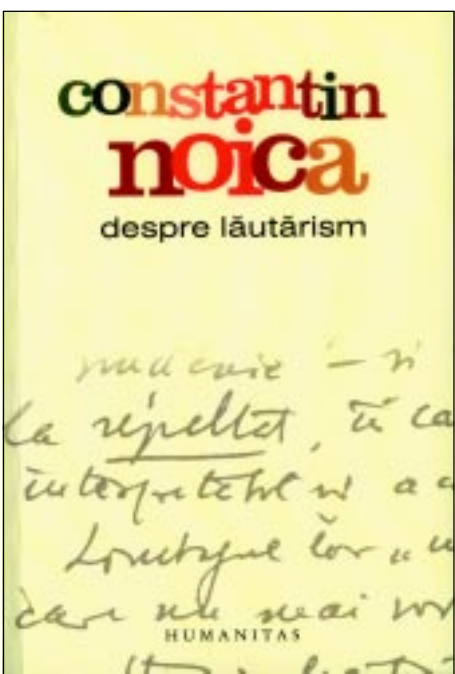
— Este și bucurie și eliberare, dar numai atunci când lucrurile sunt bune, căci poate astfel le vede și divinitatea.

— „O lume pe care o văd la modul halucinant...”, mărturisești undeva, în volumul II al antologiei. Este aici o artă poetică? O viziune ce stă la baza scrisului tău?

— Citatul de mai sus nu e o artă poetică, ci o dispoziție a unui cuget, a unui suflet, cărora le pare că doar dimensiunile și relațiile obișnuite dintre lucruri spun prea puțin.

Interviu realizat de
EUGEN BUNARU

NOU la HUMANITAS

JURNAL DE CAFEA

ANA ADAM

Five a'clock. În drum spre casă, pe o gheretă unde se vând gogoși era scris că sunt "proaspeți și prietenoși". E o zi nesperată, aflând despre această disponibilitate a gogoșilor de a-mi tatona prietenia. De unde nici nu te aștepti! Va trebui să trec mai des pe acolo.

Am văzut și un pompon mort. Probabil desprins de la o căciulă, însingurat și făcut afiș de o mașină. A trecut repede, dar nu ea l-a călcat; o mașină de un roșu cum n-am mai văzut: corai sidefat cu reflexe ciclamen. Dacă asta poate explica splendida culoare. Ca perdeaua mea de mătase. Apoi m-am gândit la păsările paradisului.

Următorul pelerinaj după Santiago de Compostela l-aș putea face în Etiopia. Acolo portughezii au zidit un pod cu ajutorul mierii, argilei și varului, în lipsă de mortar. Trebuie să văd ce-au putut face niște oameni cărora le-a lipsit nisipul, dar le-a prisosit mierea.

Dacă s-ar întâmpla toate atât de firesc precum îi cresc ariciului țepii.

E prea dimineată ca să pot să-mi dau seama. Am pus haine la spălat și dovreac la copt. E-mail la scris și trimis, nu se poate. O să plec în oraș. E ziua liberă a servitoarelor. O să aflu cu cât sunt mai scumpe aici simezele decât direct de la Boesner. Perfecționismul mă va costa în situația asta vreo 100 de euro. Într-o lipsă de pretenții aș rezolva cu câteva cuie în perete. Ceașca-farfuria roșii se profilează pe fularul caroiat orange-roșu-ciclamen și pe bluza alt-roșu. Aș putea spune iarăși (și iarăși): ce vrei mai mult?

O să vopsesc cele două scaune superdecapate. Alt exces de perfecționism. Unul va fi alb, altul roz bombon.

Uleiul volatil de melisă e acum madlena mea. Sau mașina de buzunar pentru călătorii în timp. Las câteva picături în vană și ajung în grădina de flori a bunicilor, lângă poartă pe stânga. Acolo creștea tufa. Bergamota e altă mașinuță. Mă duce imediat la Earl Gray.

Poeziile se ascund în cerul gurii. În negrul câinilor răi. Eu sunt Anarea. Așa că n-am poezii. Cu asta m-am trezit. Nu știu de unde am cules propozițiile astea. Foarte probabil că le-a aruncat cineva înaintea mea și am dat peste ele în vis.

Bunu Anghel și buna Lena mai vin din când în când. Întotdeauna în visul meu, dar la ei acasă. Îmi spun că e o scurtă învoire pentru vizită. Ne vedem cu dragoste, uneori ei doresc struguri sau cozonac. Izi nu a mai venit de foarte mult timp. Sper că-i este bine și că a uitat de noi. Ultima dată mi-a adus noile sale lucrări. M-am mirat că și acolo se fac obiecte din ceramică, deși semănau mai degrabă cu pietrele semiprețioase.

Gata, nu-mi mai somatizez frustrările. Pot omorâ rănilor sufocându-le cu perna. Arzându-le apoi, cel mai bine e să le arunci în cele patru vânturi. Nu vor mai avea cale de întoarcere. Dar niciodată, dar niciodată, să nu-ți omori rănilor când sunt copii. Rănilor ne strigă și trebuie să le lăsăm până când

vorbesc frumos. Lasă-le măcar să-și învețe limba.

După Jan Garbarek, liniștea tăierii ciupercilor cu un cuțit japonez.

Moarte și democrație.

D-na A. Oroveanu scrie undeva că frumusețea e fie facilă, fie inaccesibilă. Ei, Ana, fă tu desene frumoase, accesibile și profunde.

Pe National Geographic un documentar despre Diane Fossey. A murit în 26 decembrie 1985.

Jane Goodal... Iată două doamne.

Am visat că am visat cu Dingo. Cred că e prima dată când mi s-a întâmplat vis în vis. Deci în al doilea vis, ăla mic băgat în primul, venise Dingo și ne plimbam pe dealuri. Țsta fiind unul din cele mai frumoase lucruri pe care le-aș putea face. Nu pot tânji după o plimbare pe câmpie, aș putea eventual să o traversez. Acum, provocată fiind bucuria, gândul că Dingo e unul dintre prietenii mei din cer, mă învâluie. Cred că a corespuns exigențelor lui Dumnezeu față de câini. Tare sper că un vecin capsat, un corasial rănit bine sau un iepure mort nu l-au tras în jos.

Am primit de la N. un fals vas farmaceutic pentru tinctură de Beladona. El mi-a înțeles privirea lacomă, astfel recipientul nu s-a transformat în cioburi și poate bucura acum diminețile unei pseudovrăjitoare.

Am scris un citat, dar nu mai știu de cine." N. redescoperă pe urmele grecilor, strănutul ca maladie a modernității și ca instrument de cunoaștere psihologică." Asta mă decepționează. Sunt posesoarea, de multă vreme, a unor crize de strănut în pusee cascade. Chinuitoare ca o tuse măgărească. Prilej de jenă și de greutate în comunicarea ritmic întreruptă. Facies modificat. Frică să nu înceapă iarăși. Întotdeauna mă surprinde nepregătită. Dar eu n-am izbutit să mă cunosc prea mult prin acest vehicul. Acum m-am hotărât să scap de el. Oi fi ratat un instrument de autocunoaștere?

Rană în bărbie și mâna la care mă uitam cum mi se descarnează. I-am văzut mușchii, tendoanele, vasele de sânge și nervii. Neavând de ales am început să mi le pun singură la loc. Mi-a reușit. Mi s-au cicatrizat instantaneu. A fost un vis. Frumos.

Toate pisicile torcând se străduiesc să concureze bătaile inimii mamei noastre. Ultima dată când am fost acasă am dormit cu pisica și motanul la capul meu, pe fotoliu. Am ascultat un duo sublim.

Dacă văd o tufă de Datura să trec pe partea cealaltă? "Partea cealaltă" a străzii, celălalt trotuar este doar pentru orașeni. Înainte de a inventa Cain orașul ce făceau două ființe când era nevoie să se evite?

Va trebui să plec și să-mi mijesc ochii sperând să văd antenele firului. Argumentul economic nu ține. Cel ecologic, cum că ar polua mai puțin, e minor. Dar speranța venirii lui, dată de antenele pe care le zăresc înainte de a-l vedea pe el, nu mi-o dă nici o altă mașină. Iată o speranță deasă în diminețile mele.

Spunea doamna G. Melinescu citându-l pe H.C. Andersen că durerea plecând, a luat ghetetele cu ea. Ma gândeam și eu să-i dau ceva mulțumitor poate o conving. Când o să o simt pe stradă și pe ea o să o evit.

Am visat cu N. Celălalt. Pentru prima dată era ca și-n realitate. Nici visele nu mai sunt ce-au fost.

În ultimele săptămâni am întârziat mai mult diminețile la școală. Motivele sunt banale. Până la urmă totul constă în drumurile pe care le facem și pe cine/ce întâlnim pe ele. Am aflat eu că șansele bune și desenele umblă numai după ora 8 a.m.

Răsfoiesc o revistă de sculptură. E o idee bună pentru a întâlni dimineța oameni bogați spiritual și mental. Proaspeți. Pled din coji de ceapă. Trenuleț electric atașat în jurul bustului. Mi-a revenit sentimentul de împlinire care furnică tălpile, pe care-l aveam stând în ultimul vagon, privind șinele care se deșirau de sub tren. Firele lor erau mai liniștitoare decât cel al destinului. Sarah Lovitt: trepte de scări, suprafețe cusute ca la chirurgie. Subtile și încărcate.

Am visat cu D., însă amintirea e parțial confuză. Simt însă atmosfera luminoasă, îl văd pe el mergând pe bicicletă, dar bineînțeles pe partea cealaltă a străzii. Ne-am văzut, ne-am mângâiat privirile, ne-am făcut cu mâna și ne-am bucurat. Astfel de vise sunt cadouri și mulțumesc întotdeauna pentru ele. Așa poate începe bine o zi.

Mi-am preparat un ceai minunat cu piper alb, mentă, ceai negru și ghimbir. E ca și parfumurile: are un gust de început, un miez și o notă de bază. Din păcate mi s-ar părea mai bun dacă l-aș bea altundeva, la o ceainărie de exemplu. Asta îmi spune ceva despre nevindecarea mea.

Am citit într-un e-mail despre o doamnă care toată viața și-a suportat soțul violent, alcoolic și mitocan, dar a refuzat să fie

înmormântată alături de el. La un astfel de protest existențial nu m-am gândit. Mi-am amintit însă de "Podurile din Madison County", apoi de alte filme de dragoste: "Out of Africa" și "Pacientul englez". Două de care-mi amintesc doar parțial: un automobil și iubita sa bolnavă de leucemie și un altul cu un el care transporta pe o plută o biserică de sticlă.

Completez lista: "Casablanca" și "Vă place Brahms?".

O molie a trăit vreo 20 de ore mai mult decât mi-am dorit eu.

Nu pot înțelege, de parcă m-ar interesa foarte mult, de ce nu-mi place F. Durrenmatt. Din pricina asta nu l-am putut citi; deci nici măcar nu știu cum scrie. Atracția nu mi-a sporit nici măcar acum când am aflat că pictează și desenează.

Ca proasta am tras aseară niște linii în baie, și am spălat pensula cu terpinol. Toată seara a trebuit să-i suport putoarea. Am văzut însă o altă linie pentru care am avut ochii închiși până acum: aceea pocnitoare care o ia înaintea cuțitului când lubenița e coaptă.

Noaptea trecută îngrijeam o pisică, iar azi noapte s-a întors buna Marea. Vroia să o tund. În acest caz nu știu cum să o ajut. Dacă ar fi dorit de mâncare superstițiile, tradiția și biserica mi-ar fi rezolvat problema. Aș fi dat de pomană. Dar așa ce pot face?

E o anumită dată din august. Nu ani-versări de căsătorie, ci 6 ani de când D. a făcut un anume gest. În puternica autocondamnare pe care mi-o aplic de câteva zile, astăzi mă liniștește că atunci n-am intrat în capelă. Așa, imaginea mi-a rămas frumoasă și nebruiată. (Probabil că idealizez acum). Într-o noapte eu stăteam în pat, el pe o saltea jos și-mi traducea ceea ce cântau Bjelo Dugme. Apoi, după mesele fără timp din barul recepției de la Belvedere.

ILUSTRATIILE DIN ACEST NUMĂR REPRODUC
LUCRĂRI ALE ARTISTEI PLASTICE
ANA ADAM

BIROCRATIA ȘI HÂRTIA IGIENICĂ

DANA CHETRINESCU

De curând, funcționarii publici din Germania au fost luați la bani mărunți cu privire la cantitatea de hârtie igienică consumată de fiecare persoană plătită din banii contribuabilului. Toată tevatura se pare că a pornit de la o eroare contabiliceasco-funcționărească. În loc să vorbească despre 800 de milioane de pătrățele de hârtie igienică folosite de armata germană și angajații de la Ministerul Apărării, un raport nefericit conținea cifra de 800 de milioane de suluri. Cu un zel demn de o cauză mai bună, contabilii germani s-au năpustit cât ai clipi asupra creionului cu mină de 0,5 și asupra calculatorului de buzunar și au socotit că un soldat german consumă 10 suluri de hârtie igienică pe zi. În era ecologiei la scară planetară și a austerității la scară germană, toți nemții de bună credință au fost scandalizați de așa risipă nerușinată. Ancheta a condus la întrebări amănunțite puse funcționarilor publici. Într-un final, un purtător de cuvânt al Ministerului Apărării a dat un răspuns menit să liniștească atât pe cei care militează pentru drepturile copacilor, cât și pe cei care mai au încă o imagine idealizată a soldatului german demn și disciplinat, pășind în cadență wagneriană: "Se poate calcula astfel că pentru fiecare zi lucrătoare, un angajat al Ministerului Apărării folosește în total 8,8 pătrățele de hârtie igienică".

Birocrația este o treabă atât de supărătoare încât i-a determinat pe unii – o știm prea bine – să se metamorfozeze, în semn de protest, în gândaci. Pe alții i-a făcut să emigreze. George Mikes, ziaristul englez de origine maghiară, oferea, de pildă, în cartea care l-a făcut celebru, *How to be an Alien* (tradusă în română, curios lucru, *Cum să fii englez*), un portret extrem de edificator al bine-cunoscutului funcționar central european, portret din care putem observa, printre altele, că legătura dintre birocrație și militarie, înlesnită aici de mai sus-numita hârtie igienică, nu este chiar deloc întâmplătoare, ba din contră.

Astfel, "Pe Continent, Funcționarii Publici abordează un anume aer militar. Se cred niște mici generali; folosesc tactici de întârziere; nu pot retrage armate, așa că retrag permise; sunt foc și pară și vorbesc ca niște mitraliere; nu pot pierde bătălii, pierd în schimb documente. Consideră că unicul scop al societății este acela de a crea slujbe pentru Funcționarii Publici. Totuși, câțiva indivizi afurisiți (grupulețe demne de dispreț de oameni care nu sunt Funcționari Publici) fac conspirații împotriva lor, vin la ei cu diverse cereri, plângeri, probleme etc., urmărind numai să fie o adevărată pacoste. Oamenii aceștia sunt primiți așa cum merită. Sunt lăsați să aștepte în anticamere reci și murdare, [...] Trebuie să stea în picioare, adesea în poziție de drepti, când li se vorbește; întotdeauna se strigă la ei într-un fel nepolitic și cererile lor sunt respinse cu plăcere. [...] Toate ordinele și directivele către public sunt formulate în așa fel încât să n-aibă oricum niciun sens."¹. Și așa mai departe.

E timologic vorbind cel puțin, funcționarul îndeplinește o funcție și funcționează. Totuși, acest lucru nu se întâmplă în toate limbile. Din nou nu întâm-

plător este și cazul limbii germane, unde, din punct de vedere semantic, noțiunea de funcționar este ambivalentă. Istoria culturală și a instituțiilor a văzut cum, în lumea germanofonă a Europei Centrale, personajul funcționarului a avut întotdeauna valențe negative, fiind nesuferit, temut sau urât indiferent de epocă. A fost la început vorba de funcționarul imperial, vighetul (de la wie geht's) care n-avea altă treabă decât să adune taxe. A venit apoi la rând, în pline mișcări sindicale, funcționărima interbelică, incompetentă și nesătulă, care, după înverșunata lege a oligarhiei, nu se lăsa dată la o parte pentru nimic în lume, ținând cu dinții de post, compensații și speze, în loc să le înlesnească maselor drumul propriu spre putere. După social-democrație, național-socialismul a văzut la rândul său în funcționar un personaj negativ, un marxist anchilozat și lipsit de orizont. A pus, într-un final, capacul replica RDG-istă, care, la adăpostul "cadrelor", a făcut din funcționar o întrupare a însuși sistemului.

Funcționarul se întâlnește cu soldatul mai bine în lumea germană, din nou, decât aiurea. La începutul secolului XX, nicăieri în Occident soldatul nu se bucura de un statut social atât de prestigios ca în Europa Centrală. Dar, după două războaie mondiale pierdute, nicio figură militară nu a fost atât de schilodită și ostracizată ca cea germană. Dacă, în prima jumătate a secolului XX, o credință profund ancorată social și cultural în justiția existenței războiului a făcut posibil, în Europa Centrală, două conflagrații de anvergură, lucrurile la finele aceluiași secol nu mai stau la fel. Suportul forței războinice la scară amplă, prin arme și cuvinte, este un fenomen care s-a mutat altundeva, peste mări și țări, iar europenii care – vorba englezului – *have seen worse*, clatină din cap sceptici la auzul vorbelor belicoase rostite emfatic și enervant de naiv de colegii de alianțe, fie ele atlantice, pacifice sau arctice.

Pe la noi, funcționarul și soldatul suferă de moșteniri de imagine la fel de puțin măgulitoare. Putem da vina – foarte corect, firește – pe toți factorii de mai sus, poate mai puțin pe național-socialism, deși nu se știe niciodată. Dar putem la fel de bine să dăm vina pe multe altele. Am înțeles acest lucru foarte bine de curând, când "aparatul" a greșit o adunare, somându-mă, în consecință, prin poștă, să plătesc o sumă astronomică în chip de impozit. Cu această ocazie am putut constata că totul în relația strânsă dintre individul contribuabil și mecanismul birocratic este alcătuit, ca orice altceva în viață, din mici detalii. De exemplu, alegerea locului unde această relație poate căpăta forme concrete – cu cât mai departe nu doar de domiciliul oricărui contribuabil ci și de oricare altă instituție de stat sau privată, cu cât mai bine. Și pentru ca această relație să se întemeieze sub auspicii corespunzătoare, clădirea cu pricina este o fostă fabrică, cu geamuri mici, cu gratii, coridoare înguste, încăperi strâmte și sufocante, pereți cenușii și scări care nu duc niciodată unde trebuie, tocmai pentru că, în întregul ritual, este necesar să te rătăcești pentru a putea

Continuare în pagina 31

FUNDUL SOLDATULUI GERMAN

CIPRIAN VÂLCAN

Cred că birocrații nu s-au înșelat și că fiecare soldat german folosește zilnic zece suluri de hârtie igienică. Explicațiile ulterioare încearcă doar să mascheze un neobișnuit caz de idolatrie, căci nimeni n-ar fi putut să accepte cu ușurință că armata germană venerează fundul militarilor săi. De aceea, s-a preferat criticarea contabililor din Ministerul Apărării și satirizarea exceselor birocrației, mereu bine primită de opinia publică. În fapt, lucrurile stăteau cu totul altfel, iar oamenii din birouri au fost sacrificați pentru a împiedica izbucnirea unui imens scandal. Un fost caporal originar din Bremen, aflat de mai bine de patruzeci de ani în exil în Argentina, a trimis o epistolă unui ziar olandez, încercând să lămurească misterul. Potrivit lui Hans Pferd, toți soldații germani primesc la recrutare o broșură de câteva pagini atribuită lui Peter Dromper, un sergent prusac de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, mare admirator al lui Kant. În cele 73 de paragrafe ale acesteia sînt enumerate principalele reguli de conduită care trebuie urmate, precum și o seamă de măsuri de igienă draconice. Din rîndul acestora, mai bine de două treimi se referă la păstrarea curăteniei anale.

Hans Pferd povestește că a întreprins cercetări extrem de îndelungate pentru a încerca să afle dacă Dromper s-a inspirat dintr-o lucrare savantă din perioada vieții sale, descoperind după șaptesprezece ani de investigații bibliografice aride că la originea foarte influentului text folosit în armata germană s-ar găsi o lucrare pierdută a lui Kant, *Fundamentele fiziologice ale dezgustului*, un supliment al *Antropologiei* sustras de Lampe și vîndut unui librar de la Leipzig, Joachim Kirchner, fratele vitreg al lui Dromper.

Opusculul kantian, destinat, se pare, doar unui cerc de intimi și scris în latină, trata în mod sistematic cele mai importante cauze ale dezgustului, insistînd cu predilecție asupra a ceea ce autorul *Prolegomenelor* numise în conversațiile sale particulare "fundul, fratele nostru porc". Pentru a îndepărta definitiv toate posibilele pericole legate de o igienă precară, Kant se ocupa, cu spiritul său riguros, de amplasarea și dotarea latrinelor, de asigurarea unei bune ventilații a spațiului, de introducerea unor arome adecvate în funcție de latitudine, de longitudine și de succesiunea anotimpurilor. Trecînd la abordarea purificării științifice a fundului, el prescria utilizarea unor comprese cu muștar, rozmarin, cimbru, iod, coada calului și untură de balenă. De asemenea, indica succesiunea rațională a mișcărilor indispensabile unei spălări impecabile a acestui organ greu accesibil al corpului, menționînd și timpul ce trebuia dedicat fiecărei porțiuni din alcătuirea lui. În plus, inventaria materialele recomandate pentru confecționarea celor mai potrivite prosoape utilizate în vederea a ceea ce el numea "îngrijirea unui posterior nobil". Speriat de pagubele aduse vieții sociale de "intestinele răzvrătite ale oamenilor iluștri", oferea sfaturi competente despre prevenirea pîrțurilor, enumerînd mai multe decocturi folositoare pentru îmblînzirea unui pîntece năraș. În final, pornind de la propria experiență examinată din punct de vedere gnoseologic, recomanda mai multe tratamente eficiente în tratarea constipației.

Potrivit comentariului oferit de Pferd, Droper ar fi radicalizat preceptele kantiene, astfel încît mai bine de jumătate din timpul unui soldat german ar fi dedicat, conform regulamentului, îngrijirii științifice a fundului (acesta ar fi și unul dintre motivele pentru care Germania ar fi pierdut ultimele mari războaie). În aceste condiții, chiar dacă par imense pentru necunosători, cifrele oferite de contabilii germani sînt absolut plauzibile.

Soluția oferită de Pferd a fost criticată din două direcții : 1. călugării tibetani din Europa au susținut că enorma cantitate de hîrtie igienică folosită de armata germană se datorează expansiunii budismului în rîndurile soldaților și străduințelor acestora de a folosi numai mîna stîngă pentru a se șterge la fund, așa cum cer prescripțiile rituale; 2. ziaristii englezi au scris că au informații că un escroc internațional originar din România ar fi devenit responsabil cu aprovizionarea armatei germane, vînzînd trei sferturi din cantitățile pe care raportase că le-ar fi repartizat diferitelor unități militare unor hypermarketuri din Italia.

D'ALE FESTIVALULUI

ALINA MAZILU

FESTIVALUL NAȚIONAL
DE TEATRU
EDIȚIA A XVII-A

Marti, 06.11.2007

Trilogia evreiască I, Experimentul Iov, după Cartea lui Iov, adaptare și versiune scenică de Mihai Măniuțiu, regia Mihai Măniuțiu, Teatrul Național "Radu Stanca", Sibiu

Un spectacol-eveniment. Spațiu "original": actorii sunt închiși într-un perimetru metalic cu pământ roșiatic în care se afundă personajele, izolate ca într-un acvariu sau ca într-un submarin. Le privim prin hublouri mici, stând gârboviți pe scaune, cu fețele lipite de fereștrici mică ce ne e rezervată. Lumea e un circ, iar noi suntem voyeuri. Povestea e cea a parului dintre Iahve și Satana. Dumnezeu se lasă tentat. Iov (în interpretarea nuanțată a lui Marian Rălea) e obiectul experimentului. Poate fi pervertit prin suferință? Aceasta pare o cale spre cunoaștere și autocunoaștere. Îngerul păzitor nu are aripi, ci e un scafandru venit să distrugă mai întâi avuția lui Iov (reprezentată prin baloane ce vor fi sparte cu un harpon), pentru a-l salva în final de la înec cu tubul de oxigen, cu prețul propriei vieți. Diavolul seduce. Iov e carne de tun, materie primă pentru experimente, cobai. Îngerul (expresivă Ofelia Popii) e temător, cu mișcări sacadate, nevrotice, scurte, chinuite. În *contrepartie* – diavolul e un dandy (Pali Vecsei este formidabil în rolul Satanei!). Își savurează lasciv, în ralanti, masa și victima, pe monociclu, pedalând în carne vie, cu calm și cu nepăsare desăvârșită, cu cămașa descheiată și bustul gol. Pedalează agale din picioare și din degetul mic. Merită aplauze coregrafia Vavei Ștefănescu. Roluri mai puțin reușite sunt cele ale celor trei prieteni (Florin Coșuleț, Cătălin Pătru, Adrian Neacșu) și cel al soției (Diana Văcaru Lazăr).

Timpul trece, iar Iov nu e decât fum, o jucărie adevărată. Distrugerea excită. Perfidul atrage. Noi privim; ne privim. Veghem sau supraveghem? Înghițim imagini – mici, curioși, ținuiți de scaune. Suntem martori, părtași la experiment, la ringul de box... la circul vieții. *Pâine și circ*... ca să nu mai căutăm sensuri, să nu mai întrebăm de ce.

Miercuri, 07.11.2007

Audiția de Alexandr Galin, regia Claudiu Goga, Teatrul Național "Vasile Alecsandri", Iași

Situație de casting: cinci femei de vârstă diferite, având background-uri culturale diferite, se îngheșuie la audiția pentru un job la Singapore, întrucât vor cu orice preț să plece dintr-o țară ce nu le oferă niciun viitor. Nu corespund cerințelor. Sunt trimise acasă, dar se revoltă, astfel că sunt închise laolaltă într-un spațiu dezolant, infect, mizer (scenografia foarte plastică îi aparține lui Ștefan Caragiu) pentru a nu deranja audiția concurenților admise. Fiecare aduce cu sine o poveste tristă, fiecare ascunde o dramă, iar împreună dau senzația de turmă pestriță, lipsită de repere. Translatorul Albert (Radu Ghilaș reușește un rol convingător) tratează cu angajatorii japonezi. Femeile vor fi luate pe sus de către soții părăsiți. Soțiile sunt iertate și primite înapoi în sânul familiei. Problemele de care au încercat să fugă rămân însă aceleași. Nu există salvare. Textul (banal, construit pe clișee) pune pe tapet – în cheie grotescă – dramele unei Rusii post-URSS traumatizante. Merită urmărit cuplul de actori Doina Deleanu (în rolul Ninel

Karnauhova) și Constantin Pușcașu (în rolul Boris Karnauhov) care își creează personaje cu multă inteligență și rafinament. Claudiu Goga reușește un spectacol amuzant, cu momente bune. Există totuși și situații în care regizorul scapă controlul asupra unora dintre actorii (foarte talentați, de altfel), astfel încât scena este inundată de stridențe actoricești, exagerări, zgomot lipsit de substrat.

Cântarea cântărilor după Carl Gustav Jung, scenariu dramatic de Mihai Măniuțiu, regia Mihai Măniuțiu, Teatrul Maghiar de Stat Cluj

Liniște și teamă, lumini și umbre, zgomote și tăceri, sublim și hidos, puritate și depravare, nuditate și învăluire, feminin și masculin. Iată câteva principii antagonice care pot fi puse în discuție cu privire la acest spectacol fermecător. *Cântarea cântărilor* e un poem de o sensibilitate uluitoare, adus pe scenă de Mihai Măniuțiu, regizor preocupat de miturile sacre ale omenirii. Mărturisesc că spectacolul m-a umplut de o emoție puternică și că pentru mine a fost una dintre revelațiile acestei ediții a Festivalului Național de Teatru.

Structurat pe mai multe tablouri care taie firul acțiunii, spectacolul nu lasă totuși senzația de fragmentar. Limbajul este înlocuit de mișcare, iar coregrafia Vavei Ștefănescu merita toate laudele. Cel mai frumos poem biblic se bucură la Măniuțiu (pe filiera Carl Gustav Jung) de o interpretare mistică, atingând mai multe nivele de percepție. Povestea este cea a Sulamitei-Sofia (femininul demetric, văzută de Jung ca un alter-ego al lui Dumnezeu, ca forță creatoare feminină, ca "suflu matern") care se pogoară într-o lume a răului, stăpânită de "paznicii meterezelor nopții" (întruchipați de clauni), pentru a o mântui prin dragoste.

Cântarea cântărilor e lupta dintre bine și rău. Imaginile au o simplitate absolută și o puternică încărcătură simbolică. Se întipăresc stăruitor pe retină clauni hidoși ce invadează scena. Batjocoritori, violenți, derizorii, ei celebrează violul colectiv asupra Sulamitei-Sofia (Györgjakab Enikő, distribuită alături de Vava Ștefănescu strălucește în acest rol). Sulamita-Sofia se pogoară în lume cu misiunea de a o salva prin puritatea trupului, puritate care o reflectă pe cea a sufletului. Tabloul o prezintă lepădându-se la nesfârșit de straie. Senzația e aceea de *repeat*. Rochia albă de mireasă cu care fiicelor Ierusalimului vor să o îmbrace le este refuzată consecvent. Ele o văd în Sofia pe aleasă. Aceasta se scoboară în lume goală, inundând scena de senzualitate. Prezența maimuței om (Galló Ernő) în montare apropie povestea de romanul lui Victor Hugo, *Notre-Dame de Paris*, însă aici personajul simbolizează instinctul, partea viscerală din om. Contrast puternic în tabloul întâlnirii Sofiei cu iubitul ei, bătrânul: viața și moartea apar într-un ritual al seducției reciproce. "Dragostea e tare ca moartea" sau dragostea e crudă ca moartea? Textul se scurge ca o incantație magică. Chipurile sunt lipsite voit de expresie. Un sărut, o cupă cu vin băută împreună, iar bătrânul se întinde pe un cearșaf. Va fi acoperit în repetate rânduri cu plăpumi roșii, dar femeia își mută de fiecare dată iubitul, dezvelindu-l. Alt moment de o frumusețe carnală e cel al ungerii bărbaților tineri. Sulamita-Sofia le unge picioarele goale cu mir. Parfumul se împrăștie printre spectatori. Spectacolul e extraordinar de

frumos în liniștea lui, cu viol și violență, cu erotism și emoții, cu alăturarea tinereții și a bătrâneții – atât de simplu și de profund... se naște întrebarea ce e oare viața, o scenă de sex sau una de dragoste? Un spectacol ce trebuie REvăzut.

Joi, 08.11.2007

Vinerea lungă de Visky András, după romanul Kadiș pentru copilul nenăscut de Imre Kertész, regia Tompa Gábor, Teatrul Maghiar de Stat Cluj

Vinerea lungă. Teatru kadiș în cincisprezece tablouri. Spectacolul lui Tompa Gábor e sever, construit cu rigoare. Spațiul de joc e un dreptunghi acoperit de scris, asemenea unei pagini de roman. De altfel, scrisul apare tematizat laitmotic în *Vinerea lungă*. *Trăiesc pentru a-mi aminti* pare a fi rațiunea vieții lui B. Lumea lui B. (interpretat remarcabil de Dimény Aron) se înscrie în paradigma lui K.: e lumea dezolantă, absurdă, lipsită de ieșire, claustrală, devoratoare. E lumea unui supraviețuitor al holocaustului. El, B. e obsedat de trecut. Auschwitz... printre altele, ca o încununare a răului, ca un *non plus ultra*, cum va incanta corul în spectacol, într-o frenezie macabră. Ea, soția (Péter Hilda, minunată în acest rol), îl dorește. Vrea un copil de la el, vrea să supraviețuiască, să meargă mai departe. Ea reprezintă principiul regenerării, dar "alături de tine nu mă așteaptă viața, ci pieirea. Vreau să trăiesc, înțelegi, să trăiesc, să trăiesc, să trăiesc...", răsună chemarea ei disperată. El nu o aude. Femeia se izbește cu trupul de cabina în care B. trăiește izolat, cu mașina de scris, cu hârtiile, cu cerneala și cu memoria lui. Ea se aruncă asupra sticlei, se agață de ea, se cațără pe cabină. El nu o vede. Scrie. Decantează momente ale vieții sale – copilăria, familia, școala cu învățătorul dictator care l-a învățat să se supună. Scrie închis în cușcă – în cușca memoriei. Cerneala din final, care se împrăștie prin cabină e sânge. Experiențele ce-l bântuiesc sună, articulate într-un dialog imaginar cu copilul nenăscut pe care nu vrea să-l dăruiește soției, astfel: "Cum ar putea fi obligată o făptură vie să fie evreu...", căci "și la Auschwitz s-au născut copii", copii "deținuți din naștere". În acest timp, *Lili Marleen*, fredonat de cor, ne zgârie, prin contrast, timpanele. Atmosfera e sufocantă, de asfixiere.

Theodor Adorno afirma polemic că "a scrie o poezie după Auschwitz este un act barbar", a nu scrie cred că e imposibil. *Vinerea lungă* e un spectacol despre recuperarea trecutului, despre felul în care

memoria poate trasa direcții în viață, despre Auschwitz și evreitate, despre scriitură ca salvare (sau ca o cale spre pierzanie). Un spectacol impresionant.

Vineri, 09.11.2007

În rolul victimei de Oleg și Vladimir Presniakov, regia Felix Alexa, Teatrul Tineretului Metropolis, București

O piesă despre conflictul între generații, lipsa de repere, platitudinea vieții, crima ca banalitate, (i)moralitatea ca rău necesar. Textul lui Oleg și Vladimir Presniakov vorbește despre un tânăr de vreo treizeci de ani (cu comportament puberal), care trăiește împreună cu părinții, pe spinarea și pe capul lor. Are un job care se potrivește structurii sale interioare ca o mânășă superbă: joacă rolul victimei în reconstruirile unor crime de către poliție. Este ceea ce *eroul* Valea știe cel mai bine – să o facă pe victima. Rolul e jucat de Marius Manole, actor cu farmec și cu o expresivitate aparte. Personajul folosește bețișoare la masă, dar nu dintr-o "Chinofilie", ci pentru a termina ultimul prânzul, astfel încât să nu fie rugat să spele vasele. Sau, atunci când mama (Doina Dogaru prezintă și în rolul Chelneriței japoneze, excelentă în ambele) îl roagă să cumpere lipie, el va întreba cu o bine simulată nevino-văție dacă nu e periculos să cumperi lipie, în contextul politic actual. *Biata* mamă va sfârși prin a merge singură la cumpărături. Valea se fofilează, mimează neputința și nepriceperea, se sustrage de câte ori are ocazia. Își face din acestea o formă de trai – viața ca furișare. Scenele de familie (care sunt cele mai reușite) se întrepătrund cu crime.

Spectacolul începe promițător, cu filmările ingenioase ale lui Valea, care apare multiplicat la nesfârșit pe trei ecrane imense, în timp ce ni se confesează. Personajul e realizat în cheie tristă, nostalgică. S-ar fi pretat, mai degrabă, o interpretare în note cinice, caustice. Răzvan Vasilescu face un rol convingător ca Primul căpitan, dar supralicitează în triada de înjurături. Alternarea scenelor de familie cu cele de legate de job (în care crima e privită ca fapt divers sau ca banalitate) diluează tensiunea. Astfel, în ciuda unor momente savuroase, la care se râde, și a distribuției remarcabile, *În rolul victimei* e un spectacol care trenează, fiind condus neinspirat de regie, cu momente fără finalitate, poate și din vina textului care nu se ridică la nivelul laudelor.

Am frunzărind prin artileria grea de cronici bune la acest spectacol, dar am plecat dezamăgită de la Metropolis.

CONTEMPLÂND CERUL CU FLORA RĂDUCAN VICTOR NEUMANN

O prezență deosebit de atrăgătoare pentru artele vizuale ce se afirmă în Banat este Flora Răducan. Prin expoziția recent deschisă la Galeria Helios, artista ne invită la aprecierea luminii naturale, la recunoașterea mobilității ei și la identificarea universului celest. Flora Răducan reface traseele călătoriilor sale spre Apus și reinterpretează propriile înregistrări. Când însă se află acasă, inspirația e stimulată de fumusețea cîmpurilor, a dealurilor și a formelor premontane aparținînd geografiei Banatului. Folosînd o diversitate de culori, artista proiectează un univers propriu. În arta ei se interferează cerul, apa, pămîntul, norii, nesfîrșitele drumuri, plaja mării, pădurile, pajiștile, casele, adică, tot ceea ce trimite la natura blînd-visătoare, la diversitatea de lumini a zilei, la gradațiile anotimpului și vieții. Compozițiile sînt structurate astfel încît să nu știi niciodată dacă te afli în cer, pe apă ori pe pămînt. Artista propune o continuă pendulare între aceste universuri. Transcenderea spațiului și timpului îi conferă multă libertate, Flora Răducan părăind să spună că puțin îi pasă de falsa direcție pragmatică a celor din jur, de dogmatismele colegilor de breaslă ori de întoarcerea la timpurile facerii sau ale eroilor mistici așa cum procedează mulți dintre noii profesori ai picturii. Mistica ori mimarea misticii pare să nu-i spună nimic.

Reprezentînd cerul, norii sau peisajele din satele de munte ale Banatului, tablourile Florei Răducan probează un joc subtil al purului și al impurului, vorbesc despre realitățile schimbătoare ale naturii în funcție de anotimp ori de moment. Gărîna, Brebu Nou și Dealul Viilor din Lugoj sînt locuri în care natura și-a asumat rolul de legendă vie, de partener de dialog și de cod estetic. Peisajele desenate ori pictate – pădurea și cărările ei, natura pe înserat, cerul dinaintea furtunii, toate sînt reprezentări artistice ce vin să arate importanța singurătății în sensul ordonării reflecțiilor, dar și posibilitatea recuperării dimensiunii creatoare a omului. Impresiile artistei sînt omniprezente și conțin o altă ideologie decît a predecesorilor. Solicită deschiderea noastră spre lume și preocuparea pentru dialogul și cunoașterea celui alt.

Atunci cînd e pe malul mării, totul devine interpretabil. Pastelurile sînt de-o frumuseșe aparte și ele descriu plaja și cerul Mării Nordului. De fapt, e o replică la lumea Mediteranei, e Kuxhaven-ul german așezat în ceața Nordului și inspirînd dintotdeauna reflecția metafizică. Picturile sînt încărcate cu nuanțe diferite față de acelea impresioniștilor, cu realități și mesaje înnoitoare. Spectacolul culorii transmite avertismente, reverii, propune o diversitate de lecturi și de înțelegeri ale naturii. Tocmai de aceea creațiile Florei Răducan seduc privitorul ce caută să-și regăsească liniștea interioară.

Exemplele ce îmi vin adesea în minte

atunci cînd rememorez pictura Florei Răducan sînt tablourilor intitulate "Nori în Amsterdam" și "Apus la Amsterdam". Ele reprezintă adevărate spectacole ale culorii, creație pură, abstractă și lirică. Ambele vorbesc despre viața între nori, ceață și lumină; descriu impresii, dar și tălmăcesc impresii; prelucrează acordul dintre verde, albastru și roșu. Ele poartă privitorul spre secretele unei urbe mereu cîștigătoare în bătaia modernizării, conservîndu-și trecutul și proiectîndu-și viitorul. Oraș animat, purtînd patina timpului Renașterii, dar și vocația experimentelor, Amsterdam-ul este un simbol al erei moderne și contemporane pe care artiștii nu l-au ignorat nicicînd. Aidoma lui Monet, într-o percepție vizuală fugitivă, Flora Răducan îi arată aerul magic, reproduce cerul de deasupra caselor, ridică vîlul ce-i acoperă fizionomia și citește eternitatea orașului la apus de soare, într-un moment în care avionul se pregătește de aterizare. Superbele clădiri istorice, admirabil conservate, norii ce le înconjoară și lumina soarelui de asfințit arată interesul nedisimulat al artistei pentru simbolurile dintotdeauna ale celebrei urbe olandeze. Pictura Florei Răducan reflectă timpul și spațiul unei lumi în care valorile culturii arhitecturale au devenit referințe permanente. Există la Flora Răducan un respect pentru reprezentarea fidelă a realităților, în cazul de față sugerînd universul cultural și civic european așa cum a fost el instituit de lumea protestantă.

Nu arareori, artista ne invită să medităm asupra dialogului Est-Vest, să descoperim noi înșine similitudinile și diferențele culturale din cele două extremități geografice ale Europei. Flora Răducan ne arată cît de utile sînt culorile spre a observa rostul interferențelor. Amestecul lor merge mîna în mîna cu amalgamarea ideilor, una din puținele soluții prin care Homo Europeus își va descoperi adevărata vocație civică, dar și transculturală și transnațională. Simțurile noastre sînt desfătate pe măsură ce percepem senzațiile transmise de peisajele Florei Răducan, dar și pe măsură ce descoperim experiențe mai profunde ale colțului de lume în care ne-am născut. Senitătatea Occidentului a condus la deschidere, la comunicare, la aplecarea spre celălalt. Întîrziata lume a Estului își povestește tragedia și își plînge neputințele. Speranța ambelor lumi în întîlnire și fecundare stă să se petreacă în registrul propus Leo Frobenius. Citind tablourile expuse la Galeria Helios, îmi place să cred că Flora Răducan a înțeles mai bine ca oricine altcineva necesitatea promovării reciprocității serviciilor în beneficiul culturii, mediului, civismului și al protecției noastre pe planetă.

Galeria Helios, Timișoara (noiembrie-decembrie 2007)

Flora Răducan, Plajă

POEME MARIAN OPREA

* * *

eu m-am născut odată cu ploaia
pentru mine greierii cântă-n golful
francezului plaja-i locuința mea sezonieră
marea mă hrănește cu alge
nudistele-mi trezesc focu' interior
ca titirezu' mă-nvîrt spre scoica lor
oglină ciocolată labirint
actrițe din micu' Paris întregesc peisaju'
caut o vioară cu ochii albaștri
la mănăstiri maicile se pregătesc de iubire
am stat pe loc ani de zile
mai presus ca alții m-am pus

* * *

parcă-s un dac
tolănit în iarbă
cu capu' în nori
găzele cred că-s
un copac prăbușit
c-un fir de iarbă
îmi scriu viața
aud clopote cântări
care iau forme feminine
ocrotite de dealuri

* * *

plouă îmi pasă de alții
aș fi vrut să-l votez pe Traian
politicienii (pionii Apocalipsei)
vor fi salvați ei foșgăiesc
pe partea întunecată
plouă cu tristețea îngerilor căzuți
plouă cu lacrimi de sânge-n Irak
(unii cred că-i curcubeul)
am altă adresă-n buletin

plouă cu toată seva pădurilor defrișate
plouă cu zilele palide ale norilor
plouă stau ca pe ape

* * *

închideam ochii și o priveam
eram puști eram timid
tânjeam după A.B. mă excita
(și-n somn aș fi ascultat)
vocea ei cu reverberații de violoncel
pelicula retinei i-a dezvoltat surâsul
când se plimba cu privilegiatul nagual M
trasau repere pe sus
mă tot întrebam (era ca o incantație)
oare ce face acum
ar fi trebuit să-i spun că vreau
să zburăm împreună
(Kama Sutra am fi-nvățat-o din mers)
ea a rămas la fel de caldă
ca atunci când visam s-ajung scriitor

* * *

vor să te soarbă
ca pe-o cafea
te ascultă
ca pe-un duhovnic
îți cer părerea la
fiecare verset
te ajută să
scapi de pitici
te-mbie cu
mirodeniile lor
în loc de fițe
au plăceri
fetele orașului tău
vor să se cunoască
prin tine

AMERICA PENTRU ÎNCEPĂTORI

NICOLAE CORBEANU

Ce mi-o fi venit să mă duc pe Coasta de Vest purtând o șapcă de baseball cu insigna unei echipe de pe Coasta de Est? N-a fost o idee prea deșteaptă, doar că eu habar n-aveam ce material incitant port pe cap.

Să vă explic. Vara trecută mi-am cumpărat foarte convenabil, de aici, din Germania, unde trăiesc de obicei, o șapcă de baseball, gen de șapcă la care am trecut de vreo cinsprezece ani, înlocuind șapca muncitorească model Ceaușescu. E o șapcă foarte frumoasă după părerea mea, bleumarin, cu inițialele "NY" încălțate. Trebuie c-o știți și dumneavoastră, pentru că este, cred, cea mai răspândită șapcă de baseball din lume. Am văzut-o pe capul unor japonezi, turci, cubanezi exilați, mexicani ilegali și cred că o poartă și unii membri ai tribului Bantu. Nu însă și americani de pe Coasta de Vest.

Primul care m-a interpellat în această chestiune a fost un gentleman cam de vârsta mea, categoria boss(rog), ieșit parcă dintr-un film cu John Wayne, care purta o pălărie de cow-boy tip Arizona. (A nu se confunda cu pălăriile de cow-boy din Nevada sau Texas, care sunt cu totul altceva). Era la Gran Canyon, omul stătea sprijinit cu cotul de tejgheaua unui bar (cunoașteți scena, nu?) și mi-a zis, în timp ce treceam pe lângă el cu șapca mea de pe Coasta de Est made in China:

- *You are a right yankee fellow.*

- *Yeah...* i-am răspuns eu, încântat că mă bagă și pe mine în seamă cineva, zâmbind cu gura până la urechi și încercând să imit accentul cântat și nazal de pe Coasta de Vest. Credeam că-mi face un compliment.

Abia mai târziu, pe la Las Vegas, am început să am vaga bănuială că mă lua, subțire-dulce, la mișto. Intrasem într-un magazin de suveniruri, *gift shop* vreau să zic, să cumpăr și eu vreun breloc cu turnul Eiffel din Las Vegas sau ceva acolo pentru cei rămași în Europa, că nu se face să vii cu mâna goală tocmai din America, când, arătând cu degetul spre șapca mea tip East Coast, un tânăr ce părea cam supărat mi-a spus ceva ce n-am înțeles.

Fac o paranteză ca să precizez ceva în legătură cu cunoștințele mele de limbă engleză. Cel mai puțin prost înțeleg engleza când văd forma ei scrisă. Atunci am timp să meditez, să fac presupuneri și asociații cu ce știu din alte limbi, eventual să consult un dicționar. Înțeleg destul de bine și ce spun sau vreau să spun eu. Partea proastă e că nu prea înțeleg ce-mi răspunde celălalt. Așa și cu omul meu. Crezând că, precum majoritatea americanilor pe care i-am întâlnit, e săritor, vede că sunt un amărât de străin dezorientat și vrea să mă ajute, i-am spus:

- Nu știu unde e casa. Vreau să plătesc.

Omul s-a îndepărtat cu un gest de lehamite, cam cu sensul: "Nu-i destul că se afișează pe-aici cu șapca lui de pe Coasta de Est, mai e și tâmpit."

Cu timpul m-am convins că șapca mea avea ceva ce-i incita pe localnici să mă interpeleze. N-am aflat prea exact ce, dar, neavând altă șapcă și, trebuind să mă feresc cumva de soarele torid din Valea Mortii și din alte locuri înșorite din California, Arizona și Nevada am purtat-o, cu orice risc, până la sfârșit. Bănuiesc că echipa de baseball a cărei șapcă o purtam cu atâtă mândră inconștiență nu e prea agreată pe Coasta de Vest, dar e numai o presupunere.

Oricât de bine cunoșteam – credeam eu – această parte a lumii din cărți și din filme, am constatat la fața locului că erau o sumedenie de lucruri de care habar n-aveam. De pildă cum să deschid și să închid un robinet de apă. Ce faceți dumneavoastră ca să deschideți și să închideți un robinet? Îl răsuciți spre stânga și spre dreapta. Sau,

dacă e de tip nou, cu manetă, o ridicăți sau o apăsați. În America nu ține cu apucăturile astea europene. Mai întâi că fiecare hotel are propriul lui sistem de instalații sanitare și ce-ai învățat într-unul poți să uiți în următorul. Nu-ți folosește la nimic. Apoi că nici unul nu seamănă cu ceea ce știam eu de acasă. Așa că am încercat în toate felurile: răsucind la stânga și la dreapta, împingând în sus și-n jos și tocmai când eram pe punctul de a demonta instalația despre care presupuneam că trebuie să țină loc de robinet smulgând-o din perete, am constatat că se pornește trăgând-o în afară, adică spre mine. Vezi că asta nu-mi trecuse prin cap. Nu vă mai spun de câte ori am crezut că rămân cu spuma de săpun pe mine, m-am opărit cu apă fierbinte și m-am biciuit cu apă rece ca gheața (altă caracteristică a dușurilor americane fiind aceea că nu poți regla debitul de apă: ori deloc, ori cu jet ca din tulumbele pompierilor, știți ce vreau să spun dacă vă amintiți scena cu dușul din *Rambo 1*).

Frigiderul l-am confundat cu televizorul, mă miram de ce sunt două într-o cameră și de ce n-are unul dintre ele deloc imagine. S-a răzbunat pe mine, trezindu-mă, printr-o mică explozie, de câte ori se pornea. Pe urmă am constatat că, dacă nimeriți într-un motel cu dormitor și living-room, în fiecare cameră e câte-un televizor.

Nici manevrarea jaluzelelor de la ferestre, oricât de simplă ar putea părea neinițiatilor, nu e la îndemâna oricui. Într-un astfel de motel, cu living-room și cameră de dormit, living-roomul dădea spre culoarul exterior. Fiind seară, aprinsesem lumina și care cum trecea prin dreptul ferestrei se uita insistent și atent să vadă ce se mai întâmplă înăuntru. La un moment dat, iritat de atâta indiscreție, m-am decis să las jaluzelele trăgând de tija de la capătul lor. Aș, nici nu s-au mișcat. Am împins în sus, la dreapta, la stânga, am aplecat tija în diferite unghiuri. Nimic. Tot ce am izbutit a fost să trag de jaluzele până ce au rămas într-o rână. Convins că e vorba de o defecțiune, m-am dus la recepție să reclam. Omul a venit imediat cu mine, mi-a aruncat, văzându-mi isprava, o privire care spunea multe și cu un gest delicat a răsucit șurubul de la capătul tije, coborând jaluzelele. Dar spuneți și dumneavoastră: De unde era să știu eu că o biată tija de perdeă e, de fapt, un sistem tehnic complicat, cu șurub?

Ușile camerelor se deschid, chiar la cele mai amărâte moteluri (amărâte în sensul american al cuvântului), cu cardul, sistem pe care-l cunoșteam din Europa și care nu pune, în principiu, probleme. În principiu. Într-o noapte, pe la douăsprezece, am auzit pe cineva făcându-și de lucru pe la clanta ușii. "Asta e – mi-am zis – sunt gangsterii americani, au aflat că e aici e un turist european și au venit să-l prade." Am aprins toate luminile, mi-am luat inima-n dinți și am deschis ușa, gata să strig din puterile "Help!". Era o pereche mai în vârstă din grupul nostru. Aveau cardul, dar uitaseră în ce cameră stau, așa că încercau la toate ușile. I-am revăzut în seara următoare rătăcind pe culoare cu un aer buimac.

- Ce-ați pățit? Ați uitat iarăși numărul camerei?

- Nu, numărul camerei îl știm. Dar am uitat cardul înăuntru.

În general, hotelurile americane au camere foarte mari (cam suprafața dublă a unei camere dintr-un hotel de categorie similară din Europa) câte două paturi uriașe, în fiecare din ele putând dormi comod două până la trei persoane. O rețea de hoteluri în care am fost cazat, dealtfel foarte bune, pune la dispoziția fiecărui pasager câte patru perne, de diferite densități, în total opt perne pe cameră. Să fie. Totul e să știi la ce folosește fiecare.

ACASĂ

ADRIANA CÂRCU

Mă trezesc la sunetul unei melodii ciudate; subit, apropiat și puternic. Mai trece un timp până realizez că sînt în Timișoara și că zvonul vine de la biserica de vis à vis, *Biserica martirilor*, pe care am urmărit-o crescînd în toți anii plecării mele. Acum biserica e gata, iar clopotele sînt ... electronice; patru difuzoare montate în cupolă anunță orele în patru zări. Dimineața la șapte totul începe cu melodia care-mi amintește de un cîntec din copilărie, apoi urmează șapte bătăi a căror rezonanță moare înainte de timp, și după o pauză scurtă, încă o melodie de încheiere. N-am mai auzit un asemenea sunete niciunde și nu mă pot hotărî dacă trebuie să fiu mîndră sau stînjenită de acest mariaj ciudat între tradiția bisericească și tehnica modernă.

Începe prima zi a vacanței timișorene și încă însomnată simt o bucurie difuză; în cele două săptămîni ce vor urma pot să-mi reiau identitatea românească, pot să vorbesc mult și tare, să mă exprim cu tot corpul, să dau frîu liber emoțiilor. Orașul se trezește cu zgomotele lui, de undeva se aude un radio, doi vecini se întrețin sub geam, un copil plînge, cineva înjură. În drum spre brutărie oamenii mă salută de parcă n-aș fi fost plecată nici o clipă; schimb cu brutărița cîteva vorbe despre vreme. Sînt din nou în orașul copilăriei mele, al viselor de adolescent, al iubirilor tinereții, orașul care m-a părăsit în noaptea cînd am văzut pe CNN piața Maria, locul unde am crescut și unde acum oamenii strigau cuvinte pe care nu le-aș fi crezut niciodată posibile; "Jos Ceaușescu! Jos dictatorul!"

Din taxiul care mă duce în centru văd soarele reflectat în pavajul proaspăt stropit, așa cum mi-l amintesc eu în diminețile de vară; văd case noi, castele din povești, firme, magazine. Văd parcul în care mă pierdeam în drumul meu grăbit spre joacă, cu pomii gigantici, ale căror ramuri pătrund în case prin ferestre scaldînd camerele într-o lumină lichidă și îmi amintesc cum pe atunci credeam că orașul e foarte mare. E la fel și totuși atît de diferit. La catedrală îmi amintesc cum niște suedezi m-au întrebat odată privind-o dacă sîntem în Disneyland și cum de atunci ea mi se pare foarte veselă; văd peștii de fier ai rătăcirilor speriate cînd părinții voiau să crezi că te-ai pierdut și te urmăreau pitii după ei, peștii întîlnirilor de pe "Bul" după concertele filarmonicii în duminicile atît de plicticoase.

Seara, Piața Unirii strălucind în splendoare vieneză cu macadamul perlat, vechi și iarăși nou, îmi aduce în amintire o dimineață geroasă de decembrie, cînd, să fi avut vreo 12 ani, urmăream conspirativ împreună cu un mic grup răzleț cum în mijlocul pieței goale se descărcau dintr-un camion brazi de contrabandă și cum am cumpărat atunci pe întuneric primul meu brad de Crăciun. Macadamul reflecta lumina unei lămpi reci ce se clătina în bătaia vîntului.

Umbrelele pliate ca aripile obosite ale unei colonii îngerești se profilează mari și albe pe fundalul unei clădiri burtoase, de neînțeles. Siluetele bisericilor ce înconjoară piața săgetează cerul vinețiu, palatul vechii prefecturi emană o speldoare masivă, casele patriarhale se coșcovesc cu o grație aristocratică.

Într-o altă seară Ștefan Călărășanu ne invită la el acasă. Ne întîlnim la cafeneaua numită Bollywood, unde într-o atmosferă decadentă, trîniți pe perne de catifea vișinie, sorbim cocktail-uri sofisticate. Apartamentul lui Ștefan, aflat într-un palat Jugendstil perfect conservat (sau restaurat), unde fenereria mlădioasă a balustradei se integrează în vitraliile ferestrelor înalte, este un labirint seniorial, străjuit de uși înalte ce poartă aceleași superbe embleme stilistice, cu șemineuri măiestrite din teracotă străvezie, cu oglinzi înalte ce multiplică o colecție de artă întocmită după vrerea inimii. Ieșind, o luăm spre piața Traian, cu ochii la brîul aurit de soare de pe clădirea din scuarul bisericii catolice, la statuile din colțul cornișei. De pe podul din Piața de fîn mă uit în susul Begheiului spre turbină și mă văd bălăcindu-mă agățată de un colac negru de cauciuc într-un tumult de bucurie copilărească și apă curată. Piața de fîn are un aer ireal în lumina apusului; acum locul acesta ar putea fi în Paris sau aiurea. Intrăm în Tavernă, un loc ca o sufragerie din Timișoara veche, Timișoara burgheză, ticsită cu mobilă Biedermeier, cu tablouri în rame grele, radiouri cu scală, mașini de scris, oglinzi marmorate de vreme. Un manechin cocoțat pe bar ne privește condescendent, rochia diafană de mătase plutește în briza ventilatorului. Locul se umple încet cu oameni cunoscuți, conversația devine generală, cineva cîntă la gitară, vinul din carafe aruncă umbre rubinii pe dantela feței de masă. Sînt din nou acasă.

POVESTE DIN "MARLBORO COUNTRY"

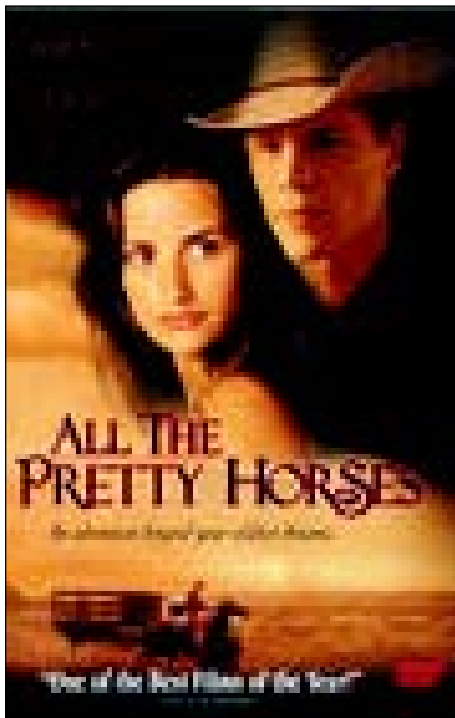
ADINA BAYA

Pentru a popula planșa pe care s-a decis să monteze adaptarea romanului *All the Pretty Horses*, folosind cu obediență rețetarul western, regizorul Billy Bob Thornton a selectat următoarele: (a) câteva peisaje agreste luate cu copy-paste de pe afișele lucioase cu "Marlboro Country", (b) turmele de cai sălbatici lipite pe fundalul galben-nisipos al semi-deșertului, (c) colinele tăiate abrupt printre care șerpuiește Rio Grande, plus (d) călăreții ce țin dârz hăturile armăsarilor mustang și aruncă priviri de bărbat-alfa de sub pălăria largă de cowboy. Asta pentru început. Apoi, odată povestea urnită, a pus la bătaie și o sămânță de love-story, retezată însă fără milă când a încolțit prea obraznic. Motivul? A arăta clar că prioritățile lui "Marlboro Man" sunt stabilite fără urmă de echivoc: întâi caii, pe urmă femeile. Cu foarte mici excepții, regretabil soldate cu o lacrimă pe obrazul cowboy-ului principal.

Deși traducerea românească a titlului rezonează a dulcegărie ieftină mai ceva decât coperta unui roman de Sandra Brown, să nu credeți că *Pasiune neîmblânzită* (*All the Pretty Horses*) explorează vreun amor cu probleme sau deviant pe fundalul rural-rustic al Americii tradiționale, la fel ca *Brokeback Mountain*. Nu. De data asta machismul nu e doar aparent, iar posesorii de pistoale și de lasouri reprezintă cu adevărat masculinitatea învirgionată ce caracterizează în mod stereotip imaginea de cowboy.

Cunoscut mai degrabă pentru prezența în fața camerei decât în spatele ei, regizorul Billy Bob Thornton adaptează în *All the Pretty Horses* romanul omonim de Cormac McCarthy. Deși, pe de o parte, îi e fidel cărții prin așezarea episoadelor narrative, făcând o traducere corectă de pe pagină pe ecran, pe de alta, artițiile auctoriale specifice scriiturii lui McCarthy îi scapă fără speranță. Cu toate că stilul atât de personal al lui McCarthy de a reda micile detalii de atmosferă reprezintă un ingredient vital succesului acestei povești, altfel banale, transpunerea sa pe peliculă rămâne un eșec. Ce rezultă e un film care convinge cu greutate și care nu a fost tocmai luat în brațe de critici. Chiar dacă distribuția conține în mare parte nume ce țin prima pagină a revistelor mondene de la Hollywood.

Filmul urmărește traseul pe care John Grady Cole (Matt Damon) și Lacey Rawlins (Henry Thomas) îl parcurg din Texas, unde ferma ce a aparținut familiei celui dintâi

de câteva generații este acum vândută unei companii petroliere, spre Mexic. Contrar antitezei frecvente dintre bogăția și bunăstarea din Statele Unite, și sărăcia și corupția ce domnesc în Mexic, cele două personaje purced spre sud cu imaginea unui paradis în minte. Ei caută acolo lucruri pe cale de dispariție în America anilor '48-'49, când explozia industrială începe să facă loc tot mai mult autostrăzilor și sondelor de petrol. Caută vechile ferme, atât de mari încât îți ia o săptămână să le străbați călare de la un capăt la altul, sau caii sălbatici ce încă aleargă liberi și trăiesc în pustietate.

Perspectiva romantică asupra acestui eden sudic se continuă previzibil cu o poveste de dragoste ce începe între John și Alejandra (Penelope Cruz), fiica fermerului mexican foarte bogat, pentru care lucrează cei doi americani. Și parcă pentru a ne aminti că acțiunea are loc în patria telenovelelor, scenariul alunecă încet spre binecunoscutul stil, asigurând bețele în roate aducătoare de dramă în iubirea dintre cei doi. Evident că părinții ei nu sunt de acord cu relația dintre John și Alejandra. Evident că există o mătușă – matroană aristocrată, ce face și desface toate deciziile luate în familie – care aranjează capturarea lui John și Lacey de către poliție, sub pretextul unui delict fabricat. Și de aici intrăm în tenebrele sistemului mexican de justiție, unde corupția și nedreptatea sunt la ordinea zilei. Însă nu vă îngrijorați: povestea are happy-end. Până la urmă, John o lasă în urmă pe Alejandra, și se reîntoarce la viața de cowboy adevărat alături de Lacey. Prioritățile sunt restabilite; caii rămân mai importanți decât femeile. Că doar suntem în "Marlboro Country".

COWBOYS & CABALLEROS

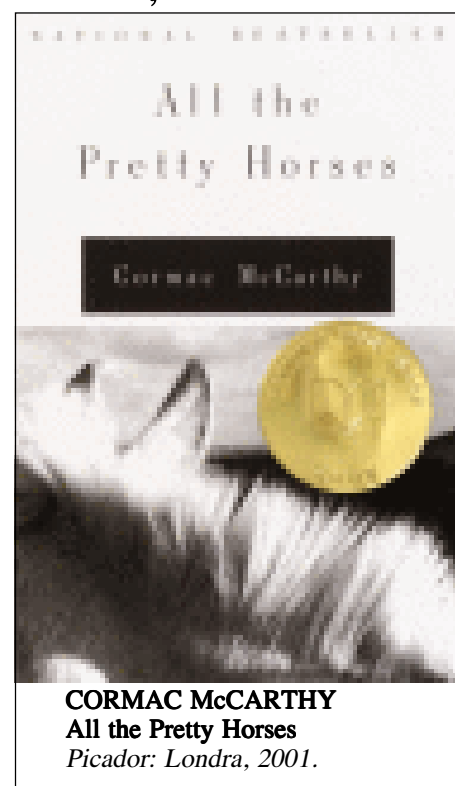
CRISTINA CHEVEREȘAN

Un fenomen îmbucurător al culturii românești actuale este frenezia traducerilor. Marile edituri se întrec în colecții și serii de autor dedicate literaturii clasice, moderne, contemporane de pe varii meridiane. Din topurile preferințelor criticilor și publicului se desprind o gamă largă de volume ce își găsesc varianta românească uneori aproape instantaneu. Inevitabil, însă, unele nume lipsesc. Explicațiile diferă de la caz la caz. Cormac McCarthy, spre exemplu, este considerat a fi unul dintre cei mai valoroși scriitori americani, plasat de Harold Bloom – cunoscutul autor al și mai cunoscutului *Canon Occidental* – într-un „careu de ași”, alături de Pynchon, DeLillo și Roth. Îi sunt dedicate pagini de Internet, romanele fiindu-i analizate în amănunțime pe cele mai importante site-uri de profil.

Numai în 2007, în aprilie se desfășura la Universitatea din Tennessee un simpozion de patru zile dedicat legăturii dintre imaginația autorului și cultura sudului, iar în mai, la conferința Asociației pentru Literatură Americană, Societatea Cormac McCarthy patrona o secțiune specială deschisă specialiștilor în multiplele aspecte ale operei romancierului. Cu toate acestea, asemenea mai sus menționaților Pynchon sau DeLillo, scriitorul nu este cătuși de puțin un fan al expunerii media, lucru ce poate explica până la un punct atenția mai redusă ce i se acordă la noi. Pe 5 iunie 2007, cea care reușea să îi smulgă primul interviu televizat din carieră (cu puțin înaintea celei de a șaptezeci și patra aniversări!) era celebra Oprah Winfrey – după ce selectase *The Road* drept cartea lunii în cadrul popularului său club de lectură.

O altă explicație pentru lipsa lui McCarthy de pe scena traducerilor recente o poate constitui recunoscuta dificultate a scrierilor sale. Cele zece volume publicate până în prezent i-au adus reputația unui prozator cu înclinație spre compoziția complexă, spre provocarea textuală, care poate testa vigilența cititorului printr-o multitudine de episoade și detalii redade de manieră voit discontinuă. Nu întâmplătoare sunt premiul Fundației William Faulkner pentru debutul cu *The Orchard Keeper* (1965) și semnalările criticii privind asemănările de stil dintre cei doi romancieri. Dacă faimosul predecesor era preocupat de conflictele surde sau acute dintre nord și sud în profund divizatul secol XIX, McCarthy este calificat drept scriitor al frontierei, acțiunea cărților sale desfășurându-se de regulă în zona de trecere "Tex-Mex".

Ca pentru a completa schema regională, genul preferat este cel al *Westernului*, mai răspândit în cinematografie dar adaptat cu succes. În 1992 *All the Pretty Horses*, primul volum din *The Border Trilogy*, primea National Book Award și National Book Critics Circle Award. Povestea este una simplă, de maturizare a protagonistului de șaisprezece ani prin realitatea dură a supraviețuirii pe cont propriu în teritoriile încărcate de istorie și resentiment dintre Texas și Mexic. John Grady Cole este cowboy-ul de secol XX, călătoria sa inițiată având loc în anii ce trasează granița temporală dintre jumătățile unui veac al tensiunii (1949-1951). Înfruntându-și destinul în șaua calului – prieten mai de nădejde decât orice companion uman –, tânărul pare a ilustra mitul eroului neînfricat, hotărât să lupte cu demni-

tate și curaj pentru puținul său. În cale îi ies ura, violența, trădarea dar și marea dragoste cu rezonanță shakespeariană.

În mod atipic pentru invincibilii Vestului sălbatic, este înfrânt de incompatibilitatea dintre valori aflate la propriu „la cuțite”. Ceea ce conferă profunzime romanului este tocmai răsturnarea marșului triumfal de afirmare a supremației unui bine stereotip, nu arareori ciudat de agresiv. Grady și Rawlins sunt în mod evident figurile pozitive, ceea ce nu îi scutește de căderi, decepții, usturătoare lecții de viață. McCarthy păstrează elemente ale Westernului clasic (natura spectaculoasă, gustul aventurii și fărâdelegii, răsturnările de situație), dar jonglează inspirat cu clișeele. În ce privește impactul asupra cititorului, din confruntarea cu elementul vizual și cel emoțional triumfător iese cuvântul. Dialogurile laconice, abrupte, bolovănoase pătrund asemenea unor lame în sufletele interlocutorilor. Într-o lume a acțiunii rapide, timpul nu se irosește. Replici seci, scurte, la obiect, oscilând între comic și tragic, cioplesc portrete de oameni dintr-o bucată.

Printre calitățile prozei lui McCarthy se înscrie fidelitatea față de detaliul lingvistic și istoric. Exprimările dialectale învigoarează un univers metis, predominant anglofon dar modelat de influențe latine, comanșe etc. Mai mult, pasaje de lungime considerabilă apar fie în întregime în limba spaniolă, fie într-o „spangleză” perfect adecvată traiului de frontieră. Fundalul istoric este asigurat de povestiri cu rezonanță de saga sud-americană, ce surprind evenimente definitorii ale trecutului unei regiuni greu încercate. Moartea, deșezădăcinarea, sacrificiul capătă dimensiuni aparte în contextul Revoluției Mexicane, leitmotiv în discursul foștilor reformatori jefuiți de idealuri. Mizând relativ puțin pe coordonata romantică în sine, cartea folosește intriga amoroasă drept fir de legătură între lumi, culturi, clase sociale și pregătiri intelectuale diferite. Țesătura rezultată este pe cât de aspră, pe atât de viu colorată. În 2007, reluarea scenariului picaresc în decor post-apocaliptic îi aducea lui McCarthy Pulitzerul pentru *The Road*. Oare și atenția traducătorilor?

TUR DE ORIZONT

Instructiv-educativ numărul cu tema "Cum ajunge cultura la public", **Dilema** (nr. 194) ● Foarte tare ne-a plăcut articolul "Acel Isus din inima ta", de Adina Popescu ● Dar pentru că bănuim că priviți în exces la televizor (și s-ar putea să nu citiți cât trebuie), vă oferim un "clip" ...decupat din Andrei Pleșu: "Nu a face *rating* ar trebui să conteze, ci a fi pe lista de opțiuni *constante* ale unui public selectiv, exigent, degustător. Dar, așa cum există lectura-viciu, ai cărei împătimiți devorează *tot*, fără discernământ și fără reflexie, așa cum există erotismul vicios, care aspiră să consume *toată* populația feminină, într-o precipitată exaltare a cantității, există și telespectatori vicioși, care stau dinaintea micului (dar suveranului) ecran cu orele, de la buletinul de știri până la incontinențele nocturne ale famelicului Dan Diaconescu. Aceștia constituie, după mine, *falsul* public de televiziune, publicul vegetal, decerebrat, nevrotic. Dar e, totodată, publicul majoritar. Prin urmare, la el se gândesc constructorii de programe, el decide ce se *dă*, el garantează succesul sau căderea."

Schimbăm "postul" și prindem **Tomis**-ul de Costanța, unde Doina Jela tot de televiziunile țării și programele lor se plânge. Noi credem că are de ce. Să tragem nițel cu ochiul la... ecran: "Nu era oare cazul ca filmul lui Mungiu, ca și cel al regretatului Cristian Nemescu, să constituie un eveniment pentru absolut toate canalele noastre de televiziune, publice și private, să se discute despre el ore în șir, secvență cu secvență, să se dezbată, să fie intervievați protagoniștii, să revedem iar și iar secvența cu Jane Fonda, care-i înmâna premiul unui Mungiu atât de simpatic placid și căzut din lună că nici măcar mâna nu s-a gândit să i-o sărute? Nu pot să cred că aceste nesfârșite discuții nu au avut loc și nici nu pot să îmi explic de ce. Decât într-un singur fel, cum spuneam, anume că mediocritatea noastră e mai mediocră decât a altora, din cauza unei precarități endemice a mult discutatei cândva cultura generală. Deprinderea de a trăi din talk show-uri, după regula minimului efort, neputința de a ieși de sub fascinația spectacolului politic, care nu-ți cere nici o imaginație și nici un deranj, decât pe acela de a-l invita iar și iar pe același etern și fascinant Iosif Boda; convingerea, sinceră că viața de zi cu zi a românilor depinde de ce decide în ziua respectivă parlamentul, președinția sau guvernul, reducția întregii noastre vieți la componenta ei politic-mondenă; faptul că și în presa noastră scrisă, aceea puțină care a mai rămas, și pe bloguri, sau forumuri, nu se vorbește despre timbre, despre animale, despre hobby-uri variate, despre cărți etc., ci iar și iar despre politică sau vedetele media-tice, au toate drept explicație sărăcia orizontului care nu-i poate furniza omului de televiziune idei apte să reducă ponderea non-evenimentului politic în favoarea unui eveniment, de altă natură, pe care să-l descopere sau chiar să-l creeze". ● Oare teleaștii citesc reviste culturale? Și poezie? E, atunci să nu ocolească paginile semnate de Ioan Es.

Pop și George Vasilievici, care sunt pline de poezii minunate. ● Dar sărim de la Constanța la Cluj Napoca și reproducem din numărul 23-24 al revistei **Verso** un excelent poem al lui Vasile Baghiu, intitulat "În mulțime": "Un bărbat japonez/ făcea poze mulțimii/ *sur le Quai de Mont Blanc*/ în Geneva./ M-a prins și pe mine/ cum admiram/ imensa fântână arteziană// M-am gândit atunci/ pentru o clipă/ că voi rămâne/ într-un album/ într-o casă din Tokio/ sau din altă parte./ și nimeni nu va ști/ cine sunt."

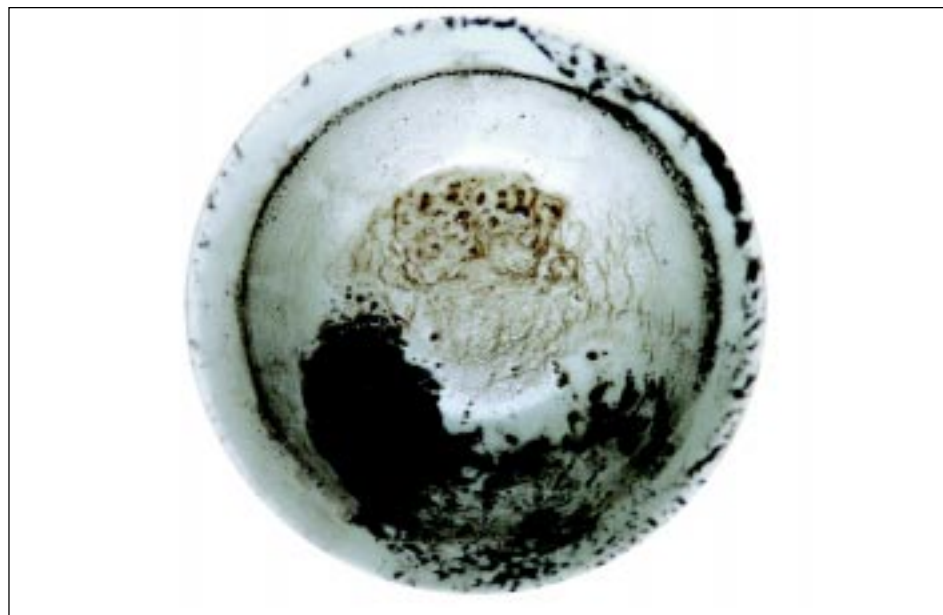
ACUM ȘI AICI, SAU ATUNCI ȘI DINCOLO?

Spune Gabriel Chifu, într-un interviu acordat Mirelei Giura pentru **Mozaicul** (nr.8-9): "După o vreme, cei care rămân și strălucesc nu sunt neapărat aceia care aveau notorietate. În literatură, repet, lucrăm cu indefinibile, cu inefabilul, cu măsuri care nu sunt cuantificabile și, mai cu seamă, nici nu avem instrumente să cântărim foarte exact ce este important și ce nu. De aceea, notorietatea înseamnă, până la urmă, să fii pe gustul comun. Să ne amintim iarăși un caz excepțional, cazul lui Kafka – nu vindea cărți în timpul vieții – așa că nu știu ce este mai bine să ne dorim, notorietate, succes imediat, care înseamnă și o anume facilitate – repet, să fii perceput și să vorbești pe gustul celor foarte mulți care nu au decât vagi raporturi cu literatura –, sau să fii un scriitor care îndrăznește mult, să cucerești teritorii noi, și atunci ești undeva la graniță, la frontieră, puțini fiind cei capabili să-ți urmărească ție traseul care este unul dificil, accidentat."

VEDETE CU SECRETE

Cei de la **Cuvântul** propun un număr (11) centrat în jurul temei "vedetismul cultural și ideile-vedetă" ● Florina Pârjol crede că "avem nevoie de vedete culturale, pentru că avem nevoie de promovare în cultură. E un mod de a fi vizibili aici, ca și în afară, unde practic nu existăm. Și în cultură, ca peste tot, imaginea contează enorm." ● Lui Dan C. Mihăilescu, în schimb, termenii de "vedetă" și "vedetism" i se par nepotrivii pe tărâmul culturii, fiind... caricaturali. Iar la sfârșitul intervenției, concluzionează: "Nu avem nevoie de vedete, ci numai de personalități adevărate. Sigur, când ai parte de personalități care pot căpăta prin însăși natura ființei lor – inclusiv statutul de vedetă, precum Mircea Dinescu, situația e ideală" ● Ciprian Șiulea are convingerea că "anticomunismul" e ideea-vedetă a tranziției românești. "Este emisă, desigur, în principal de oameni care și-au adus aminte după 1989 să fie disidenți. Este însă o idee care, dincolo de conținutul ei explicit (intelectual vorbind destule de primitiv, dincolo de opțiunea anticomunistă corectă...) ascunde o opțiune fundamentală împotriva modernității și a modului de funcționare a societăților dezvoltate occidentale, împotriva unei perspective pragmatice și *dezvrăjite* asupra societății". ● Jos comunismul!

ROȘIORII DE VEDE

NOVEMBER RAIN... PETRU UMANSCHI

Muzica aducerilor aminte pare să fi rămas și azi cea născută în eferescența anilor '70, suficient de elaborată spre a fascina și generațiile de "după". Într-un evident consens de opinii, specialiștii aduc argumente indubitabile pentru a motiva această stare de fapt, cu toate că de atunci, har Domnului, s-a mai născut muzică pop/rock. Momentul păcătos al compartimentului sonor asupra căruia facem referiri pare să fie acela în care multe formații (dar nu toate!) au căzut pradă manierismului, repetând lucruri deja spuse.

Avem exemple cu carul, dar nu le vom da, considerând o impietate reproșurile târzii direcționate spre nume majore, cum ar fi – ah, de ce nu-mi tace gura! – Jethro Tull. După momente eclatante, Anderson a început să se risipească în "*sweet nothings*", albumele apărute ca ciupercile după ploaie în perioada anilor '80 aducând palide reciclări ale celebrelor "Stand Up" sau "Aqualung". Cam în perioada amintită apare și sintagma enervantă "industrie muzicală", venită să confirme parcă fractura ce afectează sensibil de acum divertismentul sonor. Interesul managerilor înclină serios către veniturile financiare care – nu-i așa? – pot fi asigurate nu neapărat cu muzică de substanță, ci și cu kitsch-uri sonore. "Conștiințele care cântă" ajung tot mai puține la număr, iar armata diletanților și imitatorilor își îngroașă rândurile, oferind unui public blazat nu tocmai ce merita.

Să nu înțelegem cumva că semnatarul acestor rânduri pune la zid toată muzica prezentului, fapt care ar fi cea mai clară dovadă a ignoranței sale, o atitudine condamnată, incompatibilă cu menirea unui comentator care își respectă cititorii. Dar, doamnelor și domnilor, nu ne vom complăce să-i trecem cu vederea pe cei care ne fură la cântar câtă vreme mai avem capacitatea de a auzi și a vedea. Iată, de pildă, rockul românesc al momentului ne rămâne încă dator cu ceea ce așteptăm de la el: personalitate, culoare, forță, originalitate. O serie dintre formațiile noastre se complac în cantonarea în forme fixe. Ce vreau să spun? Dacă o vreme s-a purtat etno rockul (el se mai poartă, desigur, și în manifestările sale de prestigiu îl acceptăm cu admirație), e musai ca unele grupuri să facă exces de culorile sonore folclorice de la noi sau de aiurea, "pigmentând" neinspirat unele piese. Rezultatul? Diluarea substanței compoziției, aidoma vinului în care crâșmarul lui Villon toarnă apă chioară.

Un alt aspect supărător ni-l oferă grupurile alternative care, sub pavăza diversificării și fuziunii sunetului, ne prezintă compoziții neconcludente, tehnice, lipsite de *feeling*. Multe dintre acestea ne aduc aminte prin pasaje întregi de unele grupuri străine *en vogue*, dar, vai, acestea-s palide pete de culoare ce se pierd într-un decor al improvizăției de proastă factură. Știm că nimic nu rămâne așa cum a fost ieri și că, în general, mișcarea rock trebuie să fie una "tectonică", generată de convulsiile benefice ale talentului și fanteziei. L-am tot citat pe Peter Gabriel, dar degeaba. O mai fac, în speranța că rockerii autohtoni vor pricepe (cei care n-au făcut-o încă). Așadar, zice maestrul din Albion: "Rockul este acel ceva care se mișcă permanent datorită unui singur combustibil: talentul".

Sigur, aici intervine dorința de a transmite ceva semenilor, dorința de autodepășire. Blazarea în universul muzicii rock înseamnă moartea acestuia. Avem, onoare excepțiilor, grupuri care se complac în apa caldă și confortabilă a absebeismului sau, poate, a unui entuziasm simulat, incapabil de a traversa rampa scenei spre inima publicului. El, publicul, simte că asistă la o făcătură și-și jură în gând să nu mai onoreze cu prezența o paradă în care regele este gol. Rău este că, prin prestațiile jalnice, pierd nu doar cei care merită, ci chiar rockul, în general, unii neavizați putând judeca această muzică prin prisma a ceea ce aud și văd. Să ne mirăm că nota acordată muzicii rock în ansamblu e una nemeritată? Nu muzica rock e vinovată, ci aceia care o dinamitează – conștient sau nu – prin spectacole proaste.

De curând ne-a vizitat formația britanică Deep Purple pentru a nu știu câta oară. Ei bine, flăcări (da, flăcări, nu moșnegii!) lui Ian Gillan au fost la fel de virili ca în anii lor de glorie, când o baladă ca "Child In Time" ridica în picioare stadioane întregi. Se poate deci! Rockerii adevărați nu îmbătrânesc decât biologic, fenomenul neafectându-le cu nimic forța de transmitere a emoției. O comunitate eterogenă de spectatori de toate vârstele a vibrat la adevăratul act artistic, fredonând cu entuziasm "Smoke On The Water". Atmosfera a fost coplesitoare, aidoma, cred, celei de acum trei decenii, când noi, maturii de azi, nu ne-am fi putut imagina că, într-un timp comprimat parcă, vom ajunge să-i vedem pe legendarii muzicieni care ne-au înaripat visele tinereții. Privind evenimentul dintr-o anumită perspectivă, timpul a stagnat parcă, sunetul propulsându-ne câteva decenii înapoi, în vremea tinereții noastre. Încărcați pozitiv pentru cel puțin un deceniu încă, așteptăm alte momente înălțătoare din aria rockului autentic spre a ne transporta "Back In Time", în vremea rockului adevărat...

ASADAR, DE CE SCRIITORUL LA CATEDRĂ? (II)

Urmare din pagina 20

De bună seamă că întotdeauna oamenii au suprapus arta realului, ca bătrînica aceea care mărturisise în vremea lui Dante că l-ar fi întîlnit pe stradă cu barba pîrlită de flăcările Infernului din care tocmai se întorsese. Artă a perseverat în toate vremurile către (spre) real, l-a concurat, a vrut să-i împrumute chipul și să-l înlocuiască cu totul. Goethe face însă altceva; prin el scriitorul intersectează imaginarul (și creația) științifică, pe de o parte, și imaginarul (și creația artistică) de alta: scriitorul intră la Universitate. Și acest lucru nu este expresia consacării imposturii, ci a afirmării creativității (aceeași) care animă atât știința, cât și arta.

Gestul este acela pe care îl face pictorul cînd se dă cîțiva pași în spate din fața șevaleului pentru a cuprinde detaliul pictat în ansamblul tabloului: gest metatextual; și cel pe care același pictor îl face în momentul în care judecă modul în care va așeza tablourile în expoziție: gest al unei reflexivități de tip contextual. Goethe, prin experiențele cu prisme sale de sticlă, a inițiat meta-narațiunea interdisciplinarității, meta-narațiunea privirii peste gard. Urmările în știință le-am sugerat; cele din literatură sînt și ele însemnate, opera literară este judecată organic, ea este un întreg dinamic cuprins în coerența unei literaturi anume. Aceasta se așază alături de alte literaturi în conceptul unei weltliteratur, care se raportează toată la istoria din juru-i. Tot așa și floarea se transformă din "simplă într-una învoaltă, atunci cînd se dezvoltă, în locul filamentelor și a antenelor, petalele, care fie că sînt identice ca aspect și culoare cu celelalte petale ale corolei, fie că mai poartă totuși pe ele semnele vizibile ale originii lor" (J. W. Goethe, *Metamorfoza plantelor*, în "Secolul XX" nr. 259-260-261/1982, p. 155).

Este vădit că o asemenea viziune organică nu se poate desfășura în marginile unei viziuni limitate la propria întreprindere. De aceea cred că, dacă o anume parte aseptică a cercetării academice a literaturii române de după revoluție care a stat în jurul academicianului Eugen Simion, i-ar cere lui Goethe să pășească în liniștea de mausoleu a turnului de fildeș, s-ar arăta nemulțumită, întrucît - vezi bine! - *Metamorfoza plantelor* nu e altceva decît o abdicare nepermisă de la nobila misie a scrierii lui *Faust*. De altfel, le spun celor din turn, că a te da un pas înapoi pentru a vedea metatextual și, mai apoi, a te învîrți în jurul propriei axe existențiale pentru a scruta contextul sînt îndeletniciri ale scriitorului modern. Liviu Rebreanu la Valea Mare, în așteptarea lui Fanny, a citit toată dimineața zilei de 30 decemvre a anului 1931 din proza lui Ilya Grigorievici Ehrenburg. Gîndurile care rezultă de pe urma zăbavei cu cititul sînt de amîndouă felurile: metatextuale și contextuale. Iată, zice că l-a interesat în toată vremea cît a citit, "lumea" pe care Ilya Grigorievici "o zugrăvește", demers de bună seamă metatextual în care prozatorul Rebreanu îl scrutează din unghi profesional pe confratele Ilya. Ceea ce vede este abstracția stilului, adică ritmul, pe care doar prozatorul îl poate intui din adînc, pentru că el știe mai bine ca oricine, ce și cum cu proza: "Are o dialectică ciudată, iudaică. Și un ritm anume, viu sacadat, care desigur vrea să fie" și aici urmează translația contextuală, "ritmul lumii noi". Și iată-l pe nesimțite părăsind turnul de fildeș: "O simt și eu lumea nouă. Vine. Nu e gata. E încă în aer sau în măruntaiele pămîntului. Se pregătește. Poate să sosească mîine sau peste un secol, două, mai multe." (Liviu Rebreanu, *Jurnal*, 1, 1984, p. 206).

SPECTATORUL DE DVD-URI (II)

Urmare din pagina 22

Dar toate trec. Limita de sus, apogeul face trecerea spre panta coborătoare, ceea ce nu înseamnă nicidecum o întoarcere la ce a fost, ci o îndepărtare de virtualitate, o întoarcere spre șinele ființei pe căile ocolite ale tradițiilor filosofice orientale, întotdeauna în consens cu cosmicitatea omului. Amalgamul produs deja în țările ajunse aproape de apogeul vieții duble a oamenilor naște căi cel puțin ciudate de revenire la un fel de normalitate a existenței individuale. Proroci descoperă semnele sfârșitului lumii și oferă varianta optimă de salvare ei. Se înmulțesc sectele ale căror promotori sunt oameni vii, năucind grupuri de oameni cu charisma și amoralitatea celor ce le-au inventat și le conduc.

Se întrevece un Ev Mediu tulbure, incapabil să se mai raporteze la o singură religie dominatoare, care prin forța sabiei și torturii, a rugurilor și spânzurătorilor, să mai pună ordine în viața și credințele oamenilor. Filmul, visul și povestea virtuală nu vor mai putea fi puse în seama vrăjitoarelor, căci lumea eresurilor este deja

amestecată total cu lumea reală. Viața dublă a fiecărui om, îl face să se restrângă la sinele său cu egoism, ca și cînd moartea l-ar pîndi dincolo de noaptea ce va urma. Trecutul devine un balast inutil, din care nu se mai poate desprinde nici o povață, iar viitorul e o ceață angoasantă, stearpă de orice speranță. Ziua de azi e cea mai importantă, pentru că nimic nu trece de barierele ființării biologice, ca un act sexual de un sfert de ceas, așa că totul trebuie trăit cu intensitate în acest moment. Semnele coborării înspre Evul Mediu au apărut. Mulți cred că civilizația virtuală e dublată de un primitivism acut, că se trăiește pe două paliere extreme, între care se păstrează amestecul tuturor gândurilor și obișnuințelor adunate în timp. Întoarcerea brutală la antichitate, la religiile și filosofii orientale, la credințele și ritualurile uitate de vreme nu sunt decât niște paleative la disperarea individuală, nenumită cumva, nelocalizată. Până va fi pus un diagnostic, până pacientul va conștientiza starea sa, până doctorul va stabili tratamentul va mai trece un timp în care crizele se vor trata cu DVD-uri și virtualitate.

BIROCRATIA...

Urmare din pagina 25

fi neapărat brusc de un paznic sau de oricine altcineva care poartă în brațe un număr de hârtii cel puțin egal cu zece. Într-o vizită recentă în Polonia, am aflat că, acolo, o veche fabrică dezafectată a fost transformată într-un imens mall, cu magazine, restaurante și cinematografe, unde, cu excepția – mi s-a spus – celor ai căror buncici au avut brațele sfărțecate de mașinile de țesut din vechile ateliere, toată lumea se simte bine.

La noi, o asemenea dovadă de cinism capitalist ar fi inadmisibilă. Așa că suntem nevoiți cu toții să repetăm la infinit experiența traumatică a bunicilor personali sau ai altcuiva, transpirînd la cozi care sunt mereu realimentate cu contribuabili mai bine poziționați decât noi în raport cu ghișeul, pentru a fi apoi trimiși pe scări în sus și în jos, într-o mișcare ciclică ce se încheie o dată cu orarul cu publicul. În fine, după expirarea termenului limită de pe somația trimisă prin poștă, ne liniștim, pentru că amenzile se plătesc altundeva și, chiar dacă ritualul va rămîne în mare același și în clădirea cu amenzile – tot o fostă fabrică, de altfel –, o schimbare de decor este întotdeauna binevenită într-un demers care, altfel, ar putea amenința să devină obișnuință.

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).
www.revistaorizont.ro e-mail: orizont@regionalnet.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

Abonamentele se fac la P.T.T.R.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog

¹ George Mikes, *Cum să fii englez*, Humanitas, 2006, p. 81-2.

CONFERINȚELE MICROSOFT
conferințele microsoft

ORIZONT
fundația
a treia
europă
timisoara

andrei pleșu
vladimir tismaneanu
h.-r. patapievici
gabriel liiceanu
mihai-răzvan ungureanu
andrei pleșu
teodor baconsky
gabriel liiceanu
andrei codrescu
vladimir tismaneanu
mario vargas llosa
adam michnik
mario vargas llosa
h.-r. patapievici
nicolae manolescu
nicolae manolescu

un suflu nou

CONFERINȚELE
MICROSOFT

Comunitate și Diversitate
din 2001

Crearea de modele, stabilirea de contacte directe între mari personalități din țară și străinătate cu un public larg sunt condițiile însuflării unui spirit al competiției și transmiterii de valori științifice, culturale și etice. Noua generație are astfel șansa de a intra în legătură directă cu personalități care au devenit personaje, comunicând, meditănd și polemizând pe marginea unor teme de larg interes.

Modalitățile practice de desfășurare a Conferințelor Microsoft demonstrează că nimic nu poate înlocui contactul direct dintre oameni, dezbateră vie și schimbul nemediat de idei, în dorința de a impune pluralismul și comunicarea. Conferințele Microsoft sunt o agoră a celor responsabili, a celor hotărâți să impună un suflu nou într-o comunitate a diversității și valorii.

timisoara constanta cluj brașov redmond arad
oradea bucurești iași sibiu craiova chișinău

Your potential. Our passion.
Microsoft